

YIL 19 SAYI 71 2009/4

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır.**Yerel Süreli Yayın**

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;

Yayın Komitesi

Sahibi Hasan Topal**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü** Nilüfer Çınarlı Mutlu**Yayın Sekreteri** Tuba Çakıroğlu**Grafik Tasarım** Emre Çıkınoğlu**Grafik Uygulama** Güler Özsakarya Ertan**Yayın Komitesi**

H. İbrahim Alpaslan

T. Didem Akyol Altun

Tuba Çakıroğlu

Erdal Onur Diktaş

Ebru Türkdamar Diktaş

Emre Ergül

Ufuk Ersoy

Zehra Akdemir Ersoy

Hikmet Gökmen

Güngör Kaftancı

Emel Kayın

Nezihat Köşklük

Seçkin Kutucu

Nilüfer Çınarlı Mutlu

İlker Özdel

Hasan Topal

Gürhan Tümer

Zeynep Tuna Ultav

(Soyadına göre alfabetik)

Yayın Yeri

1456 Sokak No: 8/10 Alsancak İzmir

Tel: (232) 463 66 25 (pbx)

Faks: (232) 463 52 12

egemim@izmimod.org.tr

www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği: (0256) 213 25 27

Didim Temsilciliği: (0256) 811 57 74

Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07

Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83

Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 13

Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21

Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Alaşehir Oda Temsilcisi: (0236) 653 55 57

Aliağa Oda Temsilcisi: (0232) 616 33 37

Bergama Oda Temsilcisi: (0232) 633 28 71

Dikili Oda Temsilcisi: (0232) 673 34 45

Menemen Oda Temsilcisi: (0232) 832 90 32

Selçuk Oda Temsilcisi: (0232) 892 67 17

Soma Oda Temsilcisi: (0236) 613 61 63

Söke Oda Temsilcisi: (0256) 518 48 88

Tire Oda Temsilcisi: (0232) 511 17 66

Torbalı Oda Temsilcisi: (0232) 856 61 96

Yayın Koordinatörü Yasemin Keskin Enginöz**Teknik Hizmetler, Reklam Pazarlama ve Basım Dağıtım**

Yapı-Endüstri Merkezi

Fulya Mah. Yeşilçimen Sok. No: 4 / 430

(Polat Towerside) 34394 Şişli İstanbul

Tel: (0212) 266 70 70

Faks: (0212) 266 70 10

yayinpazarlama@yem.net

www.yem.net

Baskı

Mas Matbaacılık AŞ

Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi No:3

34408 Kağıthane İstanbul

Tel: (0212) 294 10 00

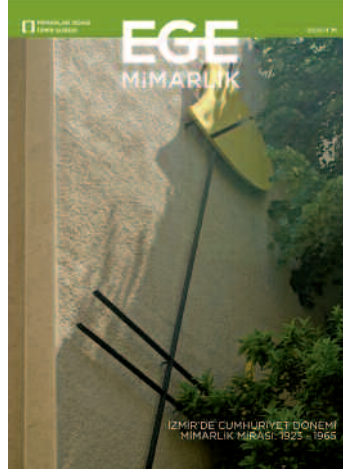
Faks: (0212) 294 90 80

www.masmat.com.tr

Baskı Tarihi: 15 Haziran 2009

Yayın Koşulları

•Gönderilecek yazılar 1600 sözcüğü geçmemelidir.
 •Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orijinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçüldüklerinde okunabilir olmalıdır. •Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir. •Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur. •Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

KAPAK **Pekel Melih Apartmanı**FOTOĞRAF **Ahmet Giliz**

BAŞYAZI ...2

HABERLER ...4

DOSYA

İZMİR'DE CUMHURİYET DÖNEMİ

MİMARLIK MİRASI: 1923-1965

Emel Kayın

İzmir Kenti İçin Yeni Bir Olanak:**1923-1965 Dönemi Modern Mimarlık****Mirası ...10**

Cânâ Bilsel

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi**Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl****Kentsel Mirası ...12**

Özen Eyüce

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarlık**Mirası ve Ulusal Mimarlık Yaklaşımları****...18**

Gülnur Ballice

Cumhuriyet Sonrası İzmir'de Az Katlı**Konut Yapıları (1923-1965) ...24**

Hande Coşkunoglu Mete

1950'ler İzmir Mimarlığında**Apartman Olgusu ve Melih Pekel ...28**

Deniz Dokgöz

Ferhat Hacıbalibeyoğlu

Brüt Beton Net Mimarlık:**Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği****Binası ...33**

YAPI TANITIM

Tabanlıoğlu Mimarlık

Güçlü Yatay Formuyla DPC ...36

PROJE TANITIM

Noyan Umur Vural

Hafta Sonu Evi: 40>82 ...40

MAKALE

Koray Velibeyoğlu

Bardağın Yarısı Dolu:**Yerel Kalkınmada Varlık-Temelli****Yaklaşım ...42**

Selin Zağpus Candemir

Binalarda Enerji Performansı**Yönetmeliğinin Değerlendirilmesi ...45**

YAYIN TANITIM ...48

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) 2009 yılı Dünya Mimarlık Günü temasını “Küresel Kriz Karşısında Mimarların Gücü” olarak belirledi. Şubemiz de bu tema çerçevesinde 05-11 Ekim 2009 tarihleri arasında çeşitli etkinlikler düzenleyecektir.

5 Ekim Pazartesi günü kutlanacak olan Dünya Mimarlık günü ile başlayan hafta, Şubemiz tarafından geçen yıl olduğu gibi bu yıl da çeşitli etkinliklerle kutlanacak ve kent; sergiler, söyleşiler, gezilerle yoğun bir mimarlık gündemi yaşayacaktır...

2008 yılında yapılan etkinliklerimizin yankıları hala devam ederken; hedefimiz bu yıl bir önceki yıldan daha kaliteli etkinlikler yapmak ve daha çok katılım sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda 2007 ve 2008 yılı etkinliklerinde mekân kalitesi olarak oldukça beğeni toplayan Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi yine aktivite merkezi olarak seçilerek, bu alanda atölye çalışmaları, sergiler ve söyleşiler gerçekleştirilecektir.

Aktivite merkezi dışında mimarlığın kentli ile buluşmasını sağlamak amacıyla kent ve yapı gezileri düzenlenecek, Metro istasyonları, Kordon gibi kentin odak noktalarında sergiler açılacaktır.

Katılımın artırılması için; mimarlık eğitimi veren fakültelerden ve kentin çeşitli noktalarından AKM'ye servisler düzenlenecektir. Halkı bilgilendirmek ve mimarlığa olan duyarlılığını artırmak için el ilanları, broşürler dağıtılacak, reklâm panoları afişlerle donatılacaktır.

Bu yıl ilk kez mimarlık ofisleri kapılarını mimarlık öğrencilerine açarken, öğrencilerle mimarları buluşturan bu etkinliğimiz, eğitim sektörüyle profesyonel yaşam tanışıklığını sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca öğrencilerin proje sergisi de bu yıl ilk kez Mimarlık Haftası Etkinlikleri kapsamında yer alacaktır.

Bir hafta boyunca mimarlık toplum buluşması kapsamında kent gündemine “mimarlığı” yerleştirmeyi hedefliyoruz. Etkinliklerimizde birlikte olmak dileğiyle...

YÖNETİM KURULU

**Mimarlık
Haftası'09**
5 6 7 8 9 10 11 EKİM 09
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ / KONAK

ŞUBE'DEN

EGE MİMARLIK'TAN

Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından her yıl bir dizi etkinlik ile kutlanan Mimarlık Haftası'nın bu seneki teması UIA tarafından seçilen “Küresel Kriz Karşısında Mimarların Gücü” olarak belirlendi. Etkileri halen devam eden kriz karşısında mimar olarak bizlerin gücünü sorgulamayı amaçladığımız Mimarlık Haftası, 05-11 Ekim 2009 tarihleri arasında geçtiğimiz yıl da aktivite merkezi olarak seçilen Atatürk Kültür Merkezi'nde kutlanacaktır.

Mimarlık Haftası kapsamında düzenlenecek olan kruvaziyer gezisi, kuruluşundan itibaren önemli bir liman kenti olan İzmir'in, son dönemde kruvaziyer turizmine de ev sahipliği yapması üzerine planmış, gündemimizde yer alan bu konu, ayrıca Şubemiz Yönetim Kurulu tarafından irdelenen bir rapor ile Kent Gündemi bölümümüzde sizlerle paylaşılmıştır.

Editörlüğünü Emel Kayın'ın üstlendiği dosya içerisinde 1923 Cumhuriyet'in ilanı ile 1965 Kat Mülkiyeti Yasası'na kadarki süreçte irdelenen İzmir'de Cumhuriyet dönemi mimarlık mirası, koruma sorunsalı, planlama, kurumsal yapı örnekleri, konutlar ve tek yapı örneği üzerinden Emel Kayın, Cânâ Bilsel, Özen Eyüce, Gülnur Ballice, Hande Mete, Deniz Dokgöz ve Ferhat Hacılibeyoğlu tarafından ele alınmıştır.

Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından tasarlanan, İzmir Sarnıç'ta yer alan Doğan Baskı Merkezi, bu sayımızın Yapı Tanıtım bölümünde “Güçlü Yatay Formuyla DPC” başlığıyla sizlere sunulurken, İzmirli genç mimar Noyan Umur Vural tarafından tasarlanan hareketli konut yapısına, “Hafta Sonu Evi: 40>82” başlığıyla Proje Tanıtım bölümünde yer verilmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediye'sinin düzenlediği Urla Çeşme Karaburun Yarımadası Ulusal Fikir Yarışması'nda birincilik ödülünü kazanan ekibin başında yer alan Koray Velibeyoğlu, yarışma raporunun düşünsel zeminini “Bardağın Yarısı Dolu: Yerel Kalkınmada Varlık-Temelli Yaklaşım” başlığıyla ele almıştır. Selin Zağpus Candemir ise, binalarda enerji kullanımı konusunda hazırlanan yasa ve yönetmeliklerin uygulanması sırasında oluşabilecek sorunları, “Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği” üzerinden irdelenmiştir.

Önümüzdeki sayıda “Alaçatı”nın irdeleneceği bir dosya ile sizlerle buluşmayı hedeflerken, bu konu bağlamında hazırlayacağınız metin ve görsellerini 01.11.2009 tarihine kadar bekliyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle iyi okumalar...

YAYIN KOMİTESİ

SAĞDA Doğan Baskı
Merkezi'nden
FOTOĞRAF Thomas Mayer

DPC
POSIA
ROLL NO. 141
TAYIN ADI 141
TAYIN TARIKH 141
AJET 141
INDEBT 141

DPC
POSIA
ROLL NO. 141
TAYIN ADI 141
TAYIN TARIKH 141
AJET 141
INDEBT 141

DPC
POSIA
ROLL NO. 141
TAYIN ADI 141
TAYIN TARIKH 141
AJET 141
INDEBT 141

Mimarlık Haftası 2009 “Küresel Kriz Karşısında Mimarların Gücü”

ŞUBEMİZ TARAFINDAN HER YIL DÜZENLENEN MİMARLIK HAFTASI BU YIL 05-11 EKİM 2009 TARİHLERİ ARASINDA “KÜRESEL KRİZ KARŞISINDA MİMARLARIN GÜCÜ” TEMASIYLA KUTLANACAK

Mimarlık Haftası'09

5 6 7 8 9 10 11 EKİM 2009
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ / KONAK

Mimarlar Odası İzmir Şubesi, her yıl olduğu gibi bu yıl da Mimarlık Haftasını bir dizi etkinlik ile kutlayacaktır. 2008

yılında yapılan etkinliklerimizin yankıları hala devam ederken; hedefimiz bu yıl bir önceki yıldan daha kaliteli etkinlikler yapmak ve daha çok katılım sağlamaktır.

Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi aktivite merkezi olarak seçilmiştir. Bu alanda atölye çalışmaları, sergiler ve söyleşiler gerçekleştirilecektir. Aktivite merkezi dışında mimarlığın kentli ile buluşmasını sağlamak

amacıyla kent gezileri ve mimarlarıyla yapı gezileri düzenlenecek, metro istasyonları, Kordon gibi kentliyle buluşma noktalarında sergiler açılacaktır.

Halkı bilgilendirmek ve mimarlığa olan duyarlılığını artırmak için el ilanları, broşürler dağıtılacak, reklam panoları afişlerle donatılacaktır.

05 Ekim PAZARTESİ

Saat 17.00 AÇILIŞ
Saat 17.15 TÖREN

Saat 18.30 KOKTEYL

Açılış Konuşmaları
Fotoğraf ve Kısa Film Yarışması Ödül Töreni
Meslekte 30 ve 50. Yıl Plaket Töreni
Mimarlık Günü Kokteyli

06 Ekim SALI

Saat 10.00 ATÖLYE
Saat 10.00 ATÖLYE
Saat 10.30 TEKNİK GEZİ
Saat 10.30 TEKNİK GEZİ
Saat 10.30 GEZİ
Saat 11.00 GEZİ

Kentsel Notalar
Ekonomik Kriz - Gusto - Detay
Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi
Agora Kazı Alanı
Edebiyatçı Gözüyle İzmir: Tilikilik, Agora
Açık Ofis
İkİ+1 Mimarlık
Makomim
Not Mimarlık
Salih Seymen Tasarım ve Planlama Ofisi

Zehra Ersoy - Erdem Yıldırım
Reşit Soley
Tevfik Tozkoparan - Emre Ulaş
Akın Ersoy
Ünal Ersözülü

Orhan Ersan - Ferhat Hacılibeyoğlu - Deniz Dokgöz
Derya Akdurak
Merih Feza Yıldırım - Serdar Uslubaş
Salih Seymen

Saat 13.00 FİLM GÖSTERİMİ
Saat 14.00 FİLM GÖSTERİMİ
Saat 16.30 TEMATİK SUNUŞ
Saat 18.30 SÖYLEŞİ

Kısa Film Yarışması'ndan
Bir Sosyalist. Bir Mimar ve Gökdelen - Santiago Calatrava
Ekonomik Kriz Karşısında Mimarların Gücü
Bir Mimar ve Uygulamaları

Hasan Ünal Nalbantoğlu
Kurtul Erkmen - Gürhan Bakırküre

07 Ekim ÇARŞAMBA

Saat 10.00 ATÖLYE
Saat 10.00 ATÖLYE
Saat 10.00 ATÖLYE
Saat 10.30 TEKNİK GEZİ
Saat 10.30 GEZİ
Saat 11.00 GEZİ

Tasarım ve İlişkisel Sistemler
'İğne Deliği'nden Fotoğraf
Mimarca Sinema
Eski Merkez Bankası Binası Butik Otel Şantiyesi
Buca Kentsel Sit Alanı
Açık Ofis
Aula Mimarlık
Dekom Mimarlık
Pakben Restorasyon ve Mimarlık
Sentez Yapı

Onur Yüce Gün
Gökçeççek Savaşır - Erdem Yıldırım
Gül Kaçmaz Erk - Tuna Yılmaz
Derya Akdurak
Hümeysra Birol Akkurt

Cenk Kocaman - Mert Oğuz
İşıl Turan Öznur
Tamer - Dilek Pakben
Noyan Umur Vural

Saat 13.00 FİLM GÖSTERİMİ
Saat 14.00 FİLM GÖSTERİMİ
Saat 16.30 SÖYLEŞİ
Saat 18.30 SÖYLEŞİ

Kısa Film Yarışması'ndan
Le Corbusier ve Hindistan
Bir Mimar ve Uygulamaları
Tasarım ve İlişkisel Sistemler

Güngör Kaftancı
Onur Yüce Gün

SERGİLER

Güngör Kaftancı Mimarlığı Sergisi

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası Sergisi

Bruno Taut: Renkli Yapıların Ustası Sergisi

Öğrenci Projeleri Sergisi

İnşaat Zamanı / Zamanı İnşa Etmek Sergisi

Erdem Yıldırım Fotoğraf Sergisi

Mimari Yapı ve İnsan Formu Sergisi

Fotoğraf Yarışması Sergisi

KÜRATÖR Emel Kayın

KÜRATÖRLER Yasemin Sayar-Hümeysra Birol Akkurt-Feyzal Özkaban

KÜRATÖR Ufuk - Clarissa Ersoy

KÜRATÖR Burak Besen

AKM Zemin Kat

Gündoğdu Meydanı

Ekonomi Üniversitesi

AKM, 2. Kat

Havagazı Fabrikası

AKM, 2. Kat

Havagazı Fabrikası

Metro/Konak İstasyonu

08 Ekim

PERŞEMBE

Saat 10.00

ATÖLYE

Saat 10.00

ATÖLYE

Saat 10.30

GEZİ

Saat 10.30

TEKNİK GEZİ

Saat 10.30

GEZİ

Saat 11.00

GEZİ

Müzik ve Mimarlık: Ses-Mekân

Çocuk ve Mimarlık

Edebiyatçı Gözüyle İzmir

Kruvaziyer Gezisi

Kente "Mimarlık" Üzerinden Bakmak: Tarihi ve Modern İzmir

Açık Ofis

Çil Mimarlık

Portal Mimarlık

Tozkoparan Mimarlık

Kısa Film Yarışması'ndan

Michael Scott - Değişen Bir Adam

Bir Mimar ve Uygulamaları

Bir Mimar ve Uygulamaları

Burkay Pasin - Ruken Güleriyüz

Hikmet Gökmen - Gülşan Yılmaz - Burcu Gülay Taşçı

Nedim Atilla

Emel Kayın

Nafi Çil

Ali Okan Yılmaz - Murat Oran

Tevfik Tozkoparan - Emre Ulaş

Saat 13.00

FİLM GÖSTERİMİ

Saat 14.00

FİLM GÖSTERİMİ

Saat 16.30

SÖYLEŞİ

Saat 18.30

SÖYLEŞİ*

09 Ekim

CUMA

Saat 10.00

ATÖLYE

Saat 10.00

ATÖLYE

Saat 11.00

GEZİ

Ekonomik Kriz Karşısında Mimarların Gücü

Heykel ve Mimarlık

Açık Ofis

Ersin Pöğün Mimarlık

TH&idil Mimarlık

Açık Ev

Akad Apartmanı

Melih Pekel Apartmanı

Tikveşli Apartmanı

Kısa Film Yarışması'ndan

Kısa Film Yarışması'ndan

SEV İlköğretim Okulu

Çin'de Güncel Mimarinin Ortaya Çıkışı

Bir Mimar ve Uygulamaları

Ahmet Özgüner

Yılmaz Zenger

Ersin Pöğün

Tamer Başbuğ

Saat 11.00

GEZİ

Sedef Akad ve Hande Mete eşliğinde

Zuhal Ulusoy eşliğinde

Yeşim Aşıkoğlu eşliğinde

Saat 13.00

FİLM GÖSTERİMİ

Saat 14.00

FİLM GÖSTERİMİ

Saat 15.00

TEKNİK GEZİ

Saat 16.30

SÖYLEŞİ*

Saat 18.30

SÖYLEŞİ*

10 Ekim

CUMARTESİ

Saat 11.00

ATÖLYE

Saat 20.00

KAPANIŞ PARTİSİ

KONSER

Blue Note

Kentte Mekan Bulmacası

Mimarlar Siyah Giyer

Ali Okan Yılmaz

11 Ekim

PAZAR

Saat 08.00

TEKNİK GEZİ

Nazilli Sümerbank Fabrikası

Özlem Arıtan - Erdal Uzunoğlu eşliğinde

* Simultane çeviri yapılacaktır.

İzmir Körfezi ve Kruvaziyer Liman Önerisi Hakkında Rapor

KURULUŞUNDAN İTİBAREN ÖNEMLİ BİR LİMAN KENTİ OLAN İZMİR, SON DÖNEMDE DÜNYA TURİZM ENDÜSTRİSİNDE BÜYÜK GELİŞME GÖSTEREN KRUVAZİYER TURİZMİNE DE EV SAHİPLİĞİ YAPMAKTADIR. BU BAĞLAMDA ÜÇKUYULAR İSKELESİ'NDE YAPILMASI ÖNERİLEN KRUVAZİYER LİMANI İÇİN ŞUBEMİZ YÖNETİM KURULU BİR RAPOR HAZIRLAMISTIR

İzmir; Akdeniz'in kuzey doğusunda, Anadolu yarımadasının batısında, adını aldığı körfezin kıyısında MÖ 3. bin yılda kurulmuş ve kurulduğu tarihten günümüze bütün çağlar boyunca bir liman kenti olarak gelmiştir. Bu kimliğini ve gelişmesini günümüzde de sürdürmektedir.

İzmir Körfezi'nde, Alsancak Limanı, Alaybey Tersanesi, Pasaport Limanı, Bostanlı ve Üçkuyular Arabalı Vapur İskelesi, Karşıyaka, Bayraklı, Alsancak, Pasaport, Konak, Göztepe yolcu vapuru iskeleleri yer almaktadır. Kent planları, yolcu iskelelerinin çoğaltılmasını önermektedir. Alsancak Limanı halen ülkemizin en büyük kapasiteli ihracat (konteyner) limanı statüsünde işlevini sürdürmekte, tevsii ve düzenleme çalışmaları-arayışları sürmektedir. Yıllık elleçleme kapasitesi 10 milyon ton olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan özelleştirme programında olup ihale süreci devam etmektedir.

İzmir Kenti Turizm Potansiyeli

İzmir kenti, Smyrna Arkeolojik alanı, Roma Dönemi Agorası, Kadifekale, Kemeraltı Geleneksel Ticaret Alanı (kentsel sit alanı), camiler, sinagoglar, havralar, hanlar, İzmir Kuş Cenneti, Agamemnon Kaplıcaları gibi çok önemli doğal ve kültürel mirasa sahiptir. Kente yaklaşık 1'er saatlik uzaklıkta, Efes, Sardes, Bergama gibi çok tanınan,

tarihin üç önemli antik kenti, daha yakınında Phokaia, Klazomenai, Teos, Metropolis, Klaros gibi daha az bilinen antik kentler bulunmaktadır. Bütün bu antik yerleşmeler, İon, Yunan, Roma, Bizans, Osmanlı uygarlıklarının görkemli mirasını günümüze yansıtmaktadır. Çok özetle tanımlanan bu doğal kültürel miras; İzmir kentinin turizm potansiyelinin zenginliğini ve özel konumunu öne çıkarmaktadır.

Kruvaziyer Turizm

Dünyada turizm endüstrisinde son yıllarda Kruvaziyer Turizm büyük gelişme göstermektedir. Karayip Adaları, Baltık Denizi, Akdeniz ve Uzak Doğu'yu içeren Cruise rotalarında yıllık yaklaşık 15 milyon yolculuk gerçekleştirilmektedir. Bu sayının her yıl düzenli olarak artmakta olduğu sektör kuruluşlarınca açıklanmaktadır. Ancak ülkemizin, Akdeniz'de gelişen Kruvaziyer Turizmden aldığı turist sayısı yaklaşık 1 milyon civarında olup, büyük çabalarla 320 bin kadari İzmir'e yönlendirilebilmektedir.

İzmir'de Kruvaziyer Liman Önerisi

İzmir kentinin yukarıda özetle tanımlanan turizm potansiyeli nedeniyle Akdeniz rotasındaki Kruvaziyer turizminden aldığı turist sayısının önümüzdeki yıllarda 320 bin turistten yaklaşık 1 milyon turiste yükselmesi

öngörüsüyle, Üçkuyular'da 8 yolcu gemisinin yanaşabileceği özel sektöre gerçekleştirilecek bir Kruvaziyer Liman önerilmektedir.

Öneri Kruvaziyer Liman alanı Üçkuyular iskelesinin bulunduğu yerde kısmen deniz doldurularak, taranarak ve kazıklar üzerinde 600 mt. mendirek - yanaşma platformları olarak gündeme getirilmektedir. İzmir körfezinin bu kesimi deniz dibi haritalarına göre en sığ bölgelerinden olup, aynı zamanda İnciraltı Lagünü 1o derece Doğal Sit alanına bitişik konumdadır. Öneri Kruvaziyer Limanın, Doğal Sit alanına ve mendirek dolgusu ve platformlarının, körfezin deniz dibi akıntılarına yapacağı olumsuz etki gözardı edilmemelidir. İzmir körfezinde, Pasaport Limanı, Alsancak Konteyner Limanı ve Alaybey Tersanesi gibi yoğun işlevlere ek olarak Üçkuyular bölgesinde de Kruvaziyer Liman önerilmesi, körfezin kirlenmesine ve kentin doğal peyzajına büyük olumsuzluklar getirme potansiyeli oluşturmaktadır.

Kent planları körfezin bu bölgesinde büyük yolcu gemileri için yeni bir Kruvaziyer liman önermemektedir, bir başka ifadeyle bu alanda Kruvaziyer Liman, kent planına uygun değildir.

Akdeniz'in Önemli Liman Kentlerinde Kruvaziyer Limanlar

Barselona Limanı

Barselona, İspanyanın yılda 30 milyon turist ağırlayan en büyük Liman ve turizm kentidir.

Kentin tarihi Limanı yat limanına dönüştürülmüş, eski limana yakın yeni konteyner (yük) limanını koruyan mendirek ise aynı zamanda Kruvaziyer Liman olarak düzenlenmiş, her iki işlev aynı liman bölgesinde bir plan bütünlüğü içinde çözülmüştür.

Cenova Limanı

Cenova İtalya'nın önemli turizm ve tarihi liman kentlerinden biridir. Kentin

Barcelona Limanı

Cenova Limanı

Napoli Limanı

Tunus Limanı

İskenderiye Limanı

Atina Limanı

tarihi yerleşim alanının önündeki liman bölgesinde, konteyner limanı ve Kruvaziyer Liman bir bütünlük içinde düzenlenmiştir. Aynı anda çok sayıda büyük yolcu gemisi yanaşabilmektedir.

Napoli Limanı

İtalya'nın güneyinde, Kruvaziyer turizmin en önemli uğrak noktalarından olan Napoli kentinin tarihi liman bölgesinde, konteyner ve yolcu-turizm işlevleri birlikte düzenlenerek çözülmüştür. Kruvaziyer Liman tarihi ve ticari kent merkezine bitişik konumdadır.

Tunus Limanı

Akdeniz'in güneyinde Antik Kartaca kentinin yanında kurulmuş olan Tunus kentinin liman bölgesi de, konteyner limanı ve Kruvaziyer Liman olarak düzenlenmiştir. Yolcu gemileri ve konteyner gemileri aynı kanalda yakın konumda yaşamaktadırlar.

İskenderiye Limanı

Akdeniz'in güneydoğusunda bulunan İskenderiye kentinde de Konteyner Limanı ve Kruvaziyer Liman aynı dalgakıran - mendirek içinde yan yana konumlanmıştır. Çok sayıda büyük yolcu gemisi yanaşabilmekte ve iyi düzenlenmiş, bir yolcu terminali ile deniz yoluyla gelen yolcular karşılanmaktadır.

Atina Limanı

Ege ve Akdeniz'de denizcilik ve turizm endüstrisi alanında önemli bir büyüklüğe sahip olan Yunanistan'ın Atina kentinde yeni yük - konteyner limanı ayrılınca eski liman alanı büyük oranda Kruvaziyer Turizme yönelik düzenlenmiştir. Turizm limanında sınırlı oranda yük-konteyner platformları da halen kullanılmaktadır.

Sonuç:

Akdeniz'in yukarıda örneklenen önemli Liman ve Turizm kentlerinde, Konteyner Limanları ve Kruvaziyer Limanlar ayrı ayrı yerlerde gelişmemiş, geliştirilmemiştir. Akdeniz de bulunan bütün büyük liman kentlerinde yük ve yolcu limanları aynı liman alanı içinde düzenlenerek ayrı ayrı işlevlendirilmiştir. Konteyner limanı ile birlikte veya yanında, Kruvaziyer Liman

yer alamaz gibi bir zorunluluk yoktur. Gereksinim ciddiyetle ele alınıp, iyi bir planlama ve projelendirme yapılarak, liman alanının uygun yerinde, ihtiyaca cevap verecek bir platform-mendirek yolcu terminali ile birlikte Kruvaziyer Liman olarak düzenlenebilmektedir. Liman alanları nitelikli tasarım ve uygulamalarla, turizmi destekleyen bir içeriğe de sahip olabilmektedir. Hamburg, Rotherdam, Singapur limanları gibi bazı limanlar turistlerin gezmesine olanak verecek tarzda düzenlenmekte ve kent gezi rotalarının bir parçası olmaktadır. İzmir'de de, körfezin başka yerlerinde, körfeze ve kente yeni olumsuzluklar getirecek, yeni Kruvaziyer liman önermek yerine bugüne kadar olduğu gibi İzmir liman alanı içinde gerekli düzenleme ve yenilemeler yapılarak ve çağdaş bir yolcu terminali projelendirilerek, istenen turizm potansiyelini sağlayacak Kruvaziyer Liman geliştirilebilir. Alsancak Limanı'nın özelleştiriliyor olması bu gelişmelere engel değildir, olmamalıdır. Hiçbir kurumun, liman özelleştirdi başka yerde Kruvaziyer Liman yapısını deme keyfiyeti yoktur ve olamaz. Mevcut liman, Alsancak ve tarihi ticaret merkezi Kemeralı'na yaya erişim mesafesinde olması, kısa bir zaman içinde tamamlanarak işletmeye açılacak olan banliyö sisteminin Alsancak Garı istasyonuna yakınlığı, limana indirilmesi öngörülen viadüklerin ulaşımına açılmasıyla çevre yollarına kesintisiz erişimin de sağlanabilecek olması nedenleriyle de Kruvaziyer liman olarak kent makroformunda uygun konumdadır. Ayrıca yeni bir düzenlemeyle, rastgele yapılmış yapılardan, prefabrik malzeme depo alanı görüntüsünden arındırılması mevcut limanın kapasitesini de arttıracaktır. Ülke turizminde yaşanan artışın yanı sıra, İzmir kentinin, Akdeniz'de giderek yoğunlaşan kruvaziyer turizm rotasında bulunduğu yerin güçlendirilmesi gereklidir. Kent Nazım İmar Planının da önerisi olan, İzmir limanının turizm limanı (kruvaziyer liman) statüsünün geliştirilmesi, yukarıda örneklenerek tanımlanan veriler ve gerekçeler bağlamında süratle ele alınmalı ve sonuçlandırılmalıdır.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu

GAZİ İLKÖĞRETİM OKULU

28 TERCİMEVVEL 1933

İZMİR'DE CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIK MİRASI: 1923-1965

EDİTÖR **Emel Kayın**

20. YÜZYILDA MODERN YAKLAŞIMLARLA İNŞA EDİLEN MİMARLIK ÖRNEKLERİNİN “MİRAS” OLARAK SAPTANMASI VE KORUNMASINA İLİŞKİN YÖNELİMLERİN NE OLACAĞI, ÇAĞIMIZDA KORUMA ALANININ EN ÖNEMLİ SORUNLARINDAN BİRİNİ OLUŞTURURKEN; BU KAPSAMDAKİ BELİRSİZLİKLER TÜRKİYE’DE DE TARTIŞMA KONUSUDUR. TÜRKİYE’DE OSMANLI VE CUMHURİYET MODERNLEŞMESİ MİMARLIK ALANINI ETKİLEMİŞ; ULUSAL ÜSLUP ARAYIŞLARI İLE ULUSLARARASI MODERN MİMARLIK ANLAYIŞI ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ORTAMA YANSIRKEN; MODERN YAPILAR 20. YÜZYIL BOYUNCA FARKLI AKIMLARIN ETKİSİ ALTINDA DÖNÜŞEREK ÇEŞİTLENMİŞTİR. GÜNÜMÜZDE İSE ÇAĞIN HIZLI GELİŞMELERİ KARŞISINDA, CUMHURİYET DÖNEMİ İÇİNDE HAYAT BULAN MİMARLIĞIN ÖZELLİKLE ERKEN ÖRNEKLERİNİN, İÇERDİKLERİ BELGE, TEMSİL, ANI VB. DEĞERLERLE BİRLİKTE ORTADAN KALKMASI TEHLİKESİ SÖZ KONUSUDUR. BU KAPSAMDA MİRAS DEĞERİ TAŞIYAN YAPILARIN İVEDİLİKLE SAPTANMASI VE DEĞERLERİNİN ORTAYA KONULMASI GEREKMEKTEDİR. TÜRKİYE’NİN MODERNLEŞME SERÜVENİNE KOLAY EKLEMLENEN İZMİR, CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIK MİRASI KAPSAMINDA İRDELENMESİ GEREKEN KENTLERDEN BİRİDİR. ÖZELLİKLE CUMHURİYET’İN 1923’TEKİ İLANINDAN KENT DOKUSUNUN YÜKSELMEMEYE BAŞLADIĞI 1965 KAT MÜLKİYETİ YASASI’NA KADAR OLAN SÜREÇTE İNŞA EDİLEN MEKÂNSAL DEĞERLERİN YOK OLMASI, KENTSEL BELLEĞİ YOKSULLAŞTIRMAKTADIR. “İZMİR’DE CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIK MİRASI:1923-1965” BAŞLIKLİ DOSYA, EMEL KAYIN, CÂNÂ BİLSEL, ÖZEN EYÜCE, GÜLNUR BALLİCE, HANDE METE, DENİZ DOKGÖZ, FERHAT HACIALİBEYOĞLU’NUN YAZILARIYLA, DÖNEMİN KENTSEL-MİMARİ DEĞERLERİNİ İRDELEYEREK BİR TARTIŞMA AÇMAYI VE KENTİN MİRAS POTANSİYELİNİ SERGİLEMİYİ AMAÇLAMAKTADIR. BU TARTIŞMA, GEREK “MODERN MİMARLIK MİRASI” KONUSUNDAKİ ULUSLARARASI GÜNDEME, GEREKSE TÜRKİYE’DE MİMARLAR ODASI TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN “CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIK MİRASI” GÜNDEMİNE EKLEMLENEBİLMEK AÇISINDAN, “İZMİR KENTİ İÇİN YENİ BİR OLANAK” TEŞKİL EDECEKTİR.

İzmir Kenti İçin Yeni Bir Olanak:

1923-1965 Dönemi Modern Mimarlık Mirası

İZMİR'İN 1923-1965 DÖNEMİ MODERN MİMARLIĞININ İÇERDİĞİ DEĞERLERİ İNCELEYEN YAZAR, BU MİMARLIĞIN "MİRAS" OLARAK ELE ALINMASININ İZMİR KENTİ İÇİN YENİ BİR OLANAK OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYOR

Emel Kayın

ÜSTTE Behçet Uz Çocuk Hastanesi
FOTOĞRAF Cemal Emden

SAĞ ÜSTTE Büyük Efes Oteli, günümüzde geçirdiği tadilat öncesi görünümü FOTOĞRAF Cemal Emden

Uluslararası ortamda "20. Yüzyılın Mimarlık Mirası", "Modern Mimarlık Mirası" gibi kavramlarla yer alan ve 1970'lere kadar ortaya çıkmış modern mimarlığın belgelenmesi-korunmasıyla ilgilenen DOCOMOMO gibi kurumların çabalarıyla ivmelenen "modern mirasın korunması" konusu, yakın dönemde ilke, yöntem, mevzuat, toplumsal kabul vb. alanlardaki tüm tartışmalarıyla Türkiye gündeminde de yer bulmuştur. Batı'nın merkez olduğu modernleşme serüveninde periferide yer alan Türkiye, modern süreçlere eklemleme deneyimini çeşitli ikilemlerle yaşarken, söz konusu çelişkiler varlığını "modern mimarlık" gibi "modern mimarlığın korunması" konusunda da göstermiştir.

Türkiye'de Osmanlı Batılılaşma döneminde başlayan ve Cumhuriyet döneminde de süregelen modern arayışlar; mimarlık alanında "ulusal dil arayışları" ve "uluslararası modern mimarlığa eklemleme" yoluyla hayat bulmuş; evrensel gelişmelerle ilişkilenen ürünler belirgin biçimde Cumhuriyet döneminde ortaya konmuştur. Ancak Cumhuriyet döneminin çeşitli süreçlerinde yaşanan sosyo-ekonomik, politik, kültürel dönüşümler, yerel-küresel süreçler ve değişen mimarlık akımları-teknolojiler vb. faktörler, Türkiye mimarlık tarihinin farklı evreler üzerinden okunmasına olanak vermekte; her evrenin mimarlığı kendi karakteristiklerini yansıtmaktadır. Savaşın ardından kentlerin toparlanmaya çalışıldığı 1923 sonrası, ülkenin modern mimarlıkla tanıştığı 1930'lar, modernin yetkin örneklerinin ortaya çıktığı 1950'ler, kentlerin

yükselmeye ve yoğunlaşmaya başladığı 1965-1970'ler, yeni arayışlarla birlikte mekânsal yıpranmaların yaşandığı 1980'ler, kentlerin-mimarlığın yeniden sorgulanmaya başladığı 2000'ler gibi zaman dilimleri, mekânda kendi olgularını yansıtan farklı mimarlıklarla temsil edilmektedir. Ancak gelişme sürecinde her evre, belirli bir oranda öncekini yok etmekte ve böyle bir yok oluş, ülkenin Cumhuriyet dönemindeki kentsel-mimari serüveninin mekânda okunmasını olanaksız kılarak belleği zayıflatmaktadır. Özellikle Kat Mülkiyeti Yasası'nın ortaya çıktığı 1965 sonrasındaki gelişmeler, öncesinde var olan mekânın bilgisini büyük oranda ortadan kaldırmıştır.

Kozmopolit bir ticaret kenti olması dolayısıyla dışa açık gelişmelere eğilimli bir kent olan İzmir, Osmanlı döneminden başlayarak modern yönelimleri benimsemiş; Cumhuriyet döneminde de bu eğilimini somutlaştırmıştır. 1922 yangınından sonra ortaya çıkan boşluğun 1925 Danger-Prost planı ile düzenlenmesi sonucunda alt yapısı kurulan modern kentin üzerinde varlık bulan mimarlığın sınırlı bir bölümü, günümüze bir "modernleşme hikâyesi" olarak ulaşmayı başarmıştır. Sözü edilen mimarlığın yok olan her parçası, İzmir'in Cumhuriyet dönemi modernleşme çabasının mekândaki okunuşunu zorlaştırmaktadır.

20. yüzyılın ortasından sonra hızlı ve sorunlu gelişen İzmir'de 17.-19. yüzyıl dokusunun önemli bir bölümü gibi, 1923-1965 arasında hayat bulan çoğu mimarlık örneği de yitirilmiştir. Yine de kentte Danger-Prost planının ışınsal

bulvar-meydan örüntüsünden Kültürpark'a, Milli Kütüphane ve Milli Sinema'dan Gazi İlkokulu'na, Büyük Efes Oteli'nden Merkez Bankası'na, kübik konutlardan aile apartmanlarına uzanan modern değerlerle karşılaşmak mümkündür. Eldeki yapı stoğu, kentin modern mimari gelişimine ilişkin panoramayı ana hatlarıyla yansıtmaktadır.

Cumhuriyet'in erken evresinde İzmir mimarlığında iki tutum görülür: Bunlardan ilki Selçuklu-Osmanlı mimarisinin yapı öğeleri ve biçimlerinin yorumlandığı Birinci Ulusal Mimarlık akımı örnekleridir. 1926 tarihli İzmir Devlet Tiyatrosu, 1928 tarihli Borsa Sarayı, 1926-1933 tarihli Milli Kütüphane ve Milli Sinema gibi yapılar, ulusal bir modernlik olarak kabul edilen bu anlayışın örnekleridir. Uluslararası modern mimarlık çizgisinde gelişen diğer tutum ise varlığını, günümüzdeki Nebahat Dolman Yaşlı Barınma Merkezi'nde örneklenebilecek "küçük konutlar"da veya erken modernin "streamlined" çizgisinde gelişen 1934 tarihli Gazi İlköğretim Okulu ile 1932 tarihli Ziraat Mektebi gibi yapılarda gösterir. Kentin ana meydanlarına açılan akslar doğrultusunda gelişen 1936 tarihli Kültürpark ise kamusal mekân kuruluşu gibi, rekreasyon, eğitim, kültür, sergi işlevleri ile modern unsurlar taşıırken; dönemin mimarlık anlayışlarının da sahnesi olur.

1940'lardan başlayarak İkinci Ulusal Mimarlık akımının etkileri kentte, ulusal ve çağdaş olmayı isteyen arayışlarla varlık gösterir. Bu dönemde 1942 tarihli Konak Cumhuriyet Kız Teknik ve Meslek Lisesi, 1947 tarihli Behçet Uz Çocuk Hastanesi gibi işlevsel-rasyonalist kamu yapıları inşa edilir. Kent 1952'de Kemal Ahmet Aru planı ile yeni bir gelişme çizgisine girerken; Uluslararası Stil olarak anılan yüksek modernizmin örnekleri ortaya çıkar. 1956 tarihli Merkez Bankası gibi, aynı tarihli Pekel Apartmanı da bu yöndeki arayışlara örnektir. 1964'te açılan Büyük Efes Oteli ise yüksek modernizmin önemli bir temsilcisi olarak simgeleşir.

Günümüzde kendilerini var eden koşullar dönüşmüş olan 1923-1965 dönemi mimarlığı "miras" kavramı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Cumhuriyet dönemi mimarlık mirası ya da "modern mimarlık mirası", belge,

“YENİ-MODERN MİRAS OLGUSUNU KAVRAMAK İÇİN, CUMHURİYET DÖNEMİNİN BİR YÜZYILA YAKLAŞAN TARİHSELLİĞİ ANLAŞILMALIDIR”

tarihsellik, temsiliyet, anı, mimari, simge vb. değer sistemleri üzerinden irdelenmektedir. Bu kapsamda İzmir kentinin 1923-1965 dönemi modern mimarlık mirası için aşağıdaki noktalar vurgulanabilir:

1. İzmir'in 1923-1965 dönemi modern mimarlığı, Cumhuriyet dönemi içindeki farklı evrelerin sosyo-ekonomik, kültürel, politik, mekânsal gelişmelerinin belgeleridir.
2. İzmir'in 1923-1965 dönemi modern mimarlığı, Cumhuriyet'in kurulmasının üzerinden bir yüzyıla yakın zaman geçtiği ve modern mimarlık kapsamındaki bazı akımlar ve yönelimler tekrarlanmamaya başlandığı için tarihsel değer kazanmıştır.
3. İzmir'in 1923-1965 dönemi modern mimarlığı, Cumhuriyet yönetiminin modern bir kent yaratma idealini temsil etmektedir.
4. İzmir'in 1923-1965 dönemi modern mimarlığı, İzmir kentinin gündelik hayattan toplumsal gelişmelere uzanan çeşitli anılarını içinde saklamaktadır.
5. İzmir'in 1923-1965 dönemi modern mimarlığı, yerel-ulusal-evrensel dinamiklerle ilişkili bir sentezi, arayışları ve gelişme çabasını yansıtan mimari örnekler olarak değerlidir.
6. İzmir'in 1923-1965 dönemi modern mimarlığı içinde yer alan bazı örnekler, yerel ya da ulusal ölçekte simgeleşmiş olmaları dolayısıyla önemlidir.

İzmir kentinin Cumhuriyet dönemi modern mimarlığını, bu zaman diliminin farklı evrelerini mekânda somutlaştıran bir miras olarak değerlendirmek, kentin yeni okumalarla kavranması gibi, ulusal-uluslararası ortama sunulması için de yeni bir olanak teşkil etmektedir. Bu olanaktan yararlanabilmek için, geçmiş dönemlerde tarihsel mirasın önemli bir bölümünün kaybı ile sonuçlanmış hatalı uygulamalardan ders almak, yıkma-rant eğilimini öteleyerek yeni-modern miras olgusunu kavramaya çalışmak ve Cumhuriyet döneminin bir yüzyıla yaklaşmış olan uzun geçmişinin ciddi bir tarihsellik durumuna karşılık geldiğini anlamak gereklidir. ■

Emel Kayın, Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR:

- Akkurt, Hümeysra, Eyüce, Özen, Güner, Deniz, Kayın, Emel, Özkut, Deniz, Öztaşçı, Gültekin, Eser, Sayar, Yasemin, 2005, İzmir Mimarlık Rehberi 2005, Ed.D.Güner, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir.
- "Bir Mimarlar Odası Projesi: Cumhuriyet'in Mimari Mirasının Belgelenmesi, Korunması ve Değerlendirilmesi", 2007, Mimarlık, s.24-26.
- <http://www.docomomo.com>
- <http://www.mo.org.tr/index.ctm?sayfa=Belge&Sub=kulturel-rapor>
- Kayın, Emel, 2007, "Modern Bir Kurgu Olarak Koruma Paradigmasının Dönüşümü ve Modern Mimarlık Mirası", Mimarlık, Sayı: 338, s.25-29.
- Kayın, Emel, 2007, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasının Korunması ve Değerlendirilmesi Projesi İçin Çağrı", Mimarlık, Sayı: 334, s.16-17.
- Polat, Omay, Ebru, 2008, "Modern Mimarlık Mirasını Onaylamak: Yasal Süreç ve Tescil Kararlarına Bakış", Mimarlık, Sayı: 340, s.49-53.

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası

İZMİR'İN 1923-1965 ARASINDAKİ PLANLAMA TARİHİNİ İNCELEYEN YAZAR, MODERN MİMARİ MİRASIN PLANLAMADAN AYRI OKUNAMAYACAĞINI VURGULUYOR

Cânâ Bilsel

ÜSTTE İzmir Danger-Prost planı ("La reconstruction d'une ville", Illustration, 4 Mart 1933, s. 271)

SAĞ ÜSTTE Danger-Prost planından İzmir Belediyesi Fen Heyeti tarafından tadil edilerek hazırlanmış uygulama planı (1928 öncesi) (Memduh Say, Hijyen Bakımından İzmir Şehri, s. 68)

SAĞ ALTTA Fevzi Paşa Bulvarı ile Gazi Bulvarı arasında "iş mntikasının oluşumu", İkinci Kordon

Cumhuriyet dönemi modern mimari mirası kuşkusuz kent mekânını üreten süreçlerden ve kent planlama etkinliğinden bağımsız düşünülemez. Ülke kentlerinin şehircilik ilkelerine göre düzenlenmesi ile modern kentli toplumunun yeni yaşam ve sosyalleşme biçimlerini destekleyecek mekân kurgularının yerleştirilmesi, Cumhuriyet'in modernite projesinin önemli hedeflerindendir. Çağdaş bir kent imgesi yaratma düşüncesinin 1950 öncesi şehircilik etkinliğinde belirleyici olduğu söylenebilir.

İzmir'in İlk Planı: Danger-Prost Planı

Cumhuriyet'in kent planlama tarihinin başlangıcı genellikle Ankara'nın planlaması ile özdeşleştirildiği halde, kapsamlı bir şehircilik planı hazırlanması için ilk girişim İzmir için yapılmıştır. Şehrin işgalden kurtuluşunun ertesinde başlayan yangın, kentin merkezinde 300 hektar büyüklüğünde bir alanı yerle bir etmiş; İzmir'in yeniden inşa edilmesi Ankara Hükümeti için birinci derecede öncelikli bir konu olmuştur. Bu yöndeki ilk girişim İzmir Belediye Başkanı ve Lozan heyeti üyelerinden Şükrü (Kaya) Bey'in Lozan görüşmeleri sırasında Paris'e yaptığı ziyaret ile başlamış (1), "İzmir'in yeniden İmar ve İnşasını Tetkik Şirketi" burada kurulmuştur. Şirket bir şehircilik planı hazırlamak üzere Henri Prost (2) ile ilişkiye geçer (3), Fransız şehirci bu iş için meslektaşı René Danger (4) ve Raymond Danger'yi önerir. 1924 yılı içerisinde İzmir Belediyesi Danger'lerle sözleşme imzalar; Prost ise planın

hazırlanmasında danışman-şehirci sıfatıyla rol alacaktır.

Danger'ler ve Prost'un gerçekleştirdikleri 1924-1925 tarihli İzmir planı kenti bütün olarak yeniden düzenleyen bir şehircilik planıdır. Başkent Ankara'nın ilk planı (Lörcher plan) ile (5) ulusal ekonominin en önemli merkezlerinden İzmir için bir planın eş zamanlı olarak hazırlanıyor olması Cumhuriyet yönetiminin her iki kentin planlı gelişmesine verdiği önemi göstermektedir. İzmir'de plandan beklenen, yangın alanlarının imar edilmesi yanında, kentin ekonomisini yeniden canlandırmaya yönelik işlevsel ve mekânsal örgütlenmenin sağlanmasıdır. İlk aşamada, Belediye tarafından kurulan ve İzmirli doktor, mühendis ve mimarlardan oluşan komisyon, şehircilerle birlikte plan hedeflerini (6) belirlemiş, Danger-Prost planı, bu hedefler doğrultusunda limanı Alsancak'ın kuzeyine taşımış, bununla ilişkili olarak endüstri bölgesini düzenlemiş ve her iki demiryolu hattını birleştiren yeni bir merkez istasyonu önermiştir. Danger-Prost planı liman ve endüstrinin yer seçimini hijyen kuralları çerçevesinde, hakim rüzgâr yönlerini dikkate alarak gerçekleştirmiş; endüstri bölgesini yeşil "yalıtım yolları" ile kentten ayırmıştır. Şehirciler mevcut konut alanlarında nüfus yoğunluğunun göçlerle 1000 kişi/hektar değerini aştığını, yapı yoğunluğunun şehircilik ilkeleri uyarınca 350-400 aralığına düşürülmesi gerektiğini işaret etmişler (7) ve bu amaçla yeni konut alanları önermişlerdir. "Bahçe-kent" modeline uygun planlanmış bu alanların yer seçiminde, insan sağlığı için uygun

hava koşulları olan yamaçlar seçilmiş; bunlardan ilki kent dışında bir senatoryum binası ile birlikte Eşrefpaşa'nın güneydoğusunda, diğeri ise Kadifekale'nin kuzeybatı yamaçlarında planlanmıştır. Bu iki yerleşimin yanı sıra, liman ve endüstri bölgesinin hemen doğusunda yine bahçe-kent modelinde bir işçi mahallesi önerilmiştir.

Danger'ler ve Prost, "denizden yeterince yükseklikte olmadığı" için yangın alanlarını yeniden yerleşime açmayı başlangıçta uygun bulmamışlar (8), ancak Belediye yönetimi ve komisyonun kararlı tutumu karşısında, bu alanda yönetim ve iş merkezi ile konut mahallelerinden oluşan bir düzenleme yapmışlardır. Plan Fransız Beaux-Arts Okulu'nun öğretileri doğrultusunda formalist bir kompozisyon anlayışını yansıtmaktadır. Her biri denize, Kadifekale'ye ya da bir anıta doğru perspektif aksı oluşturan ışınsal bulvarlar kesişerek üçgen ya da yıldız biçimli meydanlar oluşturmaktadır. Kentin denizden simgesel kapısı olan Cumhuriyet Meydanı, ölçeği ve yarım daire biçimindeki formu ile kompozisyonun odak noktalarından birini oluşturur. Meydanın simetri aksına Belediye Sarayı konumlandırılmış, buradan öneri gar kompleksine uzanan merkezi bir yeşil alan planlanmıştır. Bu alanın çevresine İzmir'de kurulması önerilen üniversitenin binaları ile kütüphane ve müzeler yerleştirilmiştir. Plan ayrıca işlevlere ve yapılaşma koşullarına göre 6 ayrı "mıntıka" (zone) belirlemektedir (9).

1925 yılında İzmir Belediyesi'nce onaylanan bu plan doğrultusunda eski mülkiyetler hamur edilerek yeni bir mülkiyet deseni oluşturulmuş, parseller Belediye tarafından açık arttırma ile satışa sunulmuştur (10). İzmir'de satışa sunulan yeni parseller büyük çoğunlukla finans kuruluşları tarafından satın alınmıştır. Osmanlı Bankası (1926), Esnaf ve Ahali Bankası (1926), Borsa Sarayı (1926-1928), Roma Bankası (1930-1932) vb. banka ve finans kuruluşları yanında Büyük Kardiçalı Han (1928) Silahçı Ali Salim İşhanı (1928) vb. ticaret hanları, bu sürecin sonunda Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilmişlerdir (11). Esnaf gruplarının birleşerek taksitle arsa satın alma yoluna gitmeleri (12), han ve çarşı

tipolojilerinin yaygın olarak uygulanmasında etkin olmuş görünmektedir. Kavaflar Çarşısı (1928) bunlardan biridir. Neredeyse tümü I. Milli Mimari üslubunda inşa edilmiş olan bu finans ve ticaret yapılarının, Danger-Prost planının "iş merkezi mintıkası" olarak belirlediği alanda toplanmış olmaları, uygulamanın plana göre yürütüldüğünü göstermektedir. Planda kentin Manisa yönünde ana ulaşım bağlantısı olan Gazi Bulvarı'nın bir bölümü ile Mimar Kemalettin Caddesi bu dönemde plana uygun olarak açılmış ve inşa edilmiştir. Çok katlı bitişik nizam yapılaşma ile, köşe yapıların pahlanarak kubbelerle yükselmesi, Danger-Prost planının bu "mıntıka" için belirlediği yapılaşma koşullarının bir sonucu olmalıdır. 1925-1928 yılları arasında İzmir'de hızlanmış olan inşaat etkinliği 1929 dünya ekonomik buhranı ile birlikte durma noktasına gelmiş, arazilerin satışlarının da durmasıyla planın uygulaması sürdürülemez hale gelmiştir.

Planın Revizyonu

1931 yılında Dr. Behçet Uz'un Belediye Başkanı olması ile birlikte İzmir'de yeni bir dönem açılır. 1932 yılında Cumhuriyet Meydanı'nın ve Gazi Heykeli'nin açılışı gerçekleştirilir. 1930'da yürürlüğe giren Belediyeler Kanunu ile belediyeler şehircilik planı

yaptırmakla yükümlü tutulmuştur. 1932 yılında İzmir Belediyesi başkent planlamasını yapmakta olan Hermann Jansen'den mevcut plan ile ilgili görüş alır. Alman şehirci, Fransız şehircilik okulunun tipik bir örneği olan bu plan hakkında olumsuz görüş bildirmiş, gereğinden geniş caddeler açmayı öngördüğü için ekonomiyi dikkate almamakla eleştirmiştir (13). İzmir Belediyesi Fen Heyeti bu eleştiri doğrultusunda cadde ve bulvarların genişliklerini azaltarak planı revize etmiştir (14). Buna karşılık, Danger-Prost planının yeni gelişme alanları ve limanın Alsancak'a taşınmasına yönelik önerileri bu uygulama planına yansımamıştır. Yangın alanının imarına yönelik bu mevzi plan, Dr. Behçet Uz'un etkin Belediye yönetimi ve girişimcileri harekete geçirmekteki başarısı sayesinde uygulanabilmiştir. Mustafa Enver Bey Caddesi'nin ardından,

“DANGER-PROST PLANI, FORMALİST BİR KOMPOZİSYON ANLAYIŞINI YANSITMAKTADIR”

ÜSTTE İzmir Kültürpark'ın 1943 yılında çekilmiş hava fotoğrafı (Arkitekt, sayı 11-12, 1943, s. 241)

SAĞDA Le Corbusier'nin İzmir nazım planı eskizi: İzmir kenti için 400.000 nüfuslu bir yeşil kent projesi. (Fondation Le Corbusier, Paris)

1933'te İsmet Paşa (Gazi Osman Paşa) Bulvarı açılmıştır. Bunları diğer bulvar ve caddelerin açılması izlemiştir. Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı projesi, alanın imarına çok önemli bir ivme kazandıracaktır. Parkın çevresinden Alsancak'a doğru yeni açılan bulvar ve caddeler üzerinde, plana uygun olarak üst gelir gruplarına yönelik, bahçe içinde iki-üç katlı konutlardan oluşan konut alanları gelişmiştir. Modern üslubu ile Gazi İlkokulu (1934) Alsancak'taki modern konut yerleşiminin merkezinde konumlandırılmıştır. Dikkat çekici bir uygulama ise Behçet Uz'un girişimiyle Kahramanlar'da oluşturulan işçi mahallesidir. Belediye bu alanda işçilere arazi vermiş ve ucuz konut yapımı için olanaklar sağlamıştır (15). İzmir Belediyesi 1939 yılı çalışma programı kapsamında, Darağacı'ndan Göztepe'ye bir imar planı hazırlamıştır. Bu planda Danger-Prost planının merkezi alanlar dışında -liman, endüstri bölgesi, bahçe kentler vb.- önerilerinin dikkate alınmadığı görülmektedir.

Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı (17)

Kültürpark'ın İzmir'in kent kimliğinde olduğu kadar toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamında çok önemli yeri vardır. Cumhuriyet dönemi kent ve mimarlık tarihinde olduğu kadar, İzmirli'lerin kolektif belleğinde özel bir yeri bulunmaktadır. Bir kültürpark oluşturma düşüncesi, ilk kez Suad Yurdkoru'nun 1933 yılında spor yarışmaları için gittiği Sovyetler Birliği'nde gezdiği Gorki Parkı'ndan etkilenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Halkın dinlenme ve eğlenmesi yanında bedensel ve kültürel eğitimine yönelik işlevler içeren bu "kültürpark"ta tiyatrolar, müzeler, tören, spor ve oyun alanları, bir paraşüt kulesi ile botanik bahçeleri bir arada bulunmaktadır. 1934 yılında İzmir Belediye Başkan yardımcılığına getirilen Suad Yurdkoru, İzmir için bir kültürpark programı hazırlar (18). Dr. Behçet Uz'un bu öneriyi Başbakan İnönü'ye aktarması ile, Belediye yetkilileri ve teknik adamlardan oluşan bir heyet incelemelerde bulunmak üzere Hükümet tarafından 1935 yılında Moskova'ya gönderilir. Mos-sovyet başkanı Nikolai Bulganin tarafından karşılanan Uz ve ekibi orada 45 gün kalarak, Gorki Parkı'nın yöneticileri ve uzmanlarla İzmir Kültürparkı üzerinde çalışmışlardır (19). Behçet Uz yaptığı bir basın açıklamasında Sovyet "mutahassıslar"ın Kültürpark ile ilgili "esasları" hazırladıklarını belirtmektedir (20). Kültürpark'ın tasarımının Sovyet tasarımcılar tarafından yapıldığına ilişkin bir sav bulunmakla (21) birlikte bu yönde bir belge bulunmamaktadır (22). "İzmir Kültür Park Planı" başlıklı vaziyet planlarının altında "İzmir Urayı Fen Heyeti tarafından hazırlanmıştır" ibaresi bulunmaktadır. Bu dönemde Fen Heyeti'nde çalışan mimar ve mühendisler Kültürpark ve Fuar binalarının önemli bir bölümünü tasarlamışlardır. Ayrıca 1937'de Fransız mimar Bachillet'nin açık hava tiyatrosunun yapımı için uzman olarak davet edildiği ve kapıların tasarımında da çalıştığı bilgisi bulunmaktadır (23).

Danger-Prost planında önerilmiş bulunan merkezi yeşil aksın yerinde, bir duvarla sınırlandırılmış 36 hektar büyüklüğünde dairesel bir alan Kültürpark için ayrılmıştır (24). Daha

“GÜNÜMÜZDE KENT MERKEZİNİN MORFOLOJİSİNDE DANGER-PROST PLANININ BELİRLEYİCİLİĞİ GÖZE ÇARPMAKTADIR”

Bugün İzmir'in hava fotoğraflarına baktığımızda, kent merkezinin morfolojisinde Danger-Prost planının belirleyiciliği göze çarpmaktadır. Kent kimliğini tanımlayan kamusal mekânların, bulvar ve meydanların biçimlenmesinde bu plan etkin olmuştur. 1950'lerin ikinci yarısından itibaren kent nüfusunun artmasıyla, merkezi iş alanı konut alanlarını işgal ederek büyümüş ve baskılar sonucunda getirilen imar değişiklikleri ile yapılaşma büyük ölçüde yenilenerek yükselmiş ve yoğunlaşmış (16), kentin mekânsal ölçeği tümüyle değişmiştir. Yine de denize ya da Kadifekale'ye doğru perspektif aksları oluşturan bulvarların ve bunların bulunduğu meydanların kendilerine özgü mekânsal nitelikleri bulunmaktadır. Herbiri için farklı türde seçilmiş olan ağaç dizilerinin, geniş orta refüjlerin, bulvarların mekânsal karakteri ve ölçeğinin korunmasında önemli payı bulunmaktadır.

sonra buna 9 Eylül Meydanı ile park arasında kalan üçgen alanın da eklenmesiyle park alanı 42 hektara ulaşmıştır. Belediye'nin projeyi gerçekleştirebilmek için yeterli parasal kaynağı bulunmamasına karşın, Kültürpark fikrinin başından itibaren "Arsiulusal İzmir Panayırı" (25) projesi ile birlikte ele alınmasıyla bu sorun aşılar. İzmir Panayırı ulusal ve bölgesel bir ticari etkinlik olarak 1927 yılından başlayarak düzenlenmektedir. Sonraki yıllarda Cumhuriyet Meydanı'nın arkasında bugün Efes Otel'i'nin bulunduğu araziye taşınmış, fakat 1934'te uluslararası düzeye taşınan fuar için çok daha geniş bir alan ayrılması gündeme gelmiştir. Başbakan İsmet İnönü'nün yakın ilgisiyle merkezi hükümet tarafından doğrudan desteklenen uluslararası fuar projesi, Kültürpark'ın hayata geçirilebilmesi için bulunmaz bir fırsat sağlamıştır (26).

İzmir Enternasyonal Fuarı, Kültürpark içerisinde kapılarını ziyaretçilere ilk defa 1936 yılında açsa da, Fuar alanı ve park birkaç yıla yayılan bir etaplama çerçevesinde planlanmış ve inşa edilmiştir. Kültürpark'ın planına bakıldığında dik açılı, sert zeminin hakim olduğu batı bölümü ile doğuda gölün, botanik bahçesinin, açık hava tiyatrosunun ve spor alanlarının konumlandırıldığı, serbest peyzaj tasarımı ile park alanı olmak üzere iki bölgeden oluştuğu görülmektedir. 1936'da sergi pavyonlarına ayrılan bölüm düzenlenerek kullanıma açılmış, parkın tamamlanması ise 1939 yılını bulmuştur.

Atatürk Devrim Müzesi, Sıhhat Müzesi ve Ege Ürünleri Müzesi olarak adlandırılan ve Montrö Kapısı'nın güneyinde konumlandırılmış olan üç pavyon, hem fuara gelen ziyaretçilere ülkeyi ve bölge ürünlerini tanıtmaya, hem de yurttaşları Atatürk devrimleri ve halk sağlığı konularında eğitme amacıyla planlanmışlardır (27). Bunlardan ilk ikisi, fuarın ana giriş allesine açılan kolonadlı avlunun sonunda, özgün tasarımları korunarak bugüne kadar gelebilmiştir (28). Paraşüt Kulesi 40 metreye ulaşan yüksekliğiyle Kültürpark'ın simge yapısıdır. Cumhuriyet Meydanı'ndan doğuya doğru uzanan Şehit Nevres Bey Bulvarı'nın perspektif aksına bir landmark olarak yerleştirilmiş olması

Kültürpark'ın tasarımcılarının Danger-Prost planının kompozisyon ilkelerini önemsediklerini göstermektedir. İzmir Enternasyonal Fuarı modern mimarlığın başarılı örneklerinin verildiği bir platform oluşturmuştur (29). Kültürpark'ın kapıları, 1930'lardaki özgün biçimlerini olmasa da, 1950 sonrası modernizmini yansıtmaktadır.

İzmir'in merkezinde, 1930'ların açık alan ve park tasarımını yansıtan mekân kurgusu, yoğun yeşil varlığı, zengin koleksiyonlu botanik bahçesi, dönemlerinin nitelikli yapıları ve giriş kapıları ile Kültürpark "kentsel sit" olarak korunması gereken bir kültür ve rekreasyon alanıdır.

Le Corbusier'nin İzmir Nazım Planı Projesi

İzmir'in şehircilik tarihinin ilgi çekici öykülerinden biri Belediye Başkanı Behçet Uz'un, kentin gelecekteki gelişimini yönlendirecek yeni bir plan elde etmek üzere, Modern Mimarlık hareketinin öncü mimarı Le Corbusier ile ilişkiye geçmesidir. Uz'un düşündüğü model, planlama işinin Belediye'de kurulacak bir şehircilik bürosu tarafından yürütülmesi, Fransız mimarın bu büroya danışmanlık yapmasıdır. 1939'da sözleşme imzalanmasına karşın, Le Corbusier ancak Ekim 1948'de İzmir'e gelebilmiş ve 1949 yılı başında nazım plan şemasını ve plan açıklama raporunu Belediye'ye teslim etmiştir.

Mimar "İzmir kenti için nazım plan projesi"ni "400.000 nüfuslu bir yeşil kent" teması çevresinde geliştirmiştir (30). Bu proje, 1947'de CIAM merkez komitesince onaylanan Şehircilik Çerçevesi'nin (La Grille CIAM d'Urbanisme) uygulandığı örnek proje olması dolayısıyla önem taşımaktadır (31). Ancak, uygulanmak üzere hazırlanıp hazırlanmadığı tartışmalı olan bu plan İzmir'de kabul görmeyerek uygulamaya koyulmamıştır. Hatay Caddesi boyunca yeni konut alanlarının açılması, bu alanları merkeze bağlayan ana arterin bir varyantla Konak'a bağlanması ve özellikle Konak ve çevresinde yüksek yönetim blokları ve kültür yapılarından oluşan bir kent merkezinin -centre civique- oluşması Le Corbusier'nin kimi önerilerinin dolaylı olarak gerçekleştiğini akla getirmektedir.

1951 Uluslararası Şehircilik Yarışması ve Arû-Özdeş-Canpolat Planı

Le Corbusier'nin nazım plan şemasının uygulanabilir bulunmaması üzerine, "İzmir Şehri İmar Plânı Milletlerarası Proje Müsabakası" 1 Mayıs-1 Aralık 1951 tarihleri arasında düzenlenir. Yarışma programında, 1950 yılında 230.000 olan kent nüfusunun 50 yıl içerisinde 400.000 kişiye çıkacağı kabul edilmiştir (32). Yarışmacılardan, Alsancak bölgesinin Bayındırlık

“KÜLTÜRPARK, 1930’LARIN AÇIK ALAN TASARIMINI YANSITAN MEKÂN KURGUSU VE DÖNEM YAPILARI İLE KORUNMALIDIR”

ÜSTTE Kemal Ahmet Arû, Gündüz Özdeş, Emin Canpolat ekibi 1/5000 ölçekli Nazım Plan önerisi (İzmir Belediyesi, İzmir İmar Plânı Proje Müsabakası)

ALTTA Kemal Ahmet Arû, Gündüz Özdeş, Emin Canpolat planında korunan Kemeraltı bölgesi ve Konak çevresi, ölçek 1/1000 (İzmir Belediyesi, İzmir İmar Plânı Proje Müsabakası)

SAĞDA Konak ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması'nda Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Tekin Aydın'ın birincilik ödülü alan projesi

Bakanlığınca emtia limanı olarak tayin edildiğini dikkate alarak liman, endüstri bölgesi ve marşandiz garının ilişkilerini göstermeleri istenmektedir. "İşçi ve fakir halkın barınmakta olduğu gayrı fennî ve gayrı sıhî şartlarla teşekkül etmiş bulunan mahalleler" in "ıslahı" konusunda öneriler beklenmesi ise gecekondu sorununun İzmir'de 1951 yılında başlamış olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Konak bölgesinde bulunan Sarıkışla ile diğer askeri tesislerin, İzmir İmar Komisyonu tarafından kaldırılmasına karar verildiği belirtilmekte, bu alanın Konak Meydanı'nın "ihyası esasına göre" düzenlenmesi ve kamusal kullanımlara açılması yarışmacılardan istenmektedir (33). Bu kararla, Konak ve çevresini tümüyle dönüştürecek müdahalelerin ilk adımı atılmıştır.

“KEMAL AHMET ARU PLANI KENTİ, İŞLEVSEL BÖLGELERE AYIRMAKTADIR”

Yarışma jürisine şehircilik alanında uluslararası üne sahip Sir Patrick Abercrombie başkanlık etmiştir (34). Yarışmaya, Türk mimarlar yanında, İsviçre, Avusturya ve Almanya'dan ekipler katılmıştır. Ödül alan projelerin birçoğunda, Konak Meydanı ve çevresinin üç boyutlu düzenlenmesinde ifadesini bulan modernist yaklaşım dikkat çekicidir. Yarışmaya katılan 27

proje arasından, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü'nün öğretim üyeleri Prof. Kemal Ahmet Arû, Gündüz Özdeş ve Emin Canpolat'ın projesi tatbik edilebilir bulunmuştur. Kentin gelişme yönlerini belirlemek üzere "survey" yöntemine dayalı analiz paftaları da jürinin bu projeyi seçmesinde etkili olmuştur (35).

Kemal Ahmet Arû ve ekibinin hazırladıkları İzmir Şehri İmar Planı 1953 yılında onaylanarak yürürlüğe girer. Kentin nüfusunun 2003'te 400.000'e ulaşacağı öngörüsüyle hazırlanan bu plan, kentin başlıca gelişme alanını Karataş'tan Üçkuyular'a kadar uzanan bölgede denizden 30m ile 80m yükseklikleri arasında lineer olarak planlamıştır. Yeni gelişimin ana ulaşım arterini oluşturan Hatay Caddesi'ne ve eşyükselti eğrilerine paralel ince uzun yapı adaları, eğime dik uzanan yeşil koridorlarla birbirinden ayrılan "küçük iskân grupları" oluşturmaktadır. Nüfus yoğunluğunun üst sınırı 200 kişi/hektar olarak belirlendiği bu yerleşim gruplarını Arû, "tabiat içerisinde yerleşmiş küçük organik bütünler" olarak nitelemektedir (36). Sosyal donatı ve ticaret alanları yeşil alanlar içerisinde konumlandırılmıştır. Kentin ikinci gelişme aksı ise Karşıyaka'nın batısında öngörülmüştür. Bu bölgede yoğunluk daha da düşük (100 kişi/hektar) planlanmış, yalnızca ana arterler üzerinde 3-4 katlı yapılara izin verilmiştir. Bu yoğunluklar ancak bir "bahçe-kent" in yoğunlukları olabilecek kadar düşüktür (37). Tepecik'in güneyinde ve Bayraklı'da endüstri bölgesi ile ilişkili ancak ondan yeşil alanlarla ayrılan işçi mahalleleri planlanmıştır. Fonksiyonalist planlamanın zoning ilkesine uygun olarak kent, konut, ticaret, iş merkezi, endüstri ve liman bölgesi gibi işlevsel bölgelere ayrılmaktadır. Liman ve gerisinde depolama alanları demiryolu hatları ile ilişkili olarak Alsancak'ta geliştirilirken, endüstri bölgesi Bornova Körfezi'nin doğusunda -Le Corbusier'nin yeşil endüstri sitesi modelini anımsatan bir sistematik içerisinde- düzenlenmiştir (38).

Kemal Ahmet Arû ve ekibinin İzmir için getirdikleri en önemli kararlardan biri Kemeraltı'nda tarihi ticaret merkezinin korunmasıdır. Buna karşılık

bu plan, İmar Komisyonu'nun kararına uyarak Sarıkışla'yı kaldırmış ve bunun yerinde kültür ve sanat yapıları yanında birbirinden yeşil meydanlıklarla ayrılan iş merkezi blokları öngörmüş, Konak Meydanı çevresinin yönetim merkezi niteliğini korumuştur.

Konak İçin Bir Kentsel Tasarım Yarışması

İzmir Belediyesi şehircilik danışmanı Kemal Ahmet Arû'nun talebiyle, Konak Meydanı ve çevresi için 1955 yılında bir kentsel tasarım yarışması düzenler. Yarışma alanı Gümrük'ten başlayarak, Konak Meydanı'nı ve Sarıkışla alanını içine almakta ve Türk Ocağı binasına kadar kıyı boyunca uzanmaktadır. Devlet ve özel sektörün yatırımlarıyla inşa edilecek blokların ve kültür yapılarının üç boyutlu kitle ilişkilerinin belirlenmesi yarışmanın temel hedefidir (39). Bu yarışmayı Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Tekin Aydın'ın projesi kazanmış, ancak proje uygulamaya konulmamıştır (40). Bununla birlikte, Konak çevresindeki kamu yapılarının -Hükümet Konağı kompleksi, Belediye binası ve SSK İşhanı- daha sonra ayrı ayrı mimari yarışmalarla gerçekleştirilmiş olmaları İzmir'in yönetim merkezinin biçimlenmesinde bir planlama-tasarım sürekliliğinin varlığını göstermektedir.

1950 Sonrası Hızlanan Kentleşme ve Planlamada Yeni Bir Dönem

Arû-Canpolat planı, hızla artan nüfus ve kentleşmeyle birlikte kısa sürede yetersiz kalmıştır. Planın onaylanmasından itibaren yoğunluk artışı talepleri ortaya çıkmış, planlanan yeşil alanlar sistemi uygulanamamıştır. On yıl içerisinde kent nüfusu yüzde 50 artarak 350.000'i bulmuş, gecekondular alanları hızla yaygınlaşmıştır. 1957 yılında İmar Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulması Türkiye'de kent planlama alanında bir dönüm noktasını işaret eder. 1957-1958 yıllarında, İzmir'in planlaması konusunda görüşlerine başvurulmak üzere Bakanlık tarafından iki uzman planıcı davet edilmiştir. İtalyan planıcı Luigi Piccinato, kentin ulaşım şemasına ilişkin bir rapor hazırlamıştır. İsviçreli Alfred Bodmer ise İmar İskân Bakanlığı bünyesinde Birleşmiş Milletler uzmanı

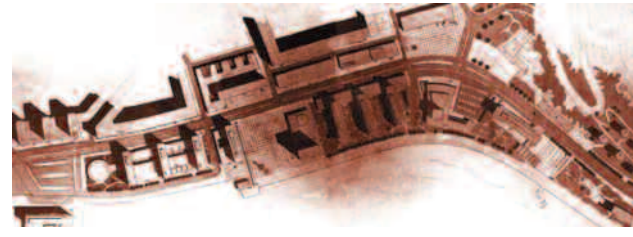
olarak İzmir'in plan revizyonunu yapmak üzere görevlendirilmiştir. 1960'ta, 2000 yılında kent nüfusunun 900.000'e ulaşacağını öngörüsü doğrultusunda gerçekleştirdiği strüktür planında Bodmer, kente nüfus yığılmasını denetlemek üzere bölgesel bir desantralizasyona yönelik önlemler üzerinde durmuş ve bölge planlamanın gerekliliğini vurgulamıştır (41). Bu doğrultuda, 1965 yılında İmar ve İskân Bakanlığı bünyesinde İzmir Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu kurulmuştur.

1950'lerin ikinci yarısında giderek artan kente göç olgusu kentleşmenin boyutunu kökten değiştirmiş, bu döneme kadar temel hedefi "modernleşme" olan kent planlamasını, hızlı nüfus artışı ve denetimsiz bir kentleşmenin yarattığı toplumsal ve mekânsal sorunları çözme sorunsalıyla karşı karşıya getirmiştir. ■

*Cânâ Bilsel, Doç. Dr.,
ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü*

DİPNOTLAR:

- 1 Hakimiyet-i Milliye (28 Kanun-ı evvel 1922)'den aktaran Erkan Serçe, a.g.e., s. 174-175
- 2 Henri Prost Fransız himaye yönetimindeki Fas kentlerinin planlarını gerçekleştirmiş, Fransa'da Côte Varoise bölge planlamasını, Paris metropoliten planlamasını ve son olarak 1936-1951 yılları arasında İstanbul'un planlamasını yürütmüştür.
- 3 Türk Sesi, (30 Mayıs 1924)'ten aktaran Erkan Serçe, a.g.e. s. 251
- 4 René Danger şehircilik alanında uzmanlaşmış bir harita mühendisidir. (Fransızca "géomètre ingénieur" "geometriye özel ilgisi olan" değil, "harita mühendisi" anlamını taşımaktadır.) Danger'ler Malta'da Valetta'nın ve 1930larda Fransız idaresi altındaki Beyrut ve Şam'ın planlarını hazırlamışlardır.
- 5 Ali Cengizkan, Ankara'nın İlk Planı 1924-25 Lörcher Planı, Ankara Enstitüsü Vakfı, Arkadaş Yayıncılık, Ankara, 2004
- 6 A. F., "Le plan d'aménagement de la ville de Smyrne", L'Architecture, cilt 40, sayı, 4, 1927, s. 121 ve "Yangın Yeri İhbarı Komisyonu Raporu" (20 Mart 1924)'ten aktaran Memduh Say, İlyen Bakımından İzmir Şehri, İzmir, 1941, s. 62-64
- 7 A.F., a.g.m., s. 121-122
- 8 A.F., a.g.m., s. 122
- 9 A.F., a.g.m., Memduh Say, a.g.m., s. 65-67
- 10 Memduh Say, a.g.e., s. 67; Erkan Serçe, a.g.e., s. 260-261
- 11 İnci Aslanoğlu, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 2001
- 12 Erkan Serçe, a.g.e., s. 260-261
- 13 Jansen'in 15.5.1932 tarihli raporundan aktaran Erkan Serçe, a.g.e., s. 263-264
- 14 Prof.Dr. Çınar Atay, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, İzmir 1998, s. 188
- 15 Ülker Baykan Seymen, "Tek parti dönemi belediyeçiliğinde Behçet Uz örneği", Enis Batur (der.), Üç İzmir, Yapı Kredi Bankası Yayınları, 1992, s. 297-321
- 16 Alsancak ve Kahramanlar'da inşa edilen modern konut tipolojileri üzerine bkz.: Sıdika İğci Çetin, İzmir'in yangın bölgesinde 1922-1965 yılları arasında yaşanan mekânsal değişim ve dönüşümlerin konut bağlamında değerlendirilmesi, basılmamış doktora tezi, DEÜ, Mimarlık Bölümü, İzmir, 2004
- 16 Rauf Beyru, "Şehirlerimizin sorunları ve bir plan hikâyesi", Devir, Temmuz-Ağustos 1973, s. 12-18
- 17 İzmir Enternasyonal Fuarı ve Kültürpark üzerine daha ayrıntılı bir çalışma yayınlanma aşamasındadır: F.

Cânâ Bilsel, M. Halûk Zelef, "Fairy tales: Turkey's prospects for international fairs, the Expo projects for İzmir and İstanbul", Accademia, Milano.

18 Elvan Feyzioğlu, Büyük bir halk okulu İzmir Fuarı, İZFAŞ Kültür Yayını, İzmir, 2006, s. 29-34

19 Ece Sakar (der.), Atatürk'ün İzmir'i, bir kentin yeniden doğuşu - Behçet Uz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 69

20 Dr. Behçet Uz'un Moskova'da yaptığı basın açıklaması, Sancar Marufu Arşivi, Ece Sakar, a.g.e., s. 69

21 <http://wikipedia.org.tr>

22 Bknz: Belediyeler Dergisi, yıl 2, sayı 14, 1936 içerisinde yer alan plan.

23 Ece Saka, a.g.e., s. 67-68

24 Dr. Behçet Uz anılarında ilk iş olarak şehirde bulunan yapı ustalarına, ruhsat alabilmeleri için geçmeleri gereken bir sınav bahanesiyle parkın duvarlarını inşa ettirdiğini anlatmaktadır. Bu anı bu büyük park projesinin hangi koşullarda gerçekleştirildiğini göstermesi açısından ilginçtir. Ece Saka, a.g.e., s. 65-66

25 "Arsiulusal İzmir Panayırı", Belediyeler Dergisi, yıl 2 (1936), sayı 14, s. 39-41

26 Ece Saka, a.g.e., s. 58-61 ve 69

27 La Turquie Kémaliste, "La Foire Internationale d'Izmir", sayı 14 (Ağustos 1936), s. 15-19

28 Özen Eyüce, "Sağlık Müzesi", Deniz Güner, "Kültür Pavyonu", İzmir Mimarlık Rehberi, 2005, s. 130, 133.

29 Bknz.: Yüksel Pöğün, The Reflections of modernization in Turkey on the architectural artifacts of İzmir culture park between 1930-1950, İYTE, Mimarlık Bölümü, 2000.

30 Cânâ Bilsel, "Le Corbusier ve İzmir: Geleceğin Kenti Üzerine Tematik Bir Proje", Uğur Tanyeli (dosya editörü), 'Le Corbusier'den Türkiye'ye', Sanat Dünyamız, n. 87, Bahar 2003, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 151-165

31 Bu konu ayrıntılı olarak "Le Corbusier en Turquie" başlıklı sergi kataloğundaki makalede incelenmiştir: F. Cânâ Bilsel, "Le plan directeur de Le Corbusier pour İzmir: un projet d'urbanisme sur le thème de la ville verte et la Grille CIAM", Philippe Bach (der.), Le Corbusier en Turquie, Le plan directeur d'Izmir (1939-1949), IREG, Strasbourg, 2009, s. 93-109

32 İzmir Belediyesi, İzmir Şehri İmar Planı Milletlerarası Proje Müsabakası Programı, s. 21

33 İzmir Belediyesi, a.g.e., s. 28

34 Londra metropoliten alan planlamasını yürütmekte olan Sir Patrick Abercrombie planlamada "survey" yöntemini geliştirmiştir.

35 Prof. Kemâl Ahmet Arû ile Temmuz 1993'de yapmış olduğum söyleşiden.

36 Kemâl Ahmet Arû, "İzmir'de İmar Planı Çalışmaları", Beyaz Kitap, DDY, İzmir, 1954

37 Le Corbusier ise yeni konut alanlarında nüfus yoğunluğunu 350 kişi/hektar olarak önermiştir.

38 F. Cânâ Bilsel, "Le Corbusier'nin İzmir Nazım Plan Önerisi ve Yeşil Endüstri Sitesi", Şeniz Ergeçgil Çıkış (dosya editörü), 'İzmir'de Endüstri Yapıları', Ege Mimarlık, TMMOB İzmir Şubesi Süreli Yayını, yıl: 9, sayı 33, Temmuz 1999 / 3, s. 13-17

39 İzmir Belediyesi, Beyaz Kitap, a.g.e.

40 Bu yarışma konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Özen Eyüce, "Konak Square from the Past to Present in Pictures", Ege Mimarlık UIA 2005 İstanbul Special Issue, Temmuz 2005, s. 8-9

41 Aysel Bayraktar, İzmir Şehrini İmarında Peyzaj Mimarisi ile ilgili Problemlerin Tesbiti, Birlik Matbaası, İzmir, 1973, s. 122-128

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası ve Ulusal Mimarlık Yaklaşımları

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NE DAMGASINI VURAN ULUSAL MİMARLIK YAKLAŞIMLARININ İZMİR'DEKİ YANSIMALARINI İNCELEYEN YAZAR, DÖNEM YAPILARININ TEMSİLİ VE MEKÂNSAL DEĞERLERİNİ SERGİLİYOR

Özen Eyüce

ÜSTTE Eski İş Bankası, Eyüce Arşivi (Resim 1)

Yapılı çevre, sadece, mimarların estetik ve biçimsel tercihlerinin değil, toplumların yaşamı boyunca, güncel olaylardan, doğal ya da toplumsal süreçlerden (ekonomik, politik, dini, etik vb.) etkilenecek oluşturduğu ve zaman içinde farklılaşabilen dünya görüşlerinin mekânda somutlaşarak yasallaşması ile oluşur. Bugün içinde yaşadığımız çevre, bu nedenledir ki, toplumun kimliğini oluşturan tüm geçmiş deneyimlerini ve dünya görüşünü yansıtarak, bazen eş zamanlı, bazen ardışık biçimde, zaman içinde inşa edilmiş bir tarihi birikim olarak karşımıza çıkar. Bu birikimin bizden sonraki nesillere sağlıklı bir biçimde yaşatılarak aktarılması ise bize düşen önemli bir sorumluluktur.

İzmir'de, 1923-1965 yılları arasındaki dönemin Mimarlık Mirası, Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1930'lu yıllara kadar sürecek I. Ulusal mimarlık hareketlerini; 1930 ile 1940 arasındaki dönem ise, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si'nin kendisi ile özdeşleştirdiği ve 1920'lerden itibaren Avrupa'da egemen mimarlık söylemi olan Modern Hareketi; 1940'lı yıllar ise, yeniden yükselen milliyetçilik söylemlerine paralel olarak II. Ulusal mimarlık yaklaşımlarının ürünlerini kapsar.

Mimari'de somutlaşan ideolojilere bakıldığında, aslında, her dönemin, ideolojisine uygun olarak kendisi için tanımladığı 'milli kimlik' çerçevesinde 'muasır (çağdaş) medeniyet seviyesine ulaşmak', yani 'muasır' olarak kabul edilen Batı ülkelerinin uygarlık düzeyini yakalamak çabasında olduğu görülür. Ancak, 'garb (batı)', 'millet (ulus)' ve 'milli (ulusal)' kavramlarının tanımları

her dönemin ideolojisine göre farklı olabilmektedir. Nitekim 19. yüzyıl Osmanlı kadroları 'muasır' olabilmek için kozmopolit toplum yapısının din esaslı özelliklerini değiştirmeden Batı'da varolan askeri temelli gelişmelere ayak uydurmak için Batılılaşma'yı amaçlarken; II. Meşrutiyet sonrasında, ideolojik yapının tanımladığı millet tanımı, Batı dünyasının her türlü kültürel gelişmesine sıcak bakarak dini kimlikler yerine, 'Osmanlı' kimliğini ön plana çıkarır. I Dünya Savaşı'nın ardından yenilgi ile çıkmış ve dağılmış bir Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerine kurulan Genç Türk Cumhuriyeti ise, yepyeni bir politik yapıya sahip bir 'ulus-devlet' yaratmak amacıyla olup 'çağdaş' ama 'laik' bir 'ulus' tanımlamaktadır. 1930'lu yılların sonuna doğru, milliyetçilik kavramının yeniden tanımlanması ve 'bölgesel olma' özelliğinin de göz önüne alınması ile yeni bir ulusalcılık hareketinin gündeme geldiği görülür.

Dolayısıyla İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası'nın 1923-1965 aralığını incelerken, sadece Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Ekim 1923'ten itibaren ortaya çıkan mimari ürünleri incelemek çok doğru olmayacaktır. Üstelik farklı ideolojilerin zamansal çakışmaları yanıltıcı dahi olabilecektir. Nitekim kuruluşun hemen ardından tüm Anadolu topraklarında gerçekleşecek köklü toplumsal, ekonomik değişim ve dönüşüm girişimleri öngörülmekte ise de, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan süreçte amaçlanan 'Çağdaş Türk Uluğu' ile özdeşleştirilen rasyonalist ve

fonksiyonalist 'Modern Mimari' ancak 1930'lu yıllarda egemen mimarlık söylemi olabilmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1930'lu yıllara değin, kökleri Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma çabalarının başladığı 18. yüzyıla kadar uzanan bir sürecin sonunda tanımlanan ve 'Osmanlı kimliği' ile özdeşleştirilen bir mimari biçim; sonradan I. Ulusal olarak adlandırılan 'Osmanlı canlandırmacılığı'; egemen mimarlık söylemi olmuştur. Bu nedenle, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını hazırlayan koşullar, kuruluş öncesi ve sonrası ideolojiler ile, bu ideolojilerin mekânsal yansımalarını birlikte ele almak gerekmektedir.

İzmir'de I. Ulusal Mimarlık Dönemi:

Batılılaşma ve Milliyetçilik

Avrupa kıtasına da yayılan bir ülke olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da ortaya çıkan gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Yönetim kadrolarının bu gelişmelere ilgisi ve özellikle, savaş kayıplarının başlaması sonrasında teknik olarak üstünlüğü kabul edilen Batı ile yeni güç dengelerinin oluşumunda Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini alabilmesi için gerek şart olarak görülen 'muasır' (çağdaş) devlet olmak isteği sonucu 'Batılılaşma' eğilimleri 18. yüzyıla kadar uzanmaktadır (1). II. Selim'in 'Nizam-ı Cedid' yani Yeni Nizam (1789-1807) hareketinin amaçlarından bir tanesi Batı'nın tanımı gereği 'Avrupalılaşmak'tır (2). Daha sonra, Sultan II. Mahmut (1808-1839) döneminin Osmanlı Reform'u olarak adlandırılan Tanzimat Fermanı ile devam eden yasal, yönetsel ve toplumsal yapılanmalardaki reformların yanı sıra, kent fiziksel mekânına ilişkin düzenlemeler Batılı bir toplum olma yönündeki önemli adımlardır. Batı ile eşit koşullara ulaşabilmek için gerekli görülen modernleşme çabaları, yeni okullar, matbaa ve yeni yayınlar, Batı'yı yakından izleyen yeni bir aydın grubun oluşmasına neden olur ve 'Jön Türkler' hareketini başlatır. 19. yüzyılda Avrupa'da egemen olan milliyetçilik, özgürlükçülük, laiklik ve akılcılık gibi ideolojilerden etkilenen Jön Türkler'in II. Meşrutiyet'le (1908) birlikte iktidara gelerek İttihat ve Terakki partisini oluşturmaları sonrasında giderek artan

çağdaş ulusal devlet olma görüşleri ağırlık kazanır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Balkanlarda kaybedilen Osmanlı topraklarında farklı ulus devletlerin ortaya çıkması ile, 'milliyetçilik' görüşleri toplumsal yaşamın her alanında gündeme gelirken, İttihat ve Terakki Partisi de Osmanlı İmparatorluğu'nun coğrafi bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruyarak dağılmaktan alıkoymak için 'çağdaş ulusal devlet olma' çabasıdır. Bu amaçla dini inançlarına bakılmaksızın, İmparatorluğun tüm ahalisi, 'Osmanlı' olarak kabul ediliyor ve Osmanlı Ülkesi'nin her yanında 'Osmanlı kimliği' ortak tanımlayıcı olarak kabul ediliyordu (3).

Batı kültürünü reddetmeden Batılılaşmayı amaçlayan, ancak Batı sömürsüne karşı koyan ulusçuluğun, politik alanda milli müdafaa, milli iktisat, milli sanayi, milli tasarruf olarak adlandırılarak birçok alanda aranması ile, mimaride de yansımalarını bulduğu görülür. Bu mimari:

“BİÇİMDE BELİRLİ BİR SENTEZE ULAŞMIŞ I. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ ÜRÜNLERİNDE SELÇUKLU-OSMANLI ÖĞELERİ YORUMLANMIŞTIR”

"Mimarlık tarihçileri tarafından sonraları 'Birinci Milli Üslup' adı verilen, ama o dönemde yaşayanların 'Milli Mimari Rönesansı' dedikleri bu epey eklektik Osmanlı canlandırmacılığı (revivalism), ...klasik Osmanlı mimarisinden alınan dekoratif unsurları (özellikle yarım küre şeklindeki Osmanlı kubbeler, destekleyici dirsekleri olan geniş çatı konsolları, sivri kemerler ve tezyini çini dekorasyonu) ile yeni inşaat tekniklerini (betonarme, demir ve çelik) (4)" birleştiren bir mimarlık söylemidir (Resim 1). Mekânsal tasarıma özgü olmasa da, biçime ilişkin belirli bir senteze ve biçime ulaşmış I. Ulusal mimarlık ürünlerinde Osmanlı ya da Selçuk kemerleri, mermer sütunlar, baklavali mukarnaslı başlıklar, çini panolar, madeni süslemeler kullanılmış; cephelerde özellikle girişlere önem verilmiş; köşeler altında mekânsal karşılığı olmayan kubbelerle vurgulanmıştır. Ancak mekânsal kurguda, Osmanlı'da olmayan, Avrupa'da

büyük banka vb. yapılarda görülen üzeri cam örtülü, yüksek orta mekânlar kullanılmıştır. Bu mimari biçimin elemanlarına gelince, diğer bir deyişle: *Milli Mimari Rönesansı'nın stilistik dağarcığının, Genç Osmanlı hareketinin en enerjik günlerinde, 1873'te yazılmış çok önemli bir metin olan Usul-i Mimari-yi Osmani'den geliyor olması rastlantı değildir (5).*

[...]

Usul-i Mimari'nin yazarları da Osmanlı öncellerini, aynı anda hem modern hem de milli karakter ile yoğrulmuş çağdaş bir Osmanlı mimarisinin olası kaynakları olarak inceliyorlardı. ...onlar da Osmanlı düzeni sistemleştirmişlerdi: ...konik, elması ve mücevheri. 1920'lerdeki Milli Mimari Rönesansı binalarında bu Osmanlı düzenlerinin yaygın olarak kullanılması, bunların bir 'milli üslup'un yarım yüzyıl sonra dayanak alabileceği sağlam bir dağarcık oluşturduğunu gösterir (6).

I. Dünya Savaşı sonrasında Batı ile ilişkilerin en aza indirildiği ve Osmanlı milliyetçiliğinin giderek yerini Türk milliyetçiliğine bıraktığı dönemde de, Osmanlı formları ve motifleri, bu kez, İslam'a ya da İmparatorluğa değil 'Türk'lüğe ait kültürel anlamlarla yüklendi. Bu üslubun, Osmanlı'ya ait diğer her şeyin reddedildiği Kemalist Cumhuriyet'in ilk on yılı boyunca sürdürülmesine cevaz veren şey, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Osmanlı mimarisinin ...'Türkleştirilmesi'ydi (7).

Kaynağını Osmanlı'dan alan bu mimarinin Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulama alanı bulmasının bir diğer nedeni de, II. Meşrutiyet sonrasında açılan okulların öğretim kadrolarında artık, Avrupa'da milliyetçilik ideolojisi ile yetişmiş ilk Türk mimarları olan Vedat ve Kemalettin Beyler'in görev alması ve yeni yetişen mimarların onların milliyetçi görüşleri doğrultusunda Milli mimarlık ilkelerini ve ideolojisini bilerek mezun olmalarıydı.

İzmir'in 'Milli Mimari' söylemi ile tanışması ise, milliyetçilik tartışmalarının en yoğun olduğu dönemde, yabancı nüfusunun en fazla olduğu, kozmopolit bir yapıya sahip olan kente ayrı bir önem veren İttihat ve Terakki'nin en önemli isimlerinden biri olan Rahmi Bey'in İzmir'e Vali atanması

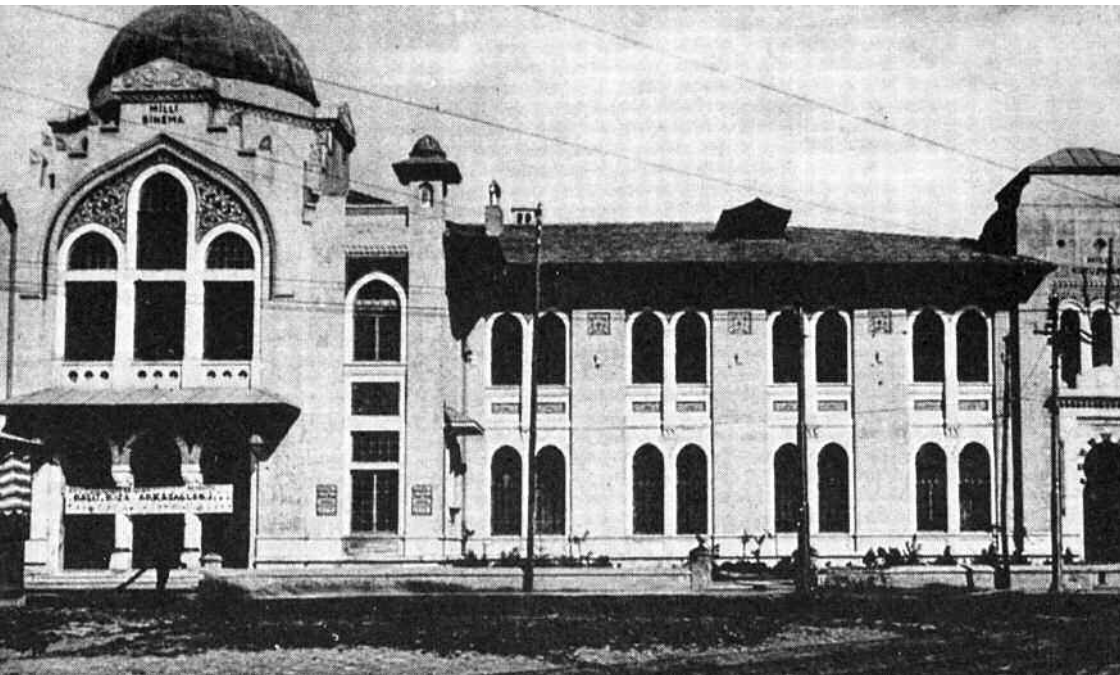
“İZMİR’İN MİLLİ MİMARİ SÖYLEMİYLE TANIŞMASI, İTTİHAT VE TERAKKİ MENSUBU RAHMI BEY’İN VALİLİĞİ DÖNEMİNDEDİR”

sonrasında. Rahmi Bey zamanında, İbrahim Kadızade Efendi'nin önerisi ve 1911 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kararı ile oluşturulan 'İlim ve İrfan Encümeni'nin çalışmaları

sonucu Milli Kütüphane, 23 Haziran 1912'de II. Beyler Sokağı'ndaki Salepçizade Konağı'nda kurulur. Ancak, Vali Rahmi Bey'in çabaları ile 1913'te temeli atılan Milli Kütüphane'nin bugünkü binasına kavuşması ise, araya giren Kurtuluş Savaşı nedeni ile Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. 1915 yılında savaş haberleri, Salepçioğlu Konağı'nda başlatılan (1912) Milli kütüphane'de dinlenmiştir.

İzmir'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen I. Ulusal Mimarlığın bilinen ilk örneği, Sanayi-i Nefise mezunu olan Necmettin Emre'nin, 1925 yılında inşa edilen, Türk Ocağı binasıdır. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonrasında dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu içinde artan 'Milliyetçilik' düşüncesi sonucu, Türk Milliyetçiliğini geliştirmek amacı ile kurulan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Mustafa Kemal'in de desteğini alarak sayıları hızla artan Türk Ocaklarının İzmir'deki örneği de, diğerleri gibi, mimari biçimlenme özellikleri de, geniş saçakları, pencere panoları, sivri kemerli üçlü pencere sistemi ve üzerinde çini süslemeleri, üzeri kubbeli köşe kulesi ile dönemin milli mimari diline uygun olarak gerçekleşir (Resim 2).

Çağdaş Batılı bir toplum olma yolunda ilerlemenin göstergesi olan bir diğer mimari ürün de, Vali Rahmi Bey döneminde altyapısı kurulduğu halde, ancak savaş sonrasında inşa edilebilen ve Tahsin Sermet'in tasarımı olan Milli

SOLDA İzmir Türk Ocağı, Mimar: Necmettin Emre, Eyüce Arşivi (Resim 2)

SOL ALTTA Milli Kütüphane, Mimar: Tahsin Sermet (Resim 3)

Milli Kütüphane iç mekan, FOTOĞRAF **Tuba Çakıroğlu** (Resim 4)

SAĞDA Peker Han, Eyüce Arşivi (Resim 5)

Emlak Eytam Bankası olduğu düşünülen yapı/ Necmettin Emre'ye ait köşe işhanı, Eyüce Arşivi (Resim 6)

SAĞ ALTTA Akseki Han, Eyüce Arşivi (Resim 7)

Sinema (1926) ile Milli Kütüphane'dir. Batılı yaşam biçiminin örnekleri olan kamusal kullanımlı sinema ve kütüphane, Batılılaşma'nın sembolü olurken, adındaki milli kelimesi ise, bu dönemin Batılılaşma/Milliyetçilik ideolojisinin bir sonucudur (Resim 3-4).

İlginçtir ki, İzmir'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen I. Ulusal Mimarlık ürünlerinin pek çoğu Genç Türk Cumhuriyeti'nin çağdaş olabilmek için gerekli gördüğü, planlama çalışmaları doğrultusunda yabancı uzmanlara yaptırılan plana göre gerçekleştirilmiştir. Kentin 1922 yangını sonrasında enkaz haline gelmiş bölgesi için (Frenk Mahallesi) René ve Raymond Dangér Kardeşlerin önerdiği rasyonalist 1925 İzmir planının değişiklikleri yapılarak uygulanması ile yeniden gelişmeye açılan Gümrük ve çevresinde, Çağdaş / Batılı bir toplumun gereksinimi olan pek çok han (işyeri), banka vb. yapı gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da Saint Antoine Kilisesi'nin ve Ankara'da da Ziraat ve Osmanlı Bankalarının mimarı Giulio Mongeri'nin tasarımı olan Osmanlı Bankası (1926), Milli Sinema ve Milli Kütüphane'nin ve Denizcilik İşletmeleri Binası'nın de mimarı olan Tahsin Sermet'in Borsa Sarayı (1926-1928), Mimar Mehmet Fesçi'nin tasarımı Büyük Kardaçalı Han (1928), Ahmet Kemal'in tasarımı olan Vakıflar Bankası ve Müdürlüğü (1932) bu yapılardan bazılarıdır. Yine, 1922 yangınında, kentin yanan ve yanmayan kısımlarının ara kesitinde, adını, Osmanlı döneminde ilk Mimar ve Mühendis Cemiyeti kurucularından "Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü" yapmış olan Mimar Kemalettin'den

almış olan cadde çevresinde, diğer bir deyişle, Danger planına uygun olarak geliştirilen bölgenin eski kent dokusuna eklemelendiği yerde ve eski adı ile Peştemalcılar Çarşısı üzerinde çok sayıda I. Ulusal Dönem örneği yer almaktadır. Bu örnekler, kentin en eski dönemlerden bugüne yaşayan Kemeraltı bölgesi ile yeniden yapılanmış olan Alsancak bölgesini de birbirine bağlar.

Peker, Akseki işhanları ve Mimar Necmettin Emre'nin tasarımı olan Milli Emlak ve Eytam Bankası olarak kullanıldığı tahmin edilen işhanı,

cephelere ve özellikle girişlere önem verilen, Osmanlı ya da Selçuk kemerleri ile oluşturulmuş pencerelerin ve çini panoların kullanıldığı, köşenin kubbe ya da alınlık ile vurgulandığı I. Ulusal Mimarlık akımının tipik örnekleridir. Pek çok yapıda tekrar eden üçlü pencere sistemi ise, Peker Hanı yapan Ahmet ve Cemal Kalfa'ların, burada çok sayıda yapı yapmış olduklarını düşündürmektedir (Resim 5, 6, 7).

Gümrük bölgesinde yer alan I. Ulusal mimarlık ürünü bir diğer yapı da, Mimar Kemalettin Caddesi ile kesişen Necatibey Caddesi'nin Fevzipaşa

ÜSTTE Silahçioğlu Han, Mimarlar: Cemal Şardağ - Cemal Kalfa FOTOĞRAF Cemal Emden (Resim 8)

ALTTA Silahçioğlu Han, iç mekân, Eyüce Arşivi (Resim 9)

Silahçioğlu Han, mukarnaslı başlık, Eyüce Arşivi (Resim 10)

SAĞ ÜSTTE Yayla Apartmanı cephe çizimi, Mimar: Fahri Nişli, Fahri Nişli arşivi (Resim 11)

SAĞ ALTTA II. Ulusal Yapı Sistemi, Yayla Apartmanı, Mimar: Fahri Nişli, Fahri Nişli arşivi (Resim 12)

köşesinde yer alan Silahçioğlu (1926) işhanıdır. Bu dönem yapıların pek çoğunda olduğu gibi betonarme karkas olarak gerçekleştirilen bina, galerili iç mekânı ve bu mekânı örten çift cidarlı cam üst örtü ile zengin mekân kurgusunun yanı sıra, köşe kubbesi, kubbenin altına gelen yerde üç bölümlü girişi, mukarnaslı sütun başlıkları, kapısı ve kapı üstlerinde kullanılan çiçek desenli demir işleri, çini kaplamaları ve iç mekânda kullanılan geometrik bezemeli korkulukları ile önemli bir I. Ulusal dönem mirasıdır (Resim 8, 9, 10).

I. Ulusal Dönem, 1930'lu yıllardan itibaren yerini, eskinin tamamen yok edilip yerine yepyeni bir anlayışla mimarlık yapılması gerektiğini savunan yeni bir ideolojiye bırakır. İşlevselcilik, devrimler Türkiye'sinde sadece milli olmak hatırına, eski biçimsel sembollerle mimarlık yapılamayacağını öne süren genç mimarlar için yepyeni bir ufuk açarken, mimari biçimlenme özellikleri de değişir. Örneğin, 1932'de yapılan Mesut Özok'un tasarımı İtfaiye Binası, daha yalın ve rasyonel bir mimari biçimlenme ile, mimari söylemin değişimini gözler önüne serer.

“MİMARLIKTAKİ DEĞİŞİMDE ALMANYA'DAN GELEN YABANCI MİMARLARIN ROLÜ BÜYÜKTÜR”

İzmir'de II. Ulusal Mimarlık Dönemi:

Batılı / Ulusal ve Bölgesel

Genç Türk Cumhuriyeti'nin İzmir'e verdiği önemi ve Batı'ya açılan bir kentin ulusun ekonomik yapısı içindeki konumunu, I. Ulusal Dönemin mimari ürün zenginliği ile de ilişkilendirmek mümkündür. İzmir'in 1930'lu yıllarda da devam eden bu konumu, Tek Partili Dönem'de de, Fuar gibi bir oluşumla yine Batı ile bütünleşmeyi sağlayarak devam ederken, 1940'lara gelindiğinde bir gerileme gösterir. Bir yandan, yatırımların Başkent Ankara'ya kayması, bir yandan da yaklaşan II. Dünya Savaşı öncesi yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle, İzmir bu dönem mimari ürünler açısından pek de şanslı değildir. Bu döneme ait gerçekleştirilmiş ürünler de, 1970'li yılların rant hesapları içinde yıkılıp yok olmuştur.

Batı'da, bir süredir Milliyetçilik ve bununla birlikte bölgeselcilik/yerellik kavramlarının da tartışıldığı, evrensel mimarlık anlayışını reddeden, ulusal olarak da çağdaş olunabileceğini öne süren yaklaşımların yeniden ağırlık kazanmaya başladığı görülür.

Türkiye'de de II. Ulusalçılık olarak etkilerini gösteren yeni bir ideoloji, özellikle II. Dünya Savaşı'nın çıkması ile '...dışarıdan alınan demir, çimento vs. gibi malzemelerin birdenbire gelmez oluşu ile yapı sektöründe beliriveren durgunluk...' nedeniyle '...yabancı malzeme yerine yerlisini ikameye çalışmak, yerli malzeme sanayisine kolaylık göstermek...' (Alsaç, 1973, s.14) gerektiğini söyleyen ve dışarıya bağımlı olmanın zararlarını gören mimarlarca şiddetle benimsenir.

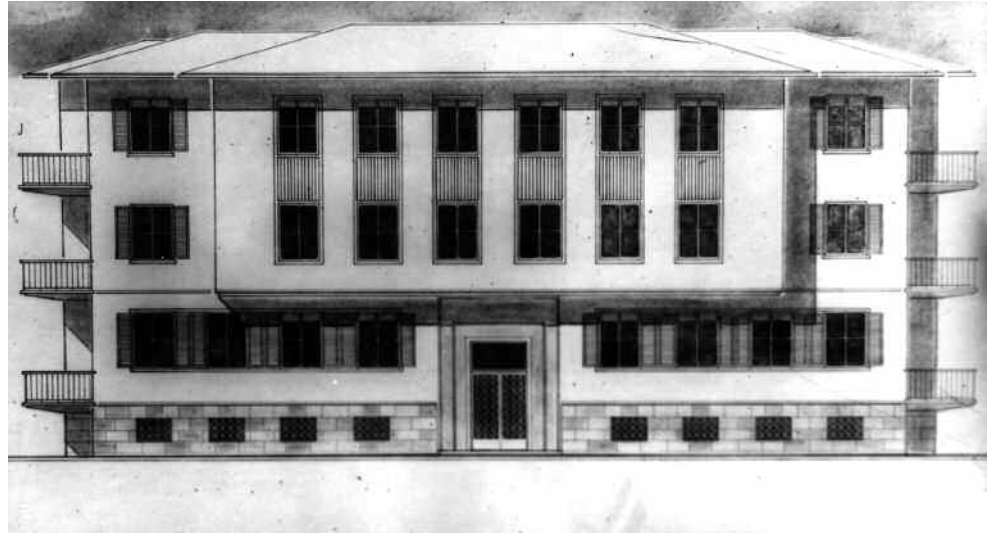
Türk mimarlar kolektif olarak, 'milli mimari'yi, güçlü ve otoriter bir devletin milliyetçi ideolojisi ile özdeşleştirmeye katkıda bulundular. ...milli mimari ulus için kökleri derinlerde yatan tarihsel bir kimlik inşa etme arzusundan doğmuştu (8).

Bu değişimde, aynı dönemde Bruno Taut, Paul Bonatz gibi Almanya'dan yepyeni bir ulusalçılık görüşüyle gelmiş

mimarların da rolü büyüktür. Egli'nin Akademi'de bulunduğu dönemde yapılan ulusal mimarlık sergisini yöneten Sedat Hakkı Eldem'in 1939'da Arkitekt dergisinde yayınlanan 'Milli Mimari Meselesi' ve 1940'da yayınlanan 'Yerli Mimariye Doğru' yazısı bu ideolojinin yaygınlaşmasında önemli adımlardır. Bu çabalar sonunda, tıpkı 19. yüzyılın sonunda başlayarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam eden I. Ulusalçılık gibi, 'milli' mimarının özünü geçmişte arayan, ama ondan farklı olarak, bu defa sivil mimarlık ürünlerini yorumlayan yerli malzeme ve işçilikle yapılabilen, 'Milli' ama 'modern' tasarım yaklaşımı egemen olmaya başlar. Milli olarak da modern olunabileceğini öne süren bir ideolojinin mimari söylemi olan ve II. Ulusal Mimarlık olarak adlandırılan bu yeni anlayış, Sedat Hakkı Eldem'in ve onu izleyen mimarların 'Türk Evi'ni yorumlayan (geniş saçaklı, çıkmalı, ritmik dikdörtgen pencere, gri sıvalı, beyaz doğramalı, simetrik düzenli) bir mimari biçimlenmeyi ortaya koyar. Bu dönemin önemli örnekleri arasında, Kemali Söylemezoğlu'nun Şehir Oteli (restorasyon sonrası özgün tasarıma ilişkin hiçbir ipucu yok), 1944'te çıkan Memur Mesken Yasası'na bağlı olarak, İzmir'de sayıları artan memur ailelerinin gereksinimlerini karşılamak üzere, Fuar'ın kuzeyinde yangın alanları üzerinde gerçekleştirilen ve daha sonra çok katlı apartman'a dönüşen Harbi Hotan'ın memur kooperatifleri (1949) (tamamı yıkıldı), Rıza Aşkan ve Doğan Tekeli'nin yaptığı, Sedat Hakkı Eldem'in İstanbul Taşlık kahvesini anımsatan Şato Restoran (1954), Alsancak 2. Kordon'da T.C. Merkez Bankası misafirhanesi sayılabilir. Yine, yıkılmış olan Fahri Nişli'nin gerçekleştirdiği örneklerden ise bu dönemde çimentoda dışa bağımlılık nedeni ile betonarme inşaat yerine yığma inşaat sisteminin kullanılmasıdır (Resim 11, 12).

II. Ulusal Mimarlık söylemi, İzmir'de de, yeniden Batı'ya açılma ve çağdaşlaşma söylemlerinin başladığı 1950'li yılların sonuna kadar devam eder. □

Özen Eyüce, Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

DİPNOTLAR:

- 1 T.Z.Tunaya, s.7
- 2 age.s.18
- 3 Sayar, s.39)
- 4 S. Bozdoğan, s.31
- 5 S. Bozdoğan, s.36
- 6 S. Bozdoğan, s.37
- 7 S.Bozdoğan, s.34
- 8 S.Bozdoğan, s.261

KAYNAKLAR:

- Alsac, Üstün (1973) 'Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi', Mimarlık 73/11-12: 12-25
- Arslanoğlu, İnci (1980) 'Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı', ODTÜ Faculty of Architecture Publications, Ankara.
- Batur, Afife (2005) A Coincise History/Architecture in Turkey During the 20th Century, Chamber of Architects, İstanbul.
- Bozdoğan, Sibel (2001) Modernizm ve bir Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, Metis Yayınları, İstanbul.
- Eyüce, Özen (2000) İzmir: Changing Face of a City

in the Modernization Process 5th Australian Urban History Conference, 13-15 April, University of South Australia (pp.165-174).

- Eyüce, Özen (1996) İdeoloji, Erk ve Mimarlık İlişkileri ve İzmir'de Mimarlık İdeolojileri (Architectural Ideologies in İzmir, Submitted to Ideology, Power and Architecture, Symposium) İzmir, 11-13 April pp.115-120.
- Sayar, Yasemin (1998) 'The Impact of Architectural Design Competitions in Evaluation of Architectural Design Trends for a Secular Identity 1933-1950', Unpublished Phd. Thesis, University of Dokuz Eylül, İzmir.
- Sözen, Metin (1984) 'Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)', Türkiye İş Bankası Publications, Ankara.
- Tanyeli, Uğur (1992) 'Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni', (in Batur, E. (eds) Üç İzmir, Yapı Kredi Publications, İstanbul).
- Tekeli, İlhan (2005) The Social Context of the Development of Architecture in Turkey Modern Turkish Architecture 1900-1980 ed. by R. Holod, A. Evin, S. Özkan, Chamber of Architects, İstanbul:15-36
- Tunaya, Tarık Zafer (2004) Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İstanbul Bilgi Ün. Yay. İstanbul.

Cumhuriyet Sonrası İzmir’de Az Katlı Konut Yapıları (1923-1965)

YAZAR, İZMİR’İN ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ AZ KATLI KONUT YAPILARINDAKİ ULUSAL VE ULUSLARARASI MODERN YÖNELİMLERİ İNCELİYOR

Gülnur Ballice

ÜSTTE Nebahat Dolman Yaşlı Barınma Merkezi, 1930’lar, Talatpaşa Bulvarı, no: 18, Alsancak
FOTOĞRAF **Nazlı Yatağan** (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Dr. Mustafa Enver Bey Caddesi, 1935’ler, Alsancak, İzmir, C.Onaran arşivi (Resim 2)

SAĞ ALTTA ‘Dr.Kamuran Örs Evi’ (mevcut değil), 1. Kordon, 1940’lı yıllar, C.Onaran arşivi (Resim 3)

Alayunt Apartmanı (mevcut değil), Talatpaşa Blv., Alsancak, Yapım yılı: 1950’ler, Kat adedi: Bodrum+Z+2, F.Nişli arşivi (Resim 4)

Bu makalede, 1923 yılında Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte Türkiye’de her alanda başlayan yeniden yapılanma ve modernleşme sürecinin mimarideki yansımaları İzmir özelinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, 1923-1965 yılları arasında İzmir’de gerçekleştirilen az katlı konut yapıları üzerinde durulmuş, çoğu günümüzde varolmayan bu yapılar hakkında görsel malzeme, bireysel iletişim ve arşiv tarama yoluyla elde edilen veriler sunulmaya çalışılmıştır. 1965 yılında yürürlüğe konan “Kat Mülkiyeti Yasası” ile birlikte hız kazanan çok katlı apartman yapılarına bu yazı kapsamında değinilmemiştir.

Giriş

Kurtuluş Savaşı sonrasında, ülkede her alanda sıfırdan başlatılmak durumunda olan yatırımlar ve kaynakların yetersizliği, 1929 yılında başlayan büyük ekonomik kriz dönemi, onu izleyen II. Dünya Savaşı, bu dönemin ülke düzeyinde yokluklar ve sıkıntılar ile geçmesine neden olmuştur. Yangın sonrası büyük bölümü yanmış olan İzmir’de ekonomik yaşamı ayakta tutan yabancı nüfusun büyük bölümünün kenti terk etmiş olması, yeni imar faaliyetleri için gerekli teknik elemanların, kalfa ve ustaların bulunmayışı, mübadele ve göçler nedeniyle kentteki nüfus artışı, İzmir’in sorunlarını daha da arttırmıştır.

İzmir, 1923 sonrasında farklı bir yapıya bürünmeye başlamış, savaş sonrasındaki ekonomik sıkıntılar nedeniyle kentte devlet yatırımları kısıtlı kalmıştır. Bu yatırımlar arasında yeni bulvarların açılması, Kültürpark’ın

yapılması ve Gümrük bölgesinde Borsa ve diğer banka yapılarının inşa edilmesi sayılabilir. Kentte bir yandan göçler sonucunda artan nüfusun konut ihtiyacını karşılamak amacıyla devlet desteğiyle düşük gelirli için kooperatifler yoluyla konut üretilirken, diğer yandan bireysel yatırımlar yoluyla konut üretimine (2-3 katlı bahçeli konutlar) dönemin sonuna doğru da 2-3 katlı aile apartmanlarının yapımına başlanmıştır. Geçmişte Levanten ve gayrimüslim ailelerin oturdukları Kordon, Güzelyalı ve Karşıyaka gibi bölgelere sosyal ve ekonomik durumu daha iyi konumdaki aileler ile takas veya mübadele yoluyla gelenler yerleşmiştir. 1950 yılına gelindiğinde, kentin nüfusunun, yüzyıl başındaki 240-250 bin rakamına ancak ulaştığı görülmektedir.

Konut Üretim Biçimleri ve Mimari Özellikler

Erken Cumhuriyet döneminin konut mimarisi bahçeli müstakil ev ya da villalar ve kentlerdeki ‘apartmanlar’ olarak sınıflandırılabilir. “Apartman” terimi, bu dönemde Türkiye’deki spekülasyon apartman inşaatındaki gerçek patlamanın başlangıç noktası olan 1965 tarihli Kat Mülkiyeti Yasası’ndan sonraki anlamından çok farklıydı. 1930’larda daha yaygın olarak, tek bir sahibi olan ve gelir elde etmek için çeşitli üniteleri kiraya verilen çok üniteli binalar için “kira evi” terimi kullanılıyordu (Bozdoğan, 2002).

Dönemin başında, bazı resmi yapılarda ve çok az sayıda konutta, geleneksel Türk mimarisinden gelen öğeleri kullanan Birinci Ulusal Mimarlık

akımının izlerine rastlanmaktadır. Özellikle 1930'lu yıllarda, Bauhaus'un pürist ilkeleri doğrultusunda, yatay pencere ve denizlik şeritleri, söveler, köşe pencereleri, renklendirilmiş sıva harcı ile tarak sıvalı cephe kaplaması, süs içermeyen yalın cepheler, yuvarlak köşe dönen balkonlar, düşeyde vurgulanan sirkülasyon elemanları, parapet arkasında gizli çatılar gibi denemelerle dönemin modernist çizgilerini içeren uygulamalar görülmektedir. Bu yapılarda "kübik ev" tipinin özellikleri, mekânsal organizasyon şemasında ve cephe estetiğinde okunmaktadır. Bu dönemde, İzmir'deki mimari uygulamalarda ustalar ve kalfalar da önemli rol oynamaktadır. Kentin artan nüfusunun yarattığı konut talebi sonucunda, bağımsız birimlerden oluşan, bahçe içerisindeki iki katlı evler ile 3-4 katlı betonarme karkas aile apartmanlarının (kira evlerinin) yapımı yaygınlaşmıştır. Malzeme kısıtlılığı nedeniyle, bazı ithal malzemeler dışında, binalarda gelişmiş teknik donatılara (asansör, merkezi ısıtma, vd.) henüz yer verilememektedir (Resim 1-3).

1950'lerin ilk yarısı, tek partiden çok partili düzene, devletçilikten liberalizme geçildiği yıllar olup, değişen devlet politikalarına bağlı olarak kentsel nüfusun arttığı yıllardır. İzmir İmar Planı'nda 1952 planında öngörülen 3 kat gabari, zaten İzmir'de 1933 yılında başlamış olan ve varlıklı ailelerce 'aile apartmanı' olarak yaptırılarak ailenin adının verildiği kiralık konutların artmasına neden olur. Türkiye

“1930'LAR KONUT MİMARLIĞINDA “KÜBİK EV” TİPİ İLE KARŞILAŞILMAKTADIR”

genelinde 1940 - 1950 yılları arasında daha çok kamu yapılarında izleri görülen İkinci Ulusal Mimarlık akımı, İzmir'in devlet yapılarına çok az gereksinim duyan bir kent olması nedeniyle, burada pek yer etmemiştir. Konut yapılarında görülen geniş saçaklar, cumbayı anımsatan çıkmalar, tekrar eden dikdörtgen pencereler gibi özellikleri bilinçli olarak kullanan mimarlar arasında Harbi Hotan, Suat Erdeniz, Fahri Nişli sayılabilir (Resim 4-6). Bu etkileşim 1950'lerin ortalarına kadar sürmüş, daha sonraları modernizm etkileriyle bu mimarların yapılarında da modernist eğilimler görülmeye başlamıştır. 1950'lerde İzmir'de ürün veren Melih Pekel, Ziya Nebioğlu, Alp Türksoy, Necmettin

Emre, Rıza Aşkan gibi mimarlarsa modern çizgilerde kalmayı yeğlemişlerdir. Fahri Nişli'nin Karşıyaka Çamlık Sokak'ta yer alan Süller Villası'nda (1951) ise kübik kütle etkisi, geniş açıklıklar, yuvarlatılmış köşe dönüşü ve geniş saçaklarla hem modernist hem ulusal üslup birarada yoğrulmuştur (Resim 6).

Kooperatif konutlarında görülen, kolonların açıkta bırakılması, gri serpme sıva, düzgün geometrik biçimlerin simetrik bir düzen içinde kullanımı, geniş saçaklı çatılar, cumbayı anımsatan çıkmalar, tekrar eden dikdörtgen pencereler, sıva ile kontrast yaratan beyaz saçak altları, pencere kenarları, beyaz doğramalar, genellikle koyu yeşil ahşap kepenkler gibi yapım

ve malzeme özellikleri İzmir'in kendi teknolojik ve ekonomik olanakları çerçevesinde yarattığı/ürettiği çözümler sonucunda ortaya çıkmıştır. Plan çözümlerinde geleneksel konut mimarisi şeması bırakılarak çağdaş yaşama uygun şemalar kullanılmaya başlamıştır. Balkonlardaki kolonların kullanım nedeni, malzeme kısıtlılığı ve teknoloji yetersizliğinden kaynaklanan kaygılardır. Bu kolonlar dikdörtgen, kare, daire kesitli betonarme elemanlar olduğu gibi, metal boru elemanlar biçiminde bazen tek bazen de estetik kaygılarla çoklu olarak yan yana kullanılmaktadır. İzmir'e özgü yeni bir mimari dilin okunduğu bu konut yapılarında, ulusal mimariden de alıntılar içeren (geniş saçaklar ve çıkmalar gibi) birtakım etkilenmeler de görülmektedir (Resim 7).

1940'lardaki ulusal olarak da çağdaş olunabileceğini öne süren yaklaşımların yerini, 1950'lerden itibaren mimarlık alanında "Uluslararası Üslup" olarak adlandırılan daha evrensel söylemler almıştır. Bu dönemde İzmirli önemli mimarlardan biri olan Ziya Nebioğlu'nun kent içinde birçok tekil konut uygulaması yaptığını görmekteyiz. Karşıyaka, Alsancak, Göztepe ve Aydın-Söke'de bahçeli konut, aile apartmanı, okul, tatil köyü ve sinema binası inşa eden Ziya Nebioğlu, mimarlık eğitimini 1943 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Florida-Gainsville'de tamamlamış, 1948'de İzmir'e dönmüştür. Mimarın Karşıyaka'daki konut tasarımlarının en önemlileri arasında Yalı Caddesi'nde yer alan Özсарuhan Evi (1950-1953) (Resim 8), yine aynı cadde üzerindeki Paya Apartmanı (1950), Palmiyeli Sokak'taki Samim Kocagöz Evi (1950-1951) ve Egeli Evleri (1950'ler) ile Ziya Nebioğlu Evi (1952) sayılabilir (Sayar, 2006).

Ziya Nebioğlu'nun yapıları arasında yer alan diğer önemli binalardan birisi de Alsancak 1375 Sokak'ta yer alan Cemal Yıllancioğlu Evi'dir. Mimarın birçok yapısında görülen F.L.Wright'ın etkisiyle tasarladığı pres tuğlalı bantlar, iç dış mekân sürekliliğini sağlamak için zemin katın bahçeye açılması, geniş saçaklar, köşe pencereleri, üçlü kolon dizisi gibi mimari yaklaşımlar burada da görülmektedir. Özgün mimari çizgisini bu evde de devam ettiren mimar,

yatay-düşey dengesi, doğal malzeme kullanımı, sirkülasyon mekânlarının ve ıslak hacimlerin cephede cam tuğla ile vurgulanması, güneş kırıcı elemanlar gibi öğelere önem vermiştir (Resim 9). Ziya Nebioğlu tarafından tasarlanan Göztepe 80 Sokak'ta yer alan Nihat Egeli Evi 1950'lerin başında yapılmış, günümüzde ise Ege Süpermarket'e ait depo ve ofis binası olarak kullanılmaktadır. Yapıda taş, tuğla, seramik gibi kaplama malzemeleri dengeli bir şekilde kullanılarak, ahşap doğramalar ve kepenkler, geniş saçaklı kırma çatı, köşe pencereleri, çıkmalar, balkon, merdiven gibi yapı öğeleriyle birlikte dinamik bir cephe yaratılmıştır (Resim 10).

Sonuç

Cumhuriyet dönemi öncesi İzmir kenti mimari kimliği, Levanten ve diğer etnik grupların etkilerini ön plana çıkaran, yabancı mimari öğeler taşıyan daha nitelikli yapıtlar ile, Müslüman yerli halkın geleneksel yaşamını yansıtan çok daha sade ve mütevazı konutları, çarşıları ve ibadet yapılarının birlikte oluşturduğu 'kozmopolit' bir doku sergilemektedir (Ballice, 2006). 1923 sonrasında ise, 1965'lere kadar, konut tasarımlarında idealizm ve gerçekçilik ön planda gelmektedir. Savaş sonrası ekonomik sıkıntıların sürmesi, yatırımların yetersizliği, teknoloji ve teknik işgücünün eksikliği, mimar ve usta azlığı, kısıtlı malzeme olanakları (çimento ve demir çelik sıkıntısı) mimariye de yansımış, kısıtlılıklar nedeniyle iddialı yaklaşımlar ortaya çıkmamıştır. Talep olmasına rağmen, kısıtlı malzeme ve bütçe ile yalın, işlevsel, mütevazı boyutlarda genellikle 2-3 katlı, bahçeli konutlar yapılmış, yapım tekniği olarak da genellikle yığma kâgir ve betonarme sistem uygulanarak mevcut kısıtlı basit malzemeler kullanılmıştır.

1940'lardan sonra ilk apartmanlar ve betonarme yapılar görülmeye başlanmıştır. Konut, bugünkünden farklı olarak ailelerin bir prestij unsuru, geleneksel aile düzeninin devamını sağlayan bir araç, güvence niteliği taşıyan bir yatırım olarak değerlendiriliyordu. Bu nedenle ilk çok katlı yapılar, apartmanlar, 'aile apartmanları', 'kira evi' şeklinde ortaya çıktı. 1950'lerin ortalarına kadar daha

SOLDA Suat Erdeniz konutu, Mimar: Suat Erdeniz, Yapım tarihi: 1950'ler, Adres: 142 Sokak No: 10, Köprü, İzmir, G.Ballice arşivi, 2004 (Resim 5)

SOL ALTTA Süller Villası, Mimar: Fahri Nişli, Yapım tarihi: 1951, Adres: Çamlık Sokak, Karşıyaka, O.Gündüz arşivi (Resim 6)

Özsaruhan Evi, Mimar: Ziya Nebioğlu, Yapım tarihi: 1950'ler, Adres: Yalı Cad., Karşıyaka, O.Gündüz arşivi (Resim 8)

SAĞDA İzmir Adliyeciler Koop.(mevcut değil), Yapım tarihi: 1950'ler, Adres: 148 Sokak, No: 41, Hakimevleri, G.Ballice arşivi, 2004 (Resim 7)

SAĞ ALTTA Cemal Yıllancioğlu Evi, 1375 Sokak, No: 13/A, Alsancak, FOTOĞRAF **İlker Özdel** (Resim 9)

Nihat Egeli Evi, 80 Sokak, Göztepe, FOTOĞRAF **Gülnur Ballice** (Resim 10)

işlevsel çözümlenmiş aile apartmanları görülmekte, bu yapıların mimari dilinde ise, geleneksel çizgilerin yanı sıra, modernist birtakım yansımalar da rastlanmaktadır.

Çevre dokusu, yaşam kalitesi, kullanılan malzeme, yapım sistemi, mimari değer, toplumsal bellek gibi kavramların anlamlarının değiştiği bu dönemde, kentin tarihi konut stoğunun/tarihi mirasının önemli bir bölümü yok edilerek, çok katlı yeni apartmanlara, beton bloklara dönüşmüştür. Kent merkezinde yüksek apartman blokları içerisinde sıkışık kalmış, ait olduğu dönemin karakteristik özelliklerini taşıyan çok az sayıdaki az katlı tekil konut örneklerinin ve diğer yapıların korunması, en azından belgelenip gelecek kuşaklara aktarılması, toplumsal belleğimizin ayakta tutulması açısından çok önemli bir konudur. Bu anlamda Mimarlar Odası, ilgili bakanlıklar, eğitim kurumları, mimarlar ve DOCOMOMO gibi kurumların yaptığı belgeleme, arşivleme, tescil, sergi, yayın, vb. tanıtım çalışmalarının daha sistematik ve yaygın bir biçimde devam etmesi gerekmektedir. ■

Gülnur Ballice, Yrd. Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölüm Başkanı

“DÖNEMİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİNİ TAŞIYAN AZ KATLI TEKİL KONUT ÖRNEKLERİ KORUNMALIDIR”

KAYNAKLAR:

- Ballice, G. (2006). İzmir'de 20.yy. Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. İzmir: D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- Bozdoğan, S. (2002). Modernizm ve ulusun inşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde mimari kültür, T.Birhan, (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Coşkunoğlu, H. (2006). Mimar Melih Pekel. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- Egeli, E., 2009. Kişisel Görüşme.
- Egeli, H., 2009. Kişisel Görüşme.
- Güner, D. (Ed.). (2005). İzmir Mimarlık Rehberi 2005. İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi.
- Kocagöz, Ş., 2009. Kişisel Görüşme.
- Sayar, Y. (2006). "Mimar Ziya Nebioğlu'nun 1950-1960 Yılları Arasında Karşıyaka'da Gerçekleştirdiği Konut Çalışmaları", Ege Mimarlık, 3-58, 36-39.

1950'ler İzmir Mimarlığında Apartman Olgusu ve Melih Pekel

İZMİR'İN ERKEN DÖNEM APARTMAN MİMARLIĞINI KONU EDEN YAZAR, MODERNİN TARİHSEL İZLERİNİ 1950'Lİ YILLARDA VE MELİH PEKEL APARTMANLARINDA ARIYOR

Hande Coşkunoğlu Mete

ÜSTTE Erken Modern Kira Evi, Mimar Kemal Tetik, 1937 (Arkitekt, 1937, s.105)

SAĞ ÜSTTE "Kira Evi" olarak yaptırılmış 3 katlı modern apartmanlar, 1935'ler, Vasıf Çınar Bulvarı, C.Onaran Arşivi

Hasan Nuri Bey Apt., (Arkitekt, 1933, s.273)

Yayla Apartmanı, 1950'ler II. Ulusal Mimarlık Örneği
Mimar: Fahri Nişli, Fahri Nişli Arşivi

SAĞ ALTTA Karagözlü Apartmanı Mimar: Faruk San, 1957 FOTOĞRAF **Hande Coşkunoğlu Mete**

Akad Apartmanı Mimar: Emin Canpolat, 1955
FOTOĞRAF **Cemal Emden**

Onsekizinci yüzyılda Avrupa'da doğan ve tüm dünyayı etkisi altına alan modernlik, yayıldığı toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yapılarında, köklü değişimlere neden olmuştur. Çağdaş bir çerçeveye oturtulmak istenen Türkiye Cumhuriyeti'nin, modernlik kavramı ile tanışması Cumhuriyet'in kurulması ile aynı döneme rastlamaktadır. Bu bağlamda, toplumun her alanında yapılan yeni düzenlemelerle kendini ifade etme imkânı bulan modernitenin, yarattığı en kuvvetli etkilerden biri de mimaride hissedilmektedir. Modern ve çağdaş yaşam biçiminin en önemli göstergesi olan modern konutun, sağlıklı ve hijyenik olma özelliği vurgulanarak, villa ve kira evleri (aile apartmanları) tipinde ortaya çıkan ilk örnekler, ülkenin modern mimari kimliği açısından son derece önemli niteliktedirler. 19. yüzyılın sonuna doğru Batılılaşma anlayışı çerçevesinde uygulanan apartman ve sıra ev örnekleri, sadece İstanbul'da ve kısıtlı bir sayıda gerçekleşmiştir. Bu örneklerin büyük bir kısmı Türk Art Nouveau Mimari Mirasını oluşturmaktadır.

Modern yaşama geçişin yarattığı ihtiyaçlar doğrultusunda önce devletin idari yapılarında, ardından da konut alanında kendini göstermeye başlayan modern mimari ürünler, özellikle konut tipinde ve neredeyse Avrupa'daki örnekleriyle eş değer niteliktedirler. Modern konutun ilk örnekleri sayılan villalar, başkent Ankara'da ve hemen ardından İstanbul ve İzmir'de kendini göstermeye başlar. "Dönemin bilinen ikinci konut tipi ise, tek sahibi olan ve

gelir elde etmek için çeşitli üniteleri kiraya verilen çok üniteli bir binaya karşılık gelen "kira evi"ydi (Balamir, 1994: 48). Uluslararası ticaretin kilit noktalarından biri olan İzmir için, başkent Ankara'dan farklı olarak ortaya çıkan bu yapı tipinin adı "kira evi" yerine, "aile apartmanı" olarak bilinmektedir. Varlıklı kişilerin kendi ailesi için dönemin önde gelen mimarlarına yaptırdığı, genellikle ailenin soyadını taşıyan apartmanlar, modern ve yenilikçi tavrıyla toplum içinde aileyi daha prestijli kılan bir unsur haline gelmiştir. Geleneksel aile yaşantısının sürekliliğini sağlamayı hedefleyen bu ilk apartmanlar, aynı zamanda aile için bir yatırım olarak görülmekteydi. Genelde 3-4 katlı olarak tasarlanmış bu mütevazı ve modernist tutumdaki yapılar, inşaat ve yüksek işçilik kalitesi açısından son derece başarılı örneklerdir, 1965 tarihli kat mülkiyeti yasasına kadar, Batılılaşmış, laik yaşam biçiminin bir yansıması olarak ortaya çıkan ilk apartmanlar, bu yasa ile birlikte yerini günümüz şehirlerinin en yaygın yapı tipi olan yepyeni bir apartman kavramına bırakmıştır.

Avrupa 'da 1920'lerden itibaren örnek vermeye başlayan Modernizm, İzmir kentinde 1930'lu yıllarda etkin olmaya başlamıştır. İşlevci tasarım yaklaşımı ve tasarımda temel geometrik şekil kullanımının meydana getirdiği prizmatik tasarımlar, ilk olarak okul, hastane gibi kamusal yapılarda, daha sonraki yıllarda ise farklı konut tiplerinde kendini ifade etme olanağı bulmuştur. İzmir Ziraat Mektebi (1932, Mahmut Hüseyin Bey ve Mustafa Reşit Bey), Gazi İlkokulu (1934, Necmettin

Emre) ve Behçet Uz Çocuk Hastanesi (1947, Zeki Sayar); mimari özellikleri göz önünde bulundurulduğunda 1920'lerin Avrupası'ndaki örnekleri anımsatmaktadır (Eyüce, 2005: 14). Tanyeli, 1940 yılında İzmir'deki mimar sayısını 12 olarak belirtmektedir (Tanyeli, 2004). Bu bağlamda, Cumhuriyet'in erken yıllarında usta ve kalfaların, mimariye olan katkısı göz ardı edilemeyecek derecede önem taşımaktadır. Bu dönemde, kırsaldan, kente doğru başlayan göç hareketinin yarattığı konut talebi, bahçe içerisinde yer alan müstakil evlerle, 3-4 kattan oluşan betonarme karkas aile apartmanları yapımının yaygınlaşmasını kaçınılmaz kılmıştır. Savaşın etkilerinin hissedildiği bu dönemde malzeme çeşitliliği kısıtlıdır ve asansör, merkezi ısıtma gibi teknik donatılara rastlanmamaktadır (Ballice, Mete, 2007).

1950'li Yıllara Ait Apartman Mimarlığı

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte güçlenen milli duyguların etkisi, mimaride II. Ulusal Mimarlık Dönemi sürecini oluşturmaktadır. Dönemin resmi yapılarında sıkça kullanılan milli mimari unsurlar, devlet yapılarının kısıtlı miktarda olduğu İzmir'de neredeyse yok denilecek kadar azdır. Ulusal bir yaklaşımın da çağdaş ve modern olabileceği düşüncesiyle ortaya çıkan II. Ulusal Mimarlık Dönemine ait İzmir'deki örneklerin büyük bir kısmı konut alanında etkin olmuştur. Döneme ait geniş saçaklar, vurgulu pencere söveleri, cumbayı anımsatan çıkmalar ve ritmik dikdörtgen pencere kullanımı gibi belli başlı ulusal mimari unsurların,

“İZMİR'DE MODERNİST ÜRÜN VEREN MİMARLAR ARASINDA HARBİ HOTAN, ALP TÜRKSOY VE FAHRİ NİŞLİ SAYILABİLİR”

sayıca çok olmamasına rağmen, dönemin önde gelen mimarları tarafından modern konut mimarisi çerçevesinde ele alınmaya çalışıldığı bir gerçektir (Eyüce, 2005: 15). Bu dönemde, ulusalcı öğeleri bilinçli olarak kullanan İzmirli mimarlar arasında Harbi Hotan ve Fahri Nişli yer almaktadır.

Çok partili düzen ve liberal ekonominin etkin olduğu 1950'li yıllar, Marshall yardımıyla birlikte inşaat ve sanayi faaliyetlerinin hız kazanmasına neden olmakla birlikte, kentlere olan göçün arttığı bir dönemin de başlangıcı

olarak görülmektedir. Artan kentsel nüfusun talep ettiği konut gereksinimi ise sürekli artan yoğunluk ve yükseklikle çözümlenmeye çalışılmaktadır. Tahsin Sermet ve Necmettin Emre gibi, Erken Cumhuriyet Dönem'i İzmir Mimarlığında yer alan ilk kuşak mimarları takiben 1940'lı yıllardan başlayarak, İzmir Mimarlığı adına, gerek ulusalcı değerleri göz önünde bulundurarak, gerekse modernist üslupta ürün veren mimarlar arasında Harbi Hotan, Alp Türksoy ve Fahri Nişli sayılabilir.

Ulusalci söylemden modernist üsluba geçiş süreci, yüksek modernizmin yaşandığı 1950'li yıllarda evrensel mimarlık ölçütlerinde ürün veren mimarlar arasında; Melih Pekel, Ziya Nebioğlu, Akif Kınay, Rıza Aşkan, Emin Balın, Faruk San, Emin Canpolat ve Orhan Akbaş gelmektedir. Bu mimarların, İzmir kenti modern mimarlığının şekillenmesindeki önemi kuşkusuz çok büyüktür. Dönemin önde gelen mimarları ile birlikte, İzmir için, modernist çabanın ifade şekli bulunduğu mimari yapı tipleri arasındaki en dikkat çekici örnekleri arasında aile apartmanları yer almaktadır.

Bu dönemde gerçekleştirilen aile apartmanlarından birçoğu günümüzde mevcut bulunmamaktadır. Apartmanı yaptıran aile büyüklerinin ölmesiyle birlikte, yerini çoğu zaman yüksek ve lüks donatılı apartmanlara bırakan bu 3-4 katlı aile apartmanları, İzmir Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası adına büyük önem taşımalarına

yapıları üzerinden tanımlamaktır. Bu örnekler doğrultusunda İzmir kentine ait karakteristik bir modern tasarım anlayışından bahsetmek pek mümkün olmasa da, Melih Pekel ve daha birkaç mimarın İzmir'e taşıdığı ve yorumladığı modernist yaklaşımlar, bu kentin modern mimari kimliğini oluşturmuş ve şehrin mimari dokusunu zenginleştirmiştir.

Mimariyi bir bütün olarak gören Melih Pekel, tasarlayıp uyguladığı her yapının, iç düzenlemelerinde getirdiği farklı çözümlerle ve özellikle cephe yüzeylerini zenginleştirdiği cesur yaklaşımlarıyla dikkat çekmeyi başarmıştır. Detaylara yaklaşımı, deneysel ve cesur tasarım anlayışı ve özellikle kaliteli malzeme ve işçi seçimi, Melih Pekel'in modern mimari dili doğru ve başarılı bir şekilde ifade etmesine olanak vermiştir. Tasarımı Melih Pekel'e ait, konut ve aile apartmanı projeleri dışındaki yapılar, özellikle işlevleri açısından İzmir için öncü birer örnek teşkil etmektedirler.

1950'li yılların başında kendi bürosunu kuran Melih Pekel, ölümünden kısa bir süre önceye kadar inşaat kalitesi çok yüksek seviyede olan modernist yapıların tasarım ve uygulamasını yapmıştır. Melih Pekel, İzmir'e yerleştikten sonra Levantenlerle yakın ilişkiler kurmuş ve bu kişiler için birçok mimari proje çizmiş ve uygulamıştır. Özellikle İzmir'in en tanınmış Levanten ailelerinden biri olarak bilinen Giraud Ailesi için yaptığı çalışmaları, İzmirililer tarafından yakından bilinmektedir.

Dönemin ticaret yaşamını elinde tutan Levantenler'in, Melih Pekel ile çalışmayı seçmelerinde, mimarın, çağdaşlarına kıyasla daha ilerici ve Avrupa Kültürünü gerek gidip görerek,

“3-4 KATLI AİLE APARTMANLARI CUMHURİYET DÖNEMİ MİRASI OLARAK ÖNEM TAŞIMALARINA RAĞMEN, ÇOĞU YOK OLMUŞTUR”

rağmen, her geçen gün bu sayı daha da azalmaktadır. Genellikle Alsancak ve Karşıyaka'da yer alan bu tip apartmanların tasarımında, evrensel modern mimarlık anlayışı çerçevesinde kabul edilen ortak mimari özellikler kullanılmıştır. İşlevsel tasarım anlayışının hâkim olduğu, prizmatik kompozisyonlar, düz çatılar, simetrik cephe kurgusu, sürekli denizlik çizgileri, yatay bant pencereler ve dairesel köşe çözümleri bu bağlamda sayılabilecek belli başlı unsurlar arasında yer almaktadır.

Melih Pekel'in Apartman Mimarlığı

İzmir Mimarlığının, 1950'lerdeki en kuvvetli temsilcilerinden biri olarak bilinen Mimar Melih Pekel'in apartman yapılarını belgeleyen bu bölümdeki amaç mimarın, mimari kimliğini eleştirmek ve yorumlamaktan ziyade, Türk Modern Mimarisi adı altında, İzmir kentine ait Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasını, mimarın apartman

gerekse yayınlar aracılığı ile yakından takip etmesi sonucunda, Avrupa'daki sistemi kavramış ve uygulamalarına yansıtması olmasının etkisi çok büyüktür. Genellikle aile apartmanı ve müstakil ev tipinde ürün veren mimarın yapıları arasında iş hanı ve fabrika yönetim binası gibi konut dışı uygulamalar da bulunmaktadır.

Bu yazı kapsamında, mimari tasarım ve uygulamalarının Melih Pekel'e ait olduğu kesin olarak bilinen beş adet aile apartmanı kısaca tanıtılacaktır.

Karaoğlu Apartmanı: 1952 yılına ait, Karaoğlu Ailesi için yapılan Karaoğlu Apartmanı, İzmir'in Alsancak semtinde yer almaktadır. Dönemin modern mimari özelliklerini bir arada taşıyan Karaoğlu Apartmanı, yüksek inşaat kalitesi ile de dikkat çekmektedir. İzmir'de moda haline gelen aile apartmanlarının bir öncüsü sayılan bu yapı, bugün hala çağdaş görünümü ile İzmir kentine ait modern mimari anlayışın temsilci bir yapısıdır. Yapının bağlı bulunduğu Konak Belediyesi'ndeki dosyasında apartmana ait tüm çizimler yer almaktadır. Bodrum, zemin artı 4 kat ve çatı katından oluşan teras çatılı yapı, 4 farklı plan şemasına sahiptir. Asimetrik kütle düzeni sonucunda, her katta, farklı plan şemasına sahip ikişer daire yer almaktadır. Modüler düzen içinde yer alan balkon ve pencere yüzeylerinin oluşturduğu dolu-boş karşılığı dengeli bir cephe düzeni yaratmaktadır. Yapıda dikkat çeken ritmik dikdörtgen pencere kurgusu caddeye bakan her iki cephede de kendini göstermektedir. Yapı, modernist kimliğinin yanında; ön cephede yer alan dikdörtgen pencere kullanımının yarattığı etkiyle, geleneksel bir yaklaşım hissettirmektedir. Ön cephede döşeme kat hizalarının oluşturduğu yatay etki, bu cephede konumlandırılmış dairelerin cephesinde yer alan BTB kaplı betonarme düşey şeridin ve balkonlar arasında bulunan bölücü çizgisel elemanların oluşturduğu düşey etki ile son derece başarılı bir şekilde dengelenmektedir. Zemin katta yer alan kesme taş kaplama, 1930'lardan beri süre gelen anlayışın bir uygulamasıdır. Mimarın, apartman girişini vurgulamak için tasarladığı, giriş kapısının üzerinde yer alan betonarme kanopinin getirdiği heykelsi yaklaşım,

binanın modernist kimliğini zenginleştiren bir başka öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pekel Melih Apartmanı: Melih Pekel'in tüm ailesini tek bir çatı altında toplamak amacıyla tasarlayıp uyguladığı kendi adını taşıyan bu yapı, mimarın yapıları arasında en çok bilinenidir. Izgara cepheli, teras çatılı yapının yapım tarihi 1956'dır. Plan, kesit ve görünüşlere ait çizimlerin yanı sıra statik hesaplarının da yer aldığı birçok pafta, Konak Belediyesi Arşivi'nde yer almaktadır. Beş katlı ve teras çatılı yapıda 4 farklı plan tipi ile karşılaşılmaktadır. Plan şemalarındaki işlevsel mekân çözümlemeleri, başarılı kurgusuyla dikkat çekmektedir. Cephe

“MELİH PEKEL APARTMANI ÇAĞDAŞLARINA GÖRE CESUR BİR TASARIM ANLAYIŞI SERGİLEMEKTEDİR”

özellikleri göz önüne alındığında bina, çağdaşlarına göre çok daha cesur bir tasarım anlayışı sergilemektedir. Dönemin modernist tasarım anlayışını cephede kullandığı modüler düzenle çok net bir şekilde ifade eden Melih Pekel, cephe kurgusunu balkon ve pencere yüzeylerinin oluşturduğu dolu-boş karşılığı ile kuvvetlendirmektedir (Sayar, Zengel, 2004). Gridal düzendeki demir balkon korkulukları ve ilk yapıldığında binanın mimarisiyle birlikte düşünülmüş olan tentelerin yarattığı cephe kurgusu, ön cephede yer alan tentelerin kaldırılmasıyla etkisini yitirmiştir. Binanın her iki yan cephesinde yer alan havalandırma pencerelerinin asimetrik tasarımı, dikkat çeken bir tasarım anlayışı sergilemektedir. Binanın en belirgin özelliği olarak tanımlanabilecek tasarım ögesi, sokağa bakan yan cephede yer alan, mimarın ad ve soyadının baş harflerinin bir stilizasyonudur. Bu bağlamda dönemin modernist çizgisini yansıtan bu tasarımı, mimarın imzasının espirili bir şekilde binaya adaptasyonu olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Yapının içerisinde yer alan detaylar oldukça modern ve dikkat çekicidir. Binanın girişinde yer alan soyut bir kadın figürü, yapının sembolü haline gelmiş bir öğedir. Tasarımı o yıllarda

yanında çalışmakta olan Mimar Cahit Akan'a ait olan bu heykelin yapımı için Melih Pekel'in çok ısrar ettiğini, Cahit Akan'la yapılan görüşmede kendisinden öğrenmekteyiz.

Venüs Apartmanı: Mithatpaşa Caddesi üzerinde yer alan Venüs Apartmanı'nın yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, tasarım ve uygulaması Melih Pekel'e ait olan ilk yapı, 1992 yılında yıkılarak yerini aynı isimi taşıyan yeni Venüs Apartmanı'na bırakmıştır. 1950'li yıllara ait olan yapının en dikkat çekici yönü ise cam balkon korkuluklarıdır. Bu uygulamasıyla dönemi için oldukça cesur bir tavır sergileyen Melih Pekel'in bu konuda İzmir'de bir öncü olması kuvvetli bir ihtimaldir.

SAĞ ÜSTTE Karaoğlu Apartmanı, Mimar: Melih Pekel, 1950'ler

SAĞ ALTTA Pekel Melih Apartmanı
FOTOĞRAF **Cemal Emden**

Pekel Melih Apartmanı Giriş
FOTOĞRAF **Hande Coşkunoglu Mete**

ALTTA Venüs Apartmanı (Mimarlık 87/4, s.50)

ÜSTTE M. Örnek Apartmanı
FOTOĞRAF Hande Coşkunoğlu Mete

M. Örnek Apartmanı: Alsancak semtinin en güzel sokaklarından biri olan Çamlık Sokak'ta yer alan bir başka Melih Pekel yapısı da M. Örnek Apartmanıdır. Yapım yılı 1963 olan bu apartman Melih Pekel'in ölümünden önce gerçekleştirdiği en son projesidir. Örnek Ailesi'ne ait apartmanda bugün hala aile bireyleri oturmaktadır. M. Örnek Apartmanı, rasyonel mimari çizgisi ve özellikle ön cephe boyunca yer alan geniş pencere yüzeyleri ile modernist bir tutum sergilemektedir. Balkonsuz tasarlanmış ön cephe kurgusunun yarattığı kuvvetli geometriyi, açıkta bırakılan kolon tipi giriş düzenlemesiyle oluşan boşluk hafifletmektedir. Yerden 3 basamakla yükseltilmiş olan yapı, kesintisiz şeffaflık arayışı, farklı renk ve doku yaratan deneysel bakış açısıyla Çamlık sokağın yeşil dokusu içinde kaybolmaktadır.

yapılarının tescillenmesi konusu hala tam olarak netlik kazanmamıştır. Evrensel mimari değerler göz önünde bulundurularak, ülkemizdeki Modern Mimarlık dönemi örneklerinin ivedilikle tespit edilmesi ve korunması gerekmektedir. Son bir yıl içerisinde İzmir Modern Mimari Mirası adına kaybettiğimiz, Alsancak'ta yer alan, TC Merkez Bankası Lojmanı ve zemin katında HSBC Bankası'nın yer aldığı müstakil konut gibi daha birçok örnek bu bağlamda tehlike altında bulunmaktadır. Uluslararası DOCOMOMO kuruluşunun 2002 yılında ülkemizde de faaliyet göstermesiyle birlikte Türkiye'deki Modern Mimari Mirasın korunması ve belgelenmesi adına arşiv çalışmaları başlatılmıştır. Ayrıca İzmir Modern Mimarlık Mirası ile ilgili olarak Mimarlar Odası İzmir Şubesi öncülüğünde devam eden envanter çalışmaları ve yayınlar, İzmir İli Modern Mimari yapılarını belgeleyerek, bu anlamda destek vermektedir. ■

Hande Coşkunoğlu Mete, Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü Öğretim Görevlisi

“MODERNİZMİ EVRENSEL VE ULUSAL ÖLÇEKTE YANSITAN 1950'Lİ YILLARIN KONUTLARI, MİMARLIK MİRASI OLARAK ÖNEM TAŞIMAKTADIR”

Sonsöz

Bu çalışma bağlamında Cumhuriyet ile birlikte kurgulanan Kemalist düşüncenin öngördüğü modern, çağdaş ve laik olması hedeflenen Türk Toplumuna için yaratılan modern hayat tarzının temelinde yatan “modern konut” bağlamında yer alan apartman kavramı üzerinde durulmuştur. Cumhuriyet'in kurulmasından, Kat Mülkiyeti Yasası'nın yürürlüğe girdiği 1965 yılına kadar geçen süreçte Modernizm'e özgü özellikleri, gerek evrensel ölçekte gerekse, kendi ulusal değerleriyle birlikte yorumlayan İzmirli Mimarların yapıları, İzmir Mimarlığının olduğu kadar, Türk Modern Mimarlık Mirası adına da önem taşımaktadır.

5226 sayılı 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun', her ne kadar ülkemizdeki koruma mevzuatının güçlendirilerek uluslararası normlara uygun hale getirilmesini amaçlamaktaysa da, 20. yüzyıl

KAYNAKLAR:

- Akan, C., 2005. Kişisel Görüşme.
- Anonim, 1998. 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası, Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Arkitekt Dergisi. (1933). Hasan Nuri Bey Apartmanı, no:9, 273-277.
- Balamir, B., 1996. Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Türkiye'de Apartentlerin Oluşumu, Mülkiyet İlişkilerine Dayalı Kentleşme, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Balice, G. (2006). İzmir'de 20. yy. Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelinde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. İzmir: D.E.Ü.Mimarlık Fak.
- Balice, G., Mete, H. (2007) "İzmir'de 20.yy. Konut Mimarisi ve Kent Kimliği", 1. Ulusal IAPS-CSBE Kent, Kültür ve Konut Sempozyumu, İstanbul, 14-16 Aralık.
- Boğaziçi İmar Müdürlüğü Arşivi, 2005, İstanbul.
- Bozdoğan, S., 2001. Modernism and Nation Building, University of Washington Press, Singapur.
- Coşkunoğlu, H. (2006).Mimar Melih Pekel. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul, İ.T.Ü.Mimarlık Fak.
- Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 1996. İletişim Yayınları, c.5, 1380-1423, İstanbul.
- Giraud, H., 2005. Kişisel Görüşme.
- Güner, D. (Ed.). (2005a). İzmir Mimarlık Rehberi 2005. İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi.
- İnaltay, V., 2005. Kişisel Görüşme.
- İzmir Mimarlık Rehberi, 2005. Mas Yayın Evi, 15-19, 146, İstanbul.
- Kaftancı G., 1998. "Cahit Akan ve Demir Pekel ile Demir Pekel Üzerine Söyleşi", EgeMimarlık, 26, 12-13, İzmir.
- Kocagöz, S., 1987. "Mimar Kemalettin'den hemen önce ve hemen sonra İzmirli Mimarlar", Mimarlık, 225, 50-65.
- Konak Belediyesi Arşivi, 2005, İzmir.
- Pekel, D., 2005. Kişisel Görüşme.
- Sayar Y. ve Zengel R., 2004. "İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Konut Stoğu", Arredamento Mimarlık, 100+69, 118-126, Boyut Yayıncılık ve Tic A.Ş. İstanbul.
- Tanyeli, U. (1992). Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni. E.Batur, (Ed.), Üç İzmir içinde (327-338). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Brüt Beton Net Mimarlık: Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Binası

BRÜTALİZM'İN TÜRKİYE'DEKİ YANSIMALARINI KONU EDEN YAZARLAR, EGE ÜNİVERSİTESİ TEKSTİL MÜHENDİSLİĞİ YAPILARINI ÖNCÜ ÖRNEKLER ARASINDA SAYIYORLAR

Deniz Dokgöz, Ferhat Hacılibeyoğlu

İyi bir ressamın elinden çıkmış nü bir çalışmaya baktığınızda salt olarak karşınızdaki duran bir çıplaklığa bakmaktan öte; o çıplaklığın ifadesindeki yalınlığın, netliğin ve gizlenmemiş kusurların etkisinde kalırsınız. Eser olduğu gibidir, olması gerektiği gibi değil... Mimarlık alanında benzer bir algı, yapının biçimlenişinde ve ifadesinde malzemenin brüt olarak araçsallaştırmasıyla boyut kazanmaktadır. Öyle ki tasarlanan yapıyı oluşturan her öge bütün içinde yerini almakta ve işlevine karşılık net bir duruş sergilemektedir. Çoğu zaman gizlenen ya da "...mış" gibi algılanan taşıyıcı elemanlar, salt çıplaklıkları ve doğallıkları ile tasarımın bir parçası olarak tüm marifetlerini sergileyebilmektedirler. Örtülmeden, gizlenmeden.

Brüt kelimesi, Türk Dil Kurumu sözlüğünde "kesintisi yapılmamış, kesintisiz" anlamlarını içermektedir. Mimari literatürde ise brüt kelimesinden türeyen Brütalizm kavramını malzeme, biçim ve işlevin yalın ifadesi olarak nitelendirebiliriz. Brütalist yapıyı, malzemenin doğal olarak, katkısız, çıplak kullanımı ile oluşacak bir yapı "kaba" (kusurları örtülmemiş) olarak tanımlayabiliriz.

1949-1954 tarihleri arasında Peter ve Alison Smithson tarafından tasarlanan Hunstanton Okulu'nun malzeme ve işlev olarak yalın bir kurgu ile biçimlenmesi, Brütalizm'in ortaya çıkışına neden olmuştur. Bu gelişme, Peter ve Alison Smithson'un, Mies van der Rohe'nin tasarımlarındaki akılcı mimarlığın, yalın ve çıplak bir estetik anlayışla evrilmesidir. Malzemenin

çıplak bir estetik ile ifade edilmesini kusurları olabilecek bir malzeme olan beton ile deneyimleyen; betonu brüt olarak plastik bir eleman gibi kullanan isim ise La Tourette Manastırı'nın tasarımcısı Le Corbusier'dir. 1950'li yıllarda ortaya çıkan bu gelişmeler Türkiye'de de yankı bulmuştur.

Brütalizm'in Türkiye'deki yansımalarını daha net ortaya koyabilmek için betonarmenin Türkiye'deki evrimine göz atmak gerekiyor. Betonarmenin Türkiye'deki kabulü, modern mimarlığın da ülke mimarlık gündemine girişi olarak kabul edilebilir. Dünyadaki Sanayi Devrimi'nin yansımalarını hissedilen Türkiye, Cumhuriyet Dönemi ile yeni bir yaşam tarzı ve yapılanmaya gitmiş; mimaride de modern yaklaşımları ve betonarmeyi benimsemiştir. Dönemin mimarlarından İsmail Hakkı, sanayi devrimi ile gerçekleşen yeni yaşam tarzına uygun yapıların yapılması gerektiğini, bu yapıları yapacak tekniğin ise betonarme olduğunu ifade etmekteydi (1). Mimar Burhan Arif ise "bir Türk mimarı uluslararası bir teknik ile Avrupalı bir inşaa örneği yapmak istese yapı malzemesinin mecburiyeti olarak mimaride memleketin mahalli yapı şekillerine bağlanmaya mecbur oluyor. Mesela düz çatı malzemesinin memleketimize girmemesi veya demir şerit pencerelerin bugün için uygulanmasının mümkün olmamasıyla Türk mimarisi daha yerel kalmaya mahkum oluyor" sözleri ile uluslararası bir ürün verebilmek için gerekli olan malzemelerin ülkedeki kullanım yoğunluğunun önemini ortaya koymaktaydı (2). "İhtiyaç ve zorunluluk

ÜSTTE Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Binası

Yeni ve modern betonarme yapılar ile kurgulanmış; özellikle 1950'lerin ikinci yarısında gerçekleştirilen yapılardaki betonarme kullanımının artışı eski yapı teknolojilerinin kullanımını dolaylı olarak ortadan kaldırmış, betonarme ile ulaşılan yeni teknolojinin popüler kullanımını doğurmuştu (4). Betonarmenin sürekli ivmelenen popüler kullanımının dışına çıkan yapılar arasında belki de en öne

“EGE ÜNİVERSİTESİ TEKSTİL MÜHENDİSLİĞİ BİNASI, DEVRİMCİ TUTUMU İLE ÖNEM TAŞIYOR”

yeni bir şekil ister, yeni şekil için de yeni malzeme ve yeni bir teknik lazımdır”(3) cümleleri yeni bir mimarinin oluşturulmasına yönelik tartışmaların ana ekseninin malzeme ve teknik üzerine yoğunlaşmasına neden oluyordu. Gündemi oluşturan bu malzeme ise betonarmeden başkası değildi.

çıkanı Altuğ ve Behruz Çinici'nin Orta Doğu Teknik Üniversitesi kampüsündü. 1961 yılında bir yarışma projesi ile ortaya çıkan ve 1962 yılında inşa edilmeye başlanan bu yapı bloğunun özgünlüğü brütalist ilkelere göre tasarlanmıştı. Bu yapı bloğunun önemi Türkiye'deki mimarlık alanında ilk olarak çıplak betonun kullanımının geliştirildiği; bunun yanı sıra prekast beton, pleksiglas gibi malzemelerin kullanımı ile zamanla tahrip olan, tamir ve bakım gerektiren kaplamaların yer almadığı öncül bir yapı olmasıdır (5). Bu da bir Türk mimar tarafından brütalist ilkelerle kurgulanan ilk modern mimarlık ürünü olmasının yanı sıra, yapının Ankara gibi Türkiye'nin yapısal anlamda önemli bir merkezde olmasının da payı var. Oysa benzer dönemde İzmir'de gerçekleştirilen bir yapı olan Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği binası, ne yazık ki ODTÜ kampüs yapıları ile aynı kaderi paylaşmıyor. Göreceli mimarlık alanında taşra bir kentte yer alan Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği binası gerek mimari kurgusu, oranları, yarattığı mekânsal zenginlikler gerekse yapıldığı döneme göre kullandığı malzemelerdeki devrimci tutumu ile biraz daha göz önünde olmayı hak eder bir durumda.

Ege Üniversitesi kampüsü içerisinde yer alan Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği binası Alman mimar W. Riethmüller tarafından tasarlanmıştır. Projesi 1968 yılında hazırlanmaya başlayan yapı, 1972 yılında hizmete açılmıştır. Tekstil Mühendisliği Bölümü binaları beş ana kısımdan oluşmaktadır.

1. Yönetim Binası
2. Eğitim- Öğretim Binası
3. Laboratuvarlar Binası
4. Tekstil Uygulama (Pilot) İşletmesi
5. Sosyal Tesisler

Yapının genel kurgusu lineer bir omurga ve bu omurgaya saplanarak alt mekânlar tarifleyen kütlelerden meydana gelmektedir. Bu lineer kurguyu dik olarak kesen ve giriş platformunu oluşturmaya başlayan rampa, yapının yönetsel faaliyetlerini kapsayan kütlenin hem yanından hem de altından yapının ana girişine ulaşımı sağlar. Yönetim kütesinin kolon ve kirişlerle oluşturulmuş çerçeveye asılması, hem konum hem de altında oluşturduğu mekânsal zenginlikle binanın ana girişini tanımlı hale getirmekte ve vurgusunu artırmaktadır. Bina sosyal tesislerini içeren blok ana giriş platformuna dolaylı olarak bağlanarak ulaşımı ve konumu itibari ile yeşil alanlarla bütünlüğü sağlanmıştır. Yapının ana girişi rampa ile üst kote taşınmış iken yapının içi galerilerle zenginleştirilerek diğer yöne alt kottan çıkış olanağı sağlamıştır. Bu sayede yapının hem bahçe ile entegrasyonu sağlanmış hem de atölyelere dolaylı bir bağlantı öngörülmüştür. Bu bağlantı açık alanlarda yapılan arkad ile vurgusunu artırmıştır. Ayrıca açık alan kullanımına ilişkin tasarlanan oturma birimleri yapının ifadesiyle benzer, masif beton birimler olarak tasarlanmıştır. Yapının ana girişinde oluşturulan galeriler hem kuzey hem de güney yönünde oluşturulan mekânları birbirine bağlarken, yapının ana omurgasını oluşturan doğu-batı yönündeki eğitim ve öğretim binaları ve laboratuvarlara da yarım kot ile bağlanarak mekânsal zenginlik artırılmıştır.

Kütlelerin bir araya gelişi ve oluşturdukları mimari dilin açık alanlar ve avlularla beslenmesi, yapı içerisindeki kotlanmaların çözümü, cephelerde kullanılan oranlar, güneş kırıcılar, şeffaf yüzeyler, masif hatlar, çekirdek çözümleri, strüktürün tasarımın bir parçası olarak kurgulanması, yapının dönemin modern mimarlık söylemini barındırdığının bir kanıtıdır ve tasarlandığı dönemin malzeme seçimi ile detay çözümlerini birebir yansıtmaktadır. Yapıda kullanılan malzemelerin brüt olarak tasarlanması

ve uygulanması, iki kat yüksekliğindeki cephelerin tamamı ile şeffaf bırakılması (öncül bir giydirme cephe), açık alanlardaki konsollarda döşeme ile korkuluk birleşiminin yağmur suyu ve yıkama da çıkabilecek problemler düşünülerek tasarlanması yapının dönemimin devrimci yapılarından biri olduğunu kanıtlar niteliktedir. ■

Deniz DOKGÖZ, Ar. Gör., DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Ferhat HACIALİBEYOĞLU, Ar. Gör., DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

DİPNOTLAR:

- 1 İsmail Hakkı. (1929). "Asri şehir". Mimarlık ve Kent Üzerine Metinler 1873-1960: Tereddüt Tekerrür, Akın Nalça Yayınevi, s. 112-113
- 2 Urbanist Mimar Burhan Arif. (1931) "Türk Mimarisi ve Beynelmilel Mimarlık Vasıfları". Mimar, yıl 1, sayı 11-12, s. 365-366
- 3 Mimar Behçet ve Bedrettin. (1933). "Kimlere Mimar Diyoruz", Mimar, yıl 3, sayı 7 s. 199-200
- 4 Cengizkan A. (2004). "Ankara'da Erken Modernin Öncü Savaşçısı 'Betonarme', 'Geleneksel'e Karşı" Betonart, sayı 2, s. 65
- 5 Çinici B. (1999). Improvisation / Mimarlıkta Doğaçılama ve Behruz Çinici, İstanbul, Boyut Yayın Grubu s. 40

“EGE ÜNİVERSİTESİ TEKSTİL MÜHENDİSLİĞİ BİNASI, DÖNEMİNİN MODERN MİMARLIK SÖYLEMİ İLE MALZEME SEÇİMİ VE DETAY ÇÖZÜMLERİNİ YANSITMAKTADIR”

SOL ÜSTTE Hunstanton Okulu

La Tourette Manastırı

SOL ALTTA ODTÜ Mimarlık Bölümü, iç mekân
FOTOĞRAF Ahmet Giliz

ÜSTTE Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Binası, ana giriş

ALTTA Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği Binası, arka cephe

Güçlü Yatay Formuyla DPC

DOĞAN BASKI TESİSİ DAHA HIZLI VE ETKİN BİR DAĞILIM İÇİN ANKARA VE İSTANBUL'UN ARDINDAN YENİLİKÇİ BİR ENDÜSTRİYEL 'GROUNDSCRAPER' OLARAK İZMİR'İN STRATEJİK BİR NOKTASINDA İNŞA EDİLDİ

Tabanlıoğlu Mimarlık FOTOĞRAFLAR **Thomas Mayer**

İŞVEREN **Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık**
 MİMAR **Tabanlıoğlu Mimarlık**
 MELKAN GÜRSSEL & MURAT TABANLIOĞLU
 MİMARİ PROJE GRUBU **Hacer Akgün, Oktay Murat, Ozan Öztepe, Zeynep Yıldırımöğlu, Ali Çalışkan**
 İÇ MEKÂN TASARIMI **Tabanlıoğlu Mimarlık**
 STATİK PROJE **Altıneller Mühendislik**
 MEKANİK PROJE **Elmak A.Ş.**
 ELEKTRİK PROJE **Öneren Proje Mühendislik**
 ALT YAPI **Daryal**
 CEPHE **CWG**
 YANGIN **Norm**
 PEYZAJ **Esin Kılınc**
 ANA MÜTEAHHİT **D-Yapı**
 ÇELİK İŞLERİ **Vinçsan**
 CEPHE İŞLERİ **Okyanus Grup/Yalıtım Çözümleri/ERA Yapı**
 ARSA ALANI **35.000 m²**
 İNŞAAT ALANI **17.000 m²**
 PROJE TARİHİ **2005**
 YAPIM TARİHİ **2006**

Doğan Medya Grubu'nun genel merkezi İstanbul'da olmasına rağmen hızlı ve etkin dağıtımın sağlanabilmesi için Türkiye'nin çeşitli illerinde baskı tesisleri kurulmuş olup, özellikle Hürriyet ve Milliyet gazeteleri bu stratejik noktalarda basılıp dağıtılmaktadır.

Ankara ve İstanbul'daki benzerleri gibi İzmir Baskı Tesisleri de 100 metre uzunluğunda 16,5 metre eninde, geniş lineer bir baskı holünün çevresinde düzenlenen yenilikçi bir endüstriyel 'groundscraper' olarak inşa edildi.

İzmir'deki kompleks kentin girişinde, ana otoyol üzerinde ve havaalanı yakınında stratejik bir noktada yer alıyor.

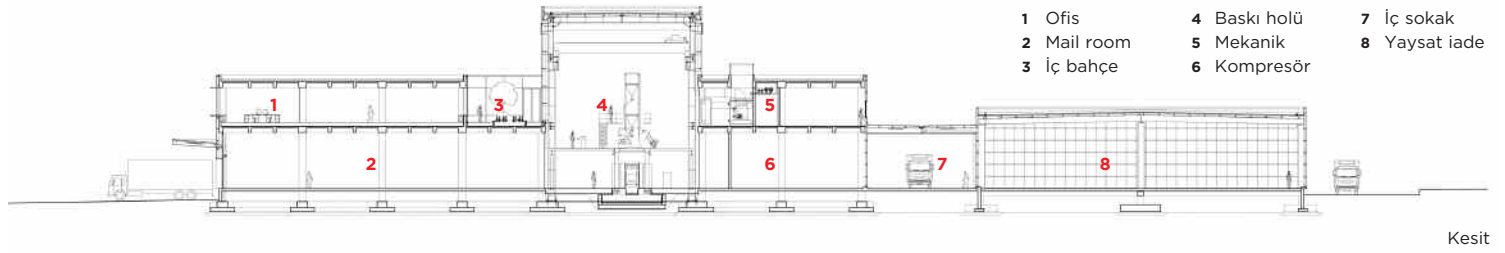
Üretim akışı diyagramının rasyonel bir yapısal grid üzerine aksetmesi ile, baskı holünün her iki yanında yer alan, baskı öncesi ve baskı sonrası aktiviteleri barındıran iki büyük dikdörtgen mekân binanın basit geometrisini oluşturuyor. Bu form aynı zamanda geniş yer levhalarına ve manevra için araçlara alan tanıyor.

Mafsallı kamyonlarla binaya gelen kâğıt, baskıya girmeden önce 11 metre yüksekliğinde bobinler olarak depolanıyor, son ürün baskı, harmanlama gibi yüksek hızlı

işlemlerden sonra paketlenme ve dağıtım ünitelerine naklediliyor. Dakik ve itinalı olunması gereken senkronize bir operasyon olan baskı sürecinde birçok kritik noktada kalite kontrol mekanizmaları yer alıyor. Bu üretimin neticesinde gazetelerin Ege Bölgesi'ne dağıtımını hızla gerçekleştirmek üzere bir araç filosu ise hazır bekliyor.

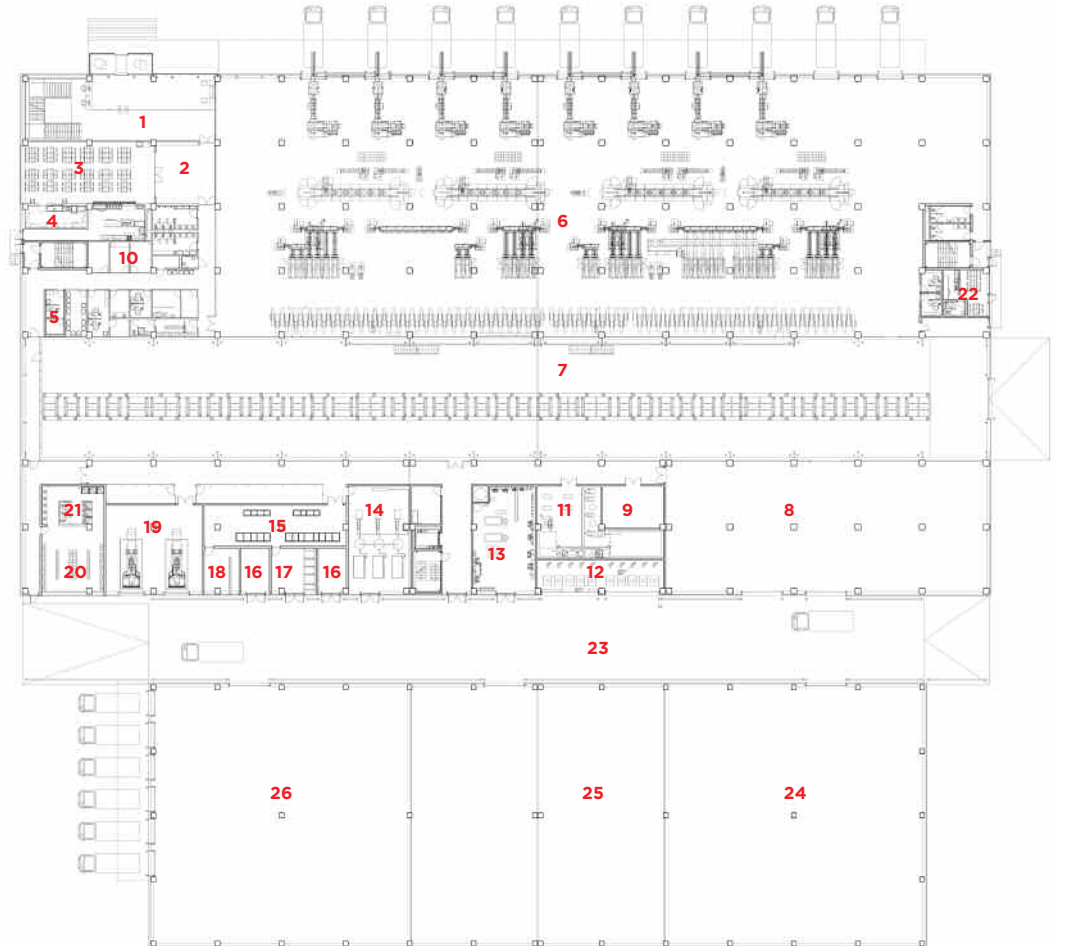
Baskı holü ile baskı sonrası blok arasında, personel yemek salonu ile yönetim ofislerinden erişilebilen, çatı bahçesi formunda bir "nefes alma" alanı ahşap döşemesi ve yeşillendirmesiyle güney sahili hissi yaratıyor.

Yalıtımlı monokrom metal paneller ve brüt beton başta olmak üzere, kullanılan malzemeler ve uygulamadaki yalınlık yapının işlevselliğini vurgulayan faktörlerden; mimari formda güçlü yatay vurgu Baskı Merkezi'nin fonksiyonunu ifadelendiriyor. ■

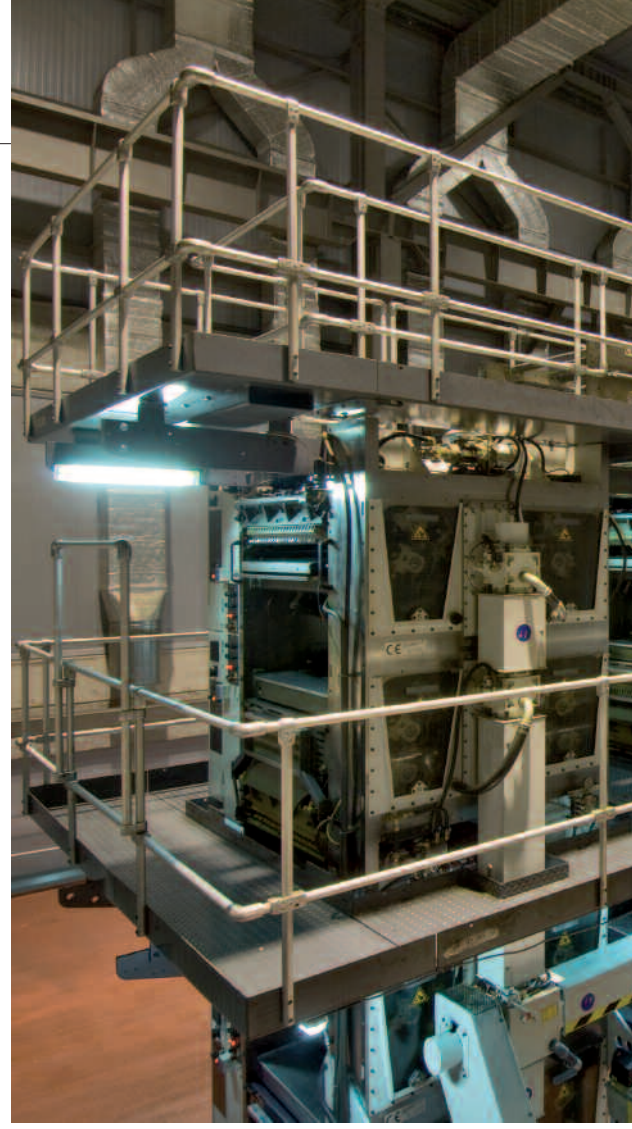

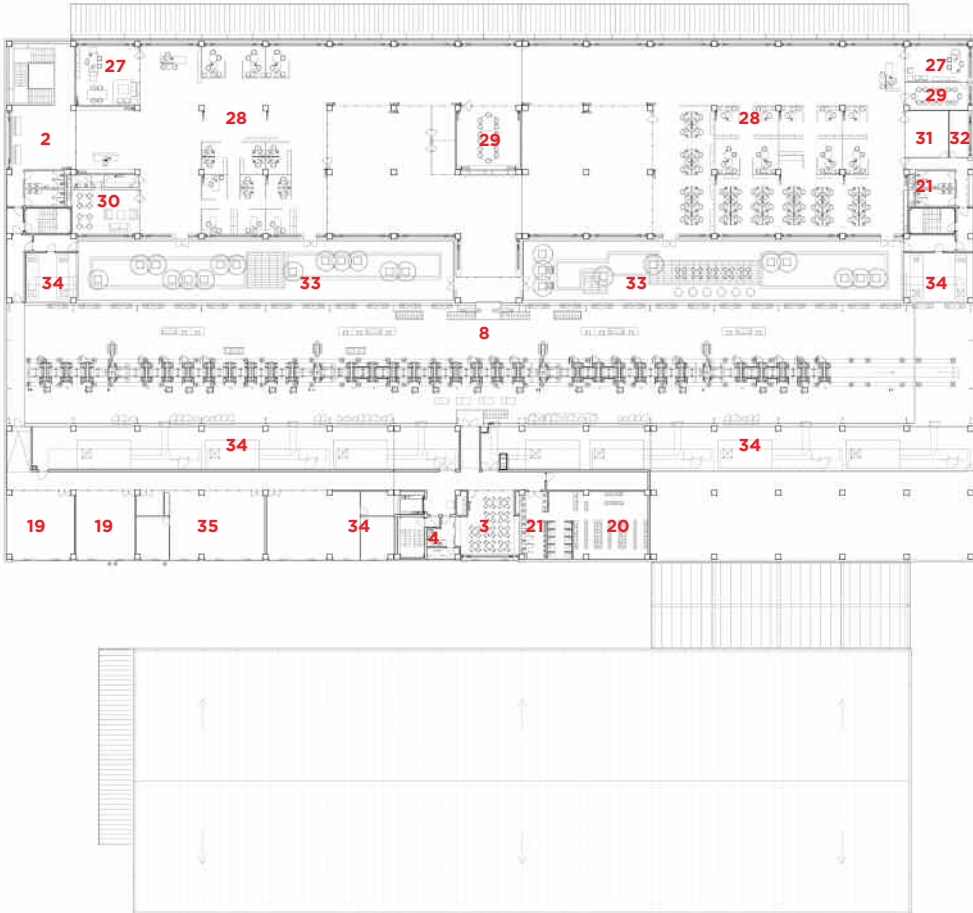
- 1 Giriş holü
- 2 Hol
- 3 Yemekhane
- 4 Mutfak
- 5 Güvenlik
- 6 Mail room
- 7 Baskı holü
- 8 K. bobin dairesi
- 9 Atık deposu
- 10 Depo
- 11 Su d. arıtma
- 12 Mürekkep s.
- 13 Kazan dairesi
- 14 Kompresör
- 15 Ana dağıtım panosu
- 16 Trafo
- 17 Orta gerilim hücre
- 18 UPS odası
- 19 Jenaratör
- 20 Soyunma
- 21 WC
- 22 Şöför odası
- 23 İç sokak
- 24 Serbest depo
- 25 Fiktif depo
- 26 Yaysat iade
- 27 Müdür odası
- 28 Ofis
- 29 Toplantı odası
- 30 Servis
- 31 Arşiv
- 32 Server odası
- 33 İç bahçe
- 34 Mekanik
- 35 Elektrik

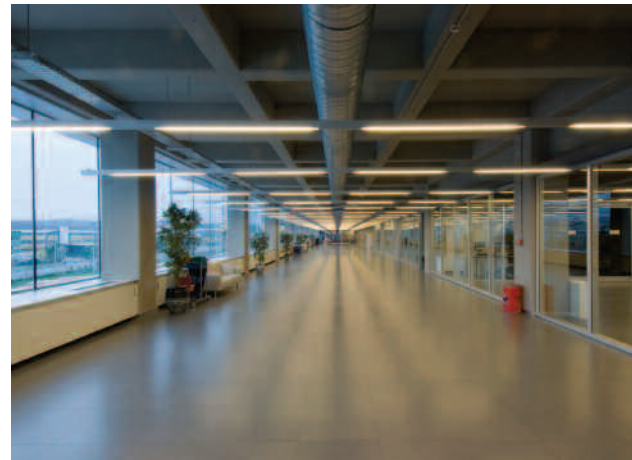
Zemin kat planı

“KULLANILAN MALZEMELER VE UYGULAMADAKİ YALINLIK YAPININ İŞLEVSELLİĞİNİ VURGULUYOR”

Birinci kat planı

Hafta Sonu Evi: 40>82

DOĞAYI VE ÇEVREYİ SEVDİĞİ İDDİASINDA BULUNANLARIN KENDİ EGOLARINA VE HEYECANLARINA YENİLEREK DUYARSIZ VE İHTİYAÇTAN FAZLA MEKÂNLAR TALEP ETMELERİ NE KADAR BÜYÜK ÇELİŞKİDİR

Noyan Umur Vural

MİMARİ TASARIM **Noyan Umur Vural**
YER **İzmir**
PROJE TİPİ **Hafta sonu evi**
İNŞAAT ALANI **40m²**
TOPLAM TABAN ALANI **40 ~ 83m²**
YAPI SAHİBİ/KULLANICI **Başak Etik**
İÇ MEKAN TASARIMI **Burcu Durmaz**
STRÜKTÜR MÜHENDİSİ **Salih Erdil Vural**
İNŞAAT MÜHENDİSİ **Selim Gölle**

Her yapı kullanıcısıyla birlikte yaşamaya başlar... Doğayı ve çevreyi sevdiği iddiasında bulunanların kendi egolarına ve heyecanlarına yenilerek duyarsız ve ihtiyaçtan fazla mekânlar talep etmeleri ne kadar büyük çelişkidir... Aslında her yapı kullanıcısıyla birlikte yaşamaya başlar onunla anlam kazanır ve o yokken doğanın içinde kaybolabilir... Doğayla iç içe bir arazi üzerinde konumlanan hafta sonu evi projesi, kullanıldığı zamanlarda doğaya ve çevreye kollarını açarak kucaklaşan; ihtiyaç duyulmadığında (kullanılmadığı) zamanlarda ise bir taş blok halini alarak doğanın içinde kaybolmayı, doğanın bir elemanı olmayı hedefleyen bir yapı olarak tasarlandı.

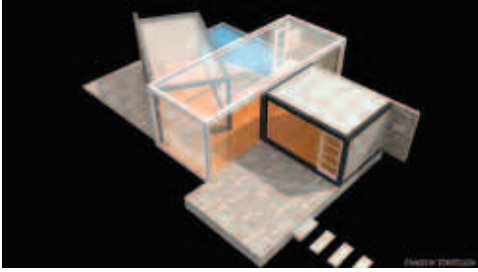
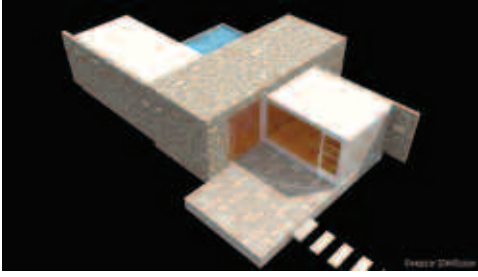
Yapı üç ayrı dikdörtgenler prizmasının birbirlerinin hacimlerini kullanarak, iç içe geçmesiyle ve ayrılmasıyla oluşuyor. Kullanıldığında kullanım alanı 83 m² (273m³) olan yapı, kapandığında tek katlı hiçbir açıklığı

olmayan kendinden korunaklı 40 m²'lik bir taş blok halini alıyor.

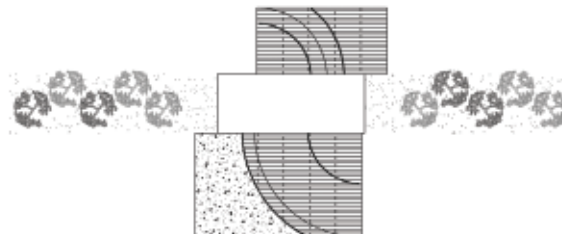
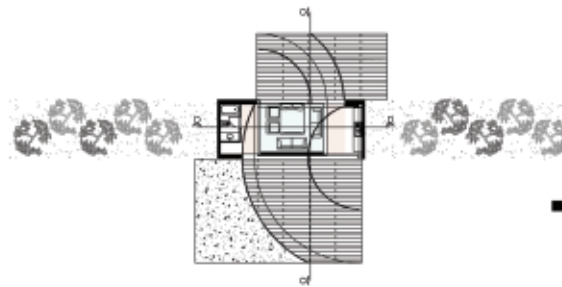
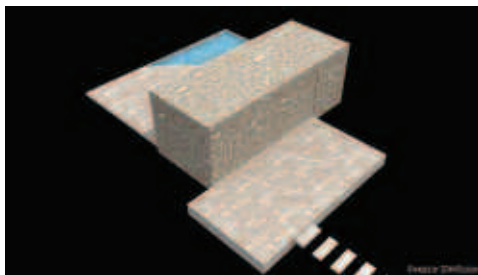
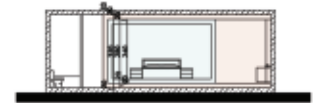
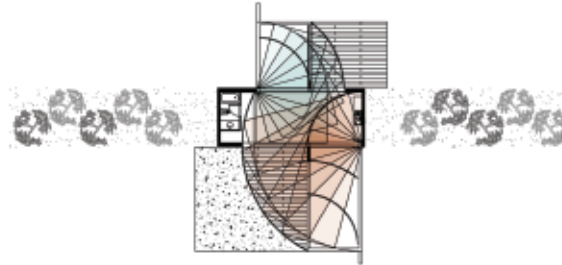
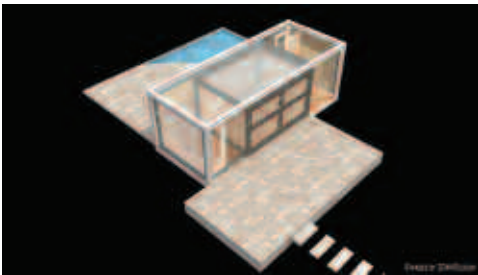
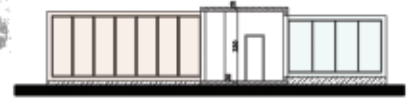
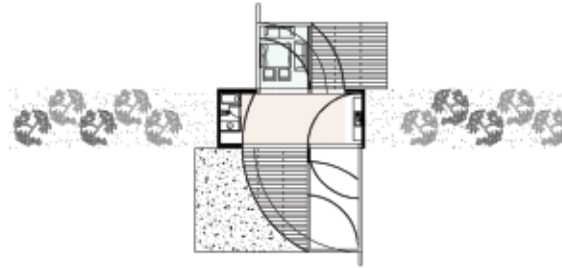
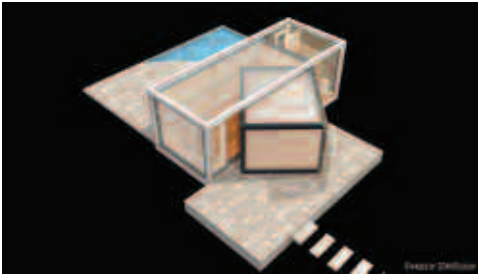
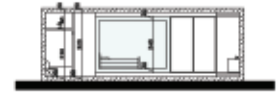
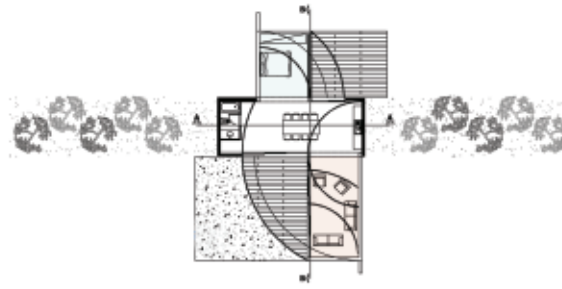
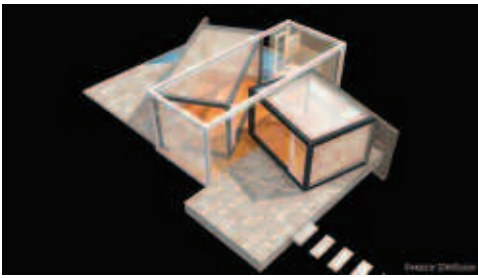
Yapının hareket esnasında etkilenmeyen hacimlerinde taşınmaz elemanlar ve ıslak hacimler çözülürken, kapandığında tek boş hacmi olan 35m³'lük yatma bölümü de taşınabilir mobilyaların konulduğu alan olarak düşünüldü.

Kullanıcısıyla birlikte varlığını hissettiren bu yapı endüstriyel olarak düşünüldüğünde ve tamamıyla hafif çelik olarak tasarlandığında taşınabilir portatif yaşam birimleri olarak kullanılabilir. Ayrıca acil durumlarda barınma ihtiyacını gidererek taşınabilir küçük köyler de yaratılabilir. Kapalı durumundan (4x10=40m²) yaklaşık 2 kat oranında büyüeyebilen yapı, aynı mantıkla kapalı durumun ölçüleri artırılarak büyüme oranı 2,5 kata kadar artırılabilir. Bununla beraber oda sayısı artırılarak, aynı mantık ve çekirdek korunarak farklı mekânsal düzenlemelere de gidilebilir... ■

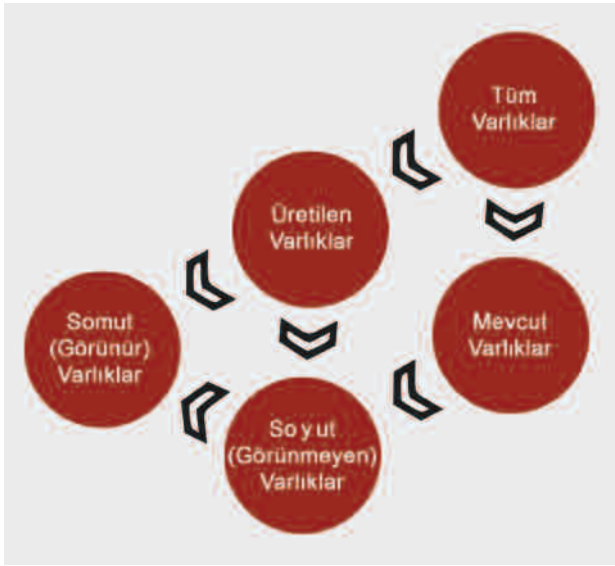
*“HER YAPI KULLANICISIYLA BİRLİKTE
YAŞAMAYA BAŞLAR VE O YOKKEN DOĞANIN
İÇİNDE KAYBOLABİLİR”*

Bardağın Yarısı Dolu: Yerel Kalkınmada Varlık-Temelli Yaklaşım

VARLIK-TEMELLİ YAKLAŞIMIN ESASLARI VE YEREL KALKINMA İLE OLAN İLİŞKİLERİ ELE ALINAN YAZIDA, KENTSEL VARLIK KAVRAMI, VARLIK KATEGORİLERİ, VARLIK-TEMELLİ EKONOMİK GELİŞME İLE YEREL VARLIK YÖNETİMİ SÜRECİNDEN KISACA BAHSEDİLECEKTİR

Koray Velibeyoğlu

ÜSTTE Varlık Türleri (Şekil 1)

Giriş
Kentsel-bölgelerin gerçek zenginliği yerel varlıklarının miktarı ve gücüyle yakından ilişkili olduğundan sürdürülebilir bir büyüme için kendi varlık temellerine göre hareket etmeleri bir gereklilik olarak kabul edilebilir. Friedmann'a (2006) göre uluslararası rekabetin mantığı küresel sermayenin yere bağlılığını iyiden iyiye azalttığından sürekli dış yatırıma dayalı bir büyüme şekli uzun vadede istikrarlı ve sürdürülebilir değildir. Küresel sermayenin bu aşırı mobil yapısı nedeniyle kentsel-bölgeler daha çok yatırımı çekebilmek için pahalı harcamalar yapmakta, teşvikler sağlamaktadır. Ancak, dış sermaye kendine daha kârlı yerler ve pazarlar bulup çekildiğinde ise geriye ekonomik temelini büyük ölçüde kaybetmiş ve sürdürülebilir gelişme olanaklarını yitirmiş bir kentsel-bölge kalmaktadır. Bu süreci tersine çevirmenin yollarından biri bir kentsel-bölgenin gerçek zenginliği olan yerel varlıklarına yönelmesidir.

Çalışmanın düşünsel zeminini İzmir Büyükşehir Belediye'sinin düzenlediği 'Urla Çeşme Karaburun Yarımadası Ulusal Fikir Yarışması' için hazırlanan yarışma raporu oluşturmaktadır. Yerel kalkınmanın sürdürülebilir bir büyüme için neden ve nasıl bir yerel varlık temeline yaslanması gerektiği anılan çalışmada örnek proje fikirleri ile gösterilmiştir. Bu yazıda ise varlık-temelli yaklaşımın esasları ve yerel kalkınma ile olan ilişkileri ele alınmaktadır. Bu amaçla kentsel varlık kavramı, varlık kategorileri, varlık-temelli ekonomik gelişme ile yerel varlık yönetimi sürecinden kısaca bahsedilecektir.

Yerel Varlık Nedir?

Varlık (Asset), sözlük anlamıyla bir bireyin, kaynağın veya nesnenin değerli niteliğidir. Bir toplum için ise, bireylerinin, altyapılarının, organizasyonlarının, ya da programlarının gücü olarak düşünülmektedir (Moser, 2006). Çeşitli varlık tanımlarına yönelik ortak nitelikler şöyle özetlenebilir:

Ekonomiklik: Bir bireyin, organizasyonun veya ülkenin sahip olması veya kontrol etmesi neticesinde ekonomik fayda elde ettiği ve ileride de bunu devam ettirmeyi düşündüğü kaynaklardır.

Sürdürülebilirlik: Sonraki nesiller için saklamak istediğimiz ve sahip olmaya değer bulduğumuz şeylerdir.

Biriktirilebilirlik: Üretilen, içeriği zenginleştirilebilen ve nesiller boyu aktarılabilen stoklardır.

Tüm varlıklar nitelikleri bakımından temelde finansal ve finansal olmayan; üretilen ve mevcut; somut ve soyut olmak üzere birbirini kesen üç ana eksenle düşünülebilir (Şekil 1).

Finansal varlıklar, çekler, banka tahvilleri gibi ekonomik değeri olan araçları kapsar. Toprak ya da mülk gibi fiziksel varlıkların aksine finansal varlıkların fiziksel bir değeri olması gerekmez. Bu anlamda da soyut ya da semboliktir. Finansal olmayan varlıklar ise sahip oldukları fiziksel özelliklerine göre değerlendirilir, genellikle somut ve fizikseldir. Finansal varlıkların çoğu kısa ömürlüdür, belirli bir tüzel kişilik tarafından kontrol edilirler, kolayca para ya da yatırıma dönüşürler ve ederi objektif olarak ölçülebilir. Finansal olmayan varlıklar ise genellikle tam tersi bir karakter gösterirler.

Üretilen varlıklar, bir üretim sürecinin çıktısı olarak ortaya çıkan varlıklardır. Mevcut varlıklar ise bir üretim süreci dışında meydana gelmiş hali hazırda ekonomik katkı sağlayabilecek varlıklardır. Tüm üretilen ve mevcut varlık türleri aynı zamanda somut ve soyut olarak da ayrıştırılabilirler.

Somut varlıklar, makine, ekipman, bina, arazi gibi fiziksel biçimi ve kullanımı olan varlıklardır. Soyut varlıklar ise fikri mülkiyet (patent, ticari marka vb.) gibi doğası gereği fiziksel yapıda olmayan varlıklardır. Somut ve soyut varlıklar birbirleri ile ilişkili olarak kullanılırlar. Örneğin bir ticari marka bir şirket için çok değerli bir soyut varlıkken bu markanın işaret ettiği bir mal veya hizmeti üretebilmek için fiziksel bir kaynağa yani somut varlıklara ihtiyaç vardır.

Varlık-temelli Yaklaşım

Varlık-temelli yaklaşım bir konuyu pozitif, gerçekçi ve kapsayıcı bir biçimde ele alma ve tanımlama düşüncesidir (Fuller vd., 2002). Hangi yerel varlık, değer ve kaynakların o yerin ayırt edici özelliği olduğunu ve korunması gerektiğini ve nelerin o yeri yaşamak ve üretmek için iyi bir yer yaptığını tanımlamamıza yardımcı olur. Varlık-temelli yaklaşımın üç temel niteliğinden bahsedilebilir:

1. Varlık-temelli yaklaşım bardağın yarısının dolu olduğunu savunan pozitif bir yaklaşımdır. Kavram ilk kez ABD'de 1990'lı yılların başında Kretzmann ve McKnight (1993) tarafından toplumsal gelişim çalışmalarına paralel olarak geliştirilmiştir. Araştırmacılar toplumsal sorunların çözümünde yetersizlikler ve problemler üzerinden gidildiğinde olumsuz bir hava oluşturduğunu görmüşler ve geleneksel ihtiyaç-temelli yaklaşımların çözümsüzlük duygusunu kuvvetlendirdiğini, yerel halkı dışarıdan müdahale beklentisi nedeniyle pasifleştirdiğini tespit etmişlerdir. Bu nedenle de sahip olunan yerel varlıklar, ekonomik ve doğal kaynakların gücü ve bunların yaratabileceği fırsatlar üzerinden hareket eden varlık-temelli yaklaşımın alternatif bir yol olarak toplumsal ve ekonomik gelişme, yaratıcılık ve girişimcilik üzerinde olumlu etkileri olabileceğini öne sürmüşlerdir (Tablo 1).

TABLO 1 Varlık-temelli ve ihtiyaç temelli yaklaşımlar arasındaki farklar

Geleneksel Yol –İhtiyaç temelli-	Alternatif Yol –Varlık Temelli-
İhtiyaçların karşılanması üzerine kurulu	Varlıkların geliştirilip korunması üzerine kurulu
Kurumsal değişiklik gerektiriyor	Toplumsal yerelden-genele örgütlenmesini gerektiriyor
Problem ve Endişeler üzerinden ilerliyor	Mevcut varlıkların zenginliği ve yarattığı fırsatlar üzerinden ilerliyor
Birey tüketici ya da müşteri olarak algılanıyor	Birey çözüm üretici ve konunun sahibi olarak algılanıyor.
Değişim gücü dışarıdan: fonlar, destekler vb.	Değişim gücü içeriden: girişimcilik, yenilikçilik

“VARLIK-TEMELLİ YAKLAŞIM BARDAĞIN YARISININ DOLU OLDUĞUNU SAVUNAN POZİTİF BİR YAKLAŞIMDIR, AŞAĞIDAN-YUKARIYA ÖRGÜTLENEN BİR YOL İZLER VE AYNI ZAMANDA YERE DAYALIDIR”

2. Varlık-temelli yaklaşım aşağıdan-yukarıya örgütlenen bir yol izler. Bu anlamda odağını profesyonel uzmanlıklarla sınırları çizilen bir tanımlama yerine bireyler, sivil inisiyatifler ve kurumlar arasında ortaklıklar, katılım ve işbirlikleriyle oluşturur. Bu yaklaşım özünde yerinden yönetimi ve yerel nüfusun aktif olarak politikalara katkı sağlamasını ve kendi yaşamları üzerinde karar verme yetisini geliştirebilmesini temel alır.

3. Varlık-temelli yaklaşım aynı zamanda yere dayalıdır. Tanımlanmış belirli bir coğrafi bölgenin yerel varlıklarına, kaynaklarına ve değerlerine odaklanır. Her yerelin bilgisi coğrafyaya, üretim ve çevre ilişkilerindeki yerel varlıklara kopmaz bir şekilde bağlıdır. Yerelin bilgisi aslında yerel varlıkların nasıl kavranması gerektiği hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. Yerelin örtük, coğrafyaya gömülü bilgisini evrensel kodlanmış bilgiye dönüştürmek ise zahmetli, zaman alan ve yenilikçilik isteyen bir süreçtir. Bu aşamada bu yerel bilgiyi bulmak, rafine etmek ve bunun üzerinden rekabetçi üstünlük sağlamakta yere ve yerele odaklanan varlık-temelli yaklaşım iyi bir başlangıç noktası olabilir.

Varlık temelli yaklaşımın taşıdığı potansiyeller şöyle sıralanabilir:

Pozitifdir: Problemler yerine fırsatlara odaklanır. Bu nedenle çatışan paydaşlar arasında birleştirici ve motivasyonu arttırıcı bir araçtır (Fuller vd., 2002).

Gerçekçidir: Sahip olmadıklarımızdan ziyade elimizde neler olduğuyla başlar.

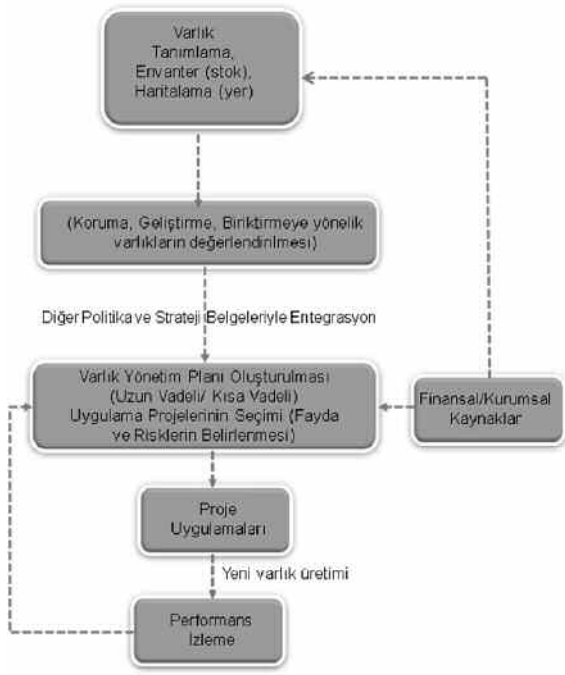
Kapsayıcıdır: Sahip olunan tüm kamusal, özel, bireysel varlıkların bir envanterini içerir.

İlişkiseldir: Eldeki varlıkların nasıl birbirine bağlandığını ve potansiyel bağlantıların nerelerde olabileceğini göstererek paydaşlar arasında diyalogun başlamasına imkân tanır.

Her ne kadar varlık temelli yaklaşım getirdiği yönetim çerçevesi, araç ve teknikler ile oluşturduğu projeler açısından yerel kalkınma perspektifinde güçlü olsa da tek başına yeterli itici gücü sağlayamaz. Ayrıca, diğer yapısal plan, strateji planları ve kalkınma politikaları ile bütünleşik bir yapı geliştirmek durumundadır.

Varlık-temelli Ekonomik Gelişme Yerel Kalkınmayı Teşvik Eder mi?

Varlık-temelli ekonomik gelişme, mevcut kaynaklar üzerinde gelişerek katma değeri yüksek ürünler ve hizmetler yaratmayı hedefleyen ve yerel fayda sağlamak için sürdürülen bir strateji olarak tarif edilebilir (ARC,

ÜSTTE Yerel Varlık Yönetimi Çerçevesi (Şekil 2)

2004). Bu ekonomik gelişme biçimini özünde farklı kılan “pozitif” teriminin geniş kapsamlı ve yaratıcı kullanımıdır. Yerel varlıkları gelir getirici kaynaklara dönüştürmek ya da işlenmemiş veya atıl duran doğal ve kültürel kaynakları katma değeri yüksek mamul ve hizmetler olarak yeniden üretmek varlık-temelli ekonomik gelişme sürecinin en önemli parçalarıdır (Adeleja vd., 2006).

Varlık-temelli ekonomik gelişme bir yerel varlık ve proje fikriyle başlar. Yerel toplum ve firmalar varlık temelli ekonomik gelişme için kendi potansiyellerini belirlerken mevcut beşeri, finansal ve fiziki stokların bir envanterini oluşturur. Genel anlamda varlık-temelli bir ekonomik gelişmenin sonuçlarının kullanıcılar üzerinde yüksek, yerel varlıklar üzerinde düşük etki yaratması beklenir. Bir başka deyişle, bu yaklaşım bölgenin gerçek zenginliğini oluşturan yerel varlıklarını feda etmemek ve onların yeni ve yaratıcı kullanımlarını bulmak yoluyla ekonomik gelişme hedeflerini gerçekleştirmek ilkesine dayanır (ARC, 2004).

Varlık-temelli ekonomik gelişme kısa vadeli sorun odaklı çözümler yerine uzun-vadeli yatırımlara ve yerel kalkınmayı sağlayacak ana blokların

zaman içinde inşa edilmesine dayanır. Yerel varlıkları geliştirecek ekonomik bir strateji izleyebilmek için yenilikçilik, liderlik, finansman gibi bazı bileşenlerin bir araya gelmesi gerekmektedir. Ayrıca uygun altyapı (fiziksel, beşeri, finansal) ve piyasa taleplerine cevap verebilen örgütsel kapasiteye de ulaşılması sağlanmalıdır. Özetle, varlık-temelli ekonomik gelişme o yerelde yaşayan insanların yaşam kalitesini geliştirecek yerel ekonomik geri dönüşleri oluşturacak ortamı yaratmalıdır.

Yerel Varlık Yönetimi Nedir?

Yerel varlık yönetimi, yerel varlıkların tanımlanması, envanterinin ve haritalarının oluşturulması, varlıkların değerlemesi yoluyla uygun koruma, geliştirme, biriktirme stratejileri geliştirilmesi, uygulama projelerinin geliştirilmesi ve bunların izlenmesi ile diğer politika ve strateji araçlarıyla bütünleşik bir yapı oluşturmaya dayalı bir süreç izler (Şekil 2). Yerel varlık yönetimine ait çerçeveyi ve süreci tarif etmede aşağıdaki sorular açıklayıcıdır:

- Varlık tanımlama ve envanteri neleri kapsayacak?
- Varlıklarımızın temel işlevleri nedir?
- Varlıklarımızın değeri nedir? Nasıl değerlendirilecek?
- Varlıklarımızı uzun vadede elde tutmak için nasıl bir koruma / geliştirme / biriktirme stratejisi izleyeceğiz?
- Varlıklarımızı yönetmek için gerekli finansal kaynaklara sahip miyiz? Hangi düzeyde bir bütçeye ihtiyacımız var? Nasıl elde ederiz?
- Varlıklarımızı nasıl bir planla ve hangi sürelerde yürüteceğiz?
- Uygulama projelerini hangi kriterlere göre seçeceğiz?
- Verdiğimiz kararların etkisini nasıl izleyeceğiz, nasıl değerlendireceğiz?

Yerel Varlıklar Nasıl Harekete Geçirilebilir?

Yerel varlıkların harekete geçirilmesi, yerel düzeyde ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması; yerel yönetimlerin koordinasyonunda, tüm paydaşların mutabakatına dayanan aşağıdan-yukarıya örgütlü bütünleşik bir kalkınma anlayışı ile mümkün olabilecektir. Ancak paydaşlar birbirinden kopuk hareket ederlerse bu

gerçekleşemez. Bu nedenle insanların sosyal sermaye üretebilecek şekilde bir araya gelmesi gereklidir. Böyle bir sosyal sermaye üretimi için varlık-temelli yaklaşım ve bu yaklaşımın ürettiği yerel varlık yönetimi gibi araçlar pozitif ve birleştirici yönleri nedeniyle etkili olabilir. Bu sayede yerel kalkınmayı gerçekleştirmeye yönelik yaratıcı ve yenilikçi projeler yapabilmeye olanağına da kavuşmuş oluruz.

Varlık-temelli yaklaşımda yerel kalkınmanın yolunu yerel girişimciliğe dayalı uygulama projeleri açmaktadır. Bu projelerin seçimi, geliştirilmesi ve izlenmesinde yerel varlık yönetimi çerçevesinin kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca her bir projenin belirli bir yol haritasına bağlı olarak ilerlemesi gerekmektedir. Bu bağlamda, başlangıçtaki küçük değişimlerden daha büyük ve kümülatif sonuçların oluşması anlamına gelen ‘çığ etkisi’nden yararlanılabilir. Böylelikle, mevcut yerel bilgi ve becerilere dayalı altyapıları kullanan çok sayıda küçük ölçekli projenin uygulanmasıyla ve pozitif geri beslemelerin alınmasıyla daha büyük ve karmaşık projelerin de önü açılacaktır.

Yerel varlıkları, yerel kalkınmayı gerçekleştirebilmek için birer fırsata dönüştürmek olanaklıdır. Kentler ve bölgeler önlerindeki yolu gerçek zenginliği olan varlık temeline dayandırdığında uzun vadeli, dışa bağımlılığını en aza indirmiş sürdürülebilir bir gelişim için ilk adım atılmış olacaktır. ■

Koray Velibeyoğlu, Yrd. Doç. Dr., İYTE Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

KAYNAKLAR:

- Adeleja, S., Forsyth, M. ve Powell, N. (2006). “Asset-Based Economic Development Strategies for Pontiac”, Working Paper 3, Land Policy Institute, Michigan, USA.
- ARC (2004). “Appalachia”, Report for Appalachian Regional Commission, Washington, DC, USA.
- Friedmann, J. (2006). The wealth of cities: Towards an Assets-based Development of Newly Urbanizing Regions, 3rd World Urban Forum. Vancouver, Canada.
- Kretzmann J. ve McKnight, J. (1993). Building Communities from the Inside Out: A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets, ACTA Publications, Chicago: Illinois, USA.
- Moser, C. (2006). “Asset-based approaches to poverty reduction in a globalized context” Background paper for workshop entitled ‘Asset-based Approaches to Poverty Reduction in a Globalized Context’, Washington DC: Brookings Institute.
- Fuller, D., Guy, T., and Pletsch, C. (2002). Asset Mapping: A Handbook, Canadian Rural Partnership: Ottawa, Ontario.

Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliğinin Değerlendirilmesi

BİNALARDA ENERJİ KULLANIMI KONUSUNDA HAZIRLANAN YASA VE YÖNETMELİKLERİN UYGULANMASI SIRASINDA OLUŞABİLECEK SORUNLAR, “BİNALARDA ENERJİ PERFORMANSI YÖNETMELİĞİ” ÜZERİNDEN İRDELENMİŞTİR

Selin Zağpus Candemir

“Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği”, 5 Aralık 2008 tarih, 2707 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olup; enerjinin verimsiz kullanımı ve buna bağlı iklim değişikliğini önleme konusunda uygulamaya yönelik atılmış önemli bir adımdır. Söz konusu yönetmelik; “dış iklim şartlarını, iç mekân gereksinimlerini, mahalli şartları ve maliyet etkinliğini de dikkate alarak, bir binanın bütün enerji kullanımının değerlendirilmesini sağlayacak hesaplama kurallarının belirlenmesini, birincil enerji ve karbondioksit (CO₂) emisyonu açısından sınıflandırılmasını, yeni ve önemli oranda tadilat yapılacak mevcut binalar için minimum enerji performans gereklerinin belirlenmesini, yenilenebilir enerji kaynaklarının uygulanabilirliğinin değerlendirilmesini, ısıtma ve soğutma sistemlerinin kontrolünü, sera gazı emisyonlarının sınırlandırılmasını, binalarda performans kriterlerinin ve uygulama esaslarının belirlenmesini ve çevrenin korunmasını düzenlemeyi” amaçlamaktadır.” (1)

Söz konusu yönetmelik, yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda; a) Mevcut ve yeni yapılacak konut, ticari ve hizmet amaçlı kullanılan binalarda uygulanmak üzere; mimari tasarım, mekanik tesisat, aydınlatma, elektrik tesisatı ve elektrik tüketen binaların sabit ekipmanları konularındaki asgari performans kriterlerine, enerji performans hesaplama usûllerine, enerji kimlik belgesinin hazırlanmasına, binaların kontrolleri ve enerji kimlik belgesini hazırlayacak ve denetleyecek onaylanmış bağımsız yetkili kuruluşların yetkilendirilmesine ve yetkilerinin düzenlenmesine, ülke

enerji politikasının oluşturulmasına yönelik gerekli araştırmalar, incelemeler yapılmasına ve bunun sonucunda elde edilen deneyimler ile ilgili bilgilerin toplanmasına, b) 1000 m²’nin üzerinde kullanım alanına sahip binalarda; elektrik, ısı ve sıhhi sıcak su ihtiyacının kojenerasyon sistemi ve yenilenebilir enerji kaynaklarından üretim imkânlarının araştırılarak, ekonomik yapılabilirliği olan uygulamalara,

“YÖNETMELİKTE YER ALAN HÜKÜMLERİN BAZILARI SADECE GÖRECELİ KAVRAMLAR İÇEREN “İYİ NİYETLİ TAVSİYELER” NİTELİĞİNİ TAŞIMAKTADIR”

c) Bina sahipleri ve son kullanıcıların bilinçlendirilmesi, sektörde faaliyette bulunan kurum ve kuruluşların çalışanlarının eğitimleri ve eğitimlerin güncelleştirilmesi vasıtasıyla enerjinin daha verimli kullanımına, ç) Korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen binalarda, enerji verimliliğinin arttırılmasına yönelik önlemler ve uygulamalar ile ilgili, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun görüşünün alınarak bu görüş doğrultusunda yapının özelliğini ve dış görüntüsünü etkilemeyecek biçimde enerji verimliliğini arttırıcı uygulamaların yapılmasına, ilişkin usûl ve esasları kapsamaktadır. (2)

Yukarıda açıklanan esaslar doğrultusunda yönetmelik, bir yandan iklim koşulları ve kullanıcı

gereksinmelerine bağlı minimum enerji kullanım değerlerinin belirlenmesine yönelik hesaplama yöntemleri ve detaylar sunarken, diğer yandan yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik teşvik edici ve yaptırım sağlayan bazı hususlar içermektedir. Örneğin; yönetmeliğin 5. maddesinde geçen; “Binanın mimari, mekanik ve elektrik projeleri, diğer yasal düzenlemeler yanında, enerji ekonomisi bakımından bu Yönetmelikte öngörülen şartlara uygun değil ise, ilgili

idare tarafından yapı ruhsatı verilmez” ve “Bu Yönetmelik esaslarına uygun projesine göre uygulama yapılmadığının tespiti halinde, tespit edilen eksiklikler giderilinceye kadar binaya, ilgili idare tarafından yapı kullanım izin belgesi verilmez” hükümleri ile önemli yaptırımlar sağlanmıştır.

Bununla birlikte, yönetmelikte yer alan hükümlerin bazıları sadece göreceli kavramlar içeren “iyi niyetli tavsiyeler” niteliğini taşımaktadır. Örneğin; “Binaların mimari tasarımında, imar ve ada/parsel durumu dikkate alınarak ısıtma, soğutma, doğal havalandırma, aydınlatma ihtiyacı “asgari seviyede” tutulur, güneş, nem ve rüzgâr etkisi de dikkate alınarak, doğal ısıtma, soğutma, havalandırma ve aydınlatma imkânlarından “azami

derecede" yararlanılır" (3), "Bina içerisinde sürekli kullanılacak yaşam alanları, güneş ısı ve ışığı ile doğal havalandırmadan "optimum derecede" faydalanacak şekilde yerleştirilmelidir" (4) ve "Binalarda iç hava kalitesini bozmayacak şekilde gerekli "asgari" hava sirkülasyonu sağlanır" (5) hükümlerinde geçen "azami derecede", "optimum derecede" ve "asgari seviyede" ifadeleri, herhangi bir yaptırım gücü içermeyen ve yönetmelik diline uygun olmayan göreceli kavramlardır. Bu tür ifadeler, yönetmeliklerin istenilen şekilde yorumlanmasına neden olduğundan, uygulama aşamasında farklılıklara ve uyumsuzluklara neden olmaktadır.

Benzer şekilde, yönetmeliğin 8. maddesinin 2. bendinde yer alan *"ayrıca, yaz aylarındaki istenmeyen güneş enerjisi kazançları tasarım sırasında dikkate alınabilir"* hükmünde geçen "alınabilir" ifadesi yerine "alınacaktır" gibi yaptırım gücü olan ifadeler kullanılmalıdır. Buna ek olarak, istenmeyen güneş enerjisi kazançlarının bina yararına kullanılmasıyla ilgili çözüm önerileri sunulması da zorunlu hale getirilmelidir.

Aynı maddenin 5. bendinde ise, *"mekanik iklimlendirme sistemine sahip binalarda güneş enerjisinden kaynaklanan istenmeyen ısı kazançlarının önlenmesi amacıyla, pencere sistemlerinde ısı ve güneş kontrollü yalıtım camları seçilir"* hükmü yer almaktadır. Söz konusu hüküm, ısı kazançlarının önlenmesi konusunda tek geçerli çözümün ısı ve güneş kontrollü yalıtım camlarının kullanılması olduğu durumunu yaratmaktadır. Oysaki ısı kazançlarının önlenmesi öncelikle, bina formu ve malzeme seçimine dayalı "tasarım kararları" ile sağlanmalıdır. Buna ek olarak, istenmeyen ısı kazançlarının önlenmesinde "kullanıcısını gün ışığının doğal renginden mahrum eden" ısı ve güneş kontrollü yalıtım camları yerine, kontrollü gölgeleme elemanlarının önerilmesi daha yararlı sonuçlar verecektir (6).

Yukarıda açıklanan hükümlerin yanı sıra, yönetmeliğin bazı hükümleri bina tasarım sürecine son derece önemli kriterler getirmektedir. Örneğin; 7. maddenin 2 bendinde, binaların ve iç mekânların yönlendirilmesinde, o iklim bölgesindeki güneş, rüzgâr, nem,

yağmur, kar ve benzeri meteorolojik veriler dikkate alınarak istenmeyen ısı kazanç ve kayıplarının engellenmesi koşulu getirilmektedir. Ancak; kullanılacak verilerin "standardizasyonu ve onayı" hakkında herhangi bir açıklık getirilmemiştir. Ayrıca, aynı maddenin c bendine göre, mimari uygulama projesinin, ısı yalıtım projesindeki malzemeler ve nokta detayları ile bütünlük içinde olan çatı-duvar, duvar-pencere, duvar-taban ve taban-döşeme-duvar bileşim detaylarını ihtiva etmesi gerekmektedir. Bu durumda, söz konusu projelerin onaylanmasından sorumlu ilgili kamu kurumunda çalışan teknik elemanların bu konularda eğitilmesine yönelik hususların da yönetmelik içerisinde yer alması gerekmektedir.

Ayrıca, yönetmeliğin bazı hükümleri arasında çelişkiler yer almaktadır. Örneğin; yönetmelikte belirtilmeyen hususlarla ilgili olarak;

- 5. maddenin 4. bendinde, *"Bu Yönetmelikte tanımlanmamış olan ve açıklık gereken hususlar hakkında, Ek-7a'da verilen Türk Standartlarının güncel halleri, bu standartların olmaması halinde ise, Ek-7b'de verilen Avrupa Standartlarının güncel halleri esas alınır"*,
- 5. maddenin 5. bendinde *"Bu Yönetmeliğin uygulanmasında proje, yapım, denetim ve diğer konularda tereddüte düşülen hususlar hakkında Bakanlığın uygulamaya esas olacak yazılı görüşü alınarak işlem yapılır"*,
- 9. maddenin 7. bendinde ise *"Bu Yönetmelikte belirtilmeyen hususlarda TS 825 standardına uyulur"* denilmektedir. Bu tür çelişkiler uygulama aşamasında ciddi anlaşmazlıklara neden olmaktadır.

Yönetmeliğin çeşitli hükümlerinde, bazı yapı türleri (örneğin konutlar, sanayi alanlarında işletme ve üretim faaliyetleri yürütülen binalar, vb.) yönetmelikte geçen bazı yaptırımlardan muaf tutulmaktadır. Ancak sistemin başarılı şekilde işlemesi için, tüm yapı tiplerinin uzun vadede etaplar halinde hazırlanacak bir programa göre, söz konusu yönetmeliğe tabi olması sağlanmalıdır. Buna göre yapı tipleri dikkate alınarak, belli m²'nin üzerindeki yapıların ilk etapta, geri kalanının ise sonraki etaplarda yönetmelik hükümlerine uygun hale getirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır (6).

Benzer şekilde, yönetmeliğin 25. maddesinde *"..... ve toplam inşaat alanı 1.000 m²'den az olan binalar için Enerji Kimlik Belgesi düzenlenmesi zorunlu değildir"* hükmü yer almaktadır. İzmir özelinde değerlendirdiğimizde, konut yapılarının pek çoğu, belirtilen 1000 m² sınırının altında kalmaktadır. Yukarıdaki hali ile yönetmelikten İzmir'de verimli sonuçlar alınması beklenmemelidir. Bu nedenle, söz konusu hüküm "toplam inşaat alanı 1.000 m²'den az olan binalar için Enerji Kimlik Belgesi, yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden itibaren (örneğin) 3 yıl içinde düzenlenecektir" şeklinde düzenlenmelidir.

Yönetmelik genelinde, yenilenebilir enerji kullanımına işaret eden en güçlü hüküm, 22. maddenin 1. bendinde yer alan, *"Yeni yapılacak olan ve 1.000 m²'nin üzerinde kullanım alanına sahip binalardaki ısıtma, soğutma, havalandırma, sıhhi sıcak su, elektrik ve aydınlatma enerjisi ihtiyaçlarının tamamen veya kısmen karşılanması amacıyla, hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal, biyokütle, biyogaz, dalga, akıntı enerjisi ve gel-git gibi fosil olmayan enerji kaynaklı sistem çözümleri tasarımcılar tarafından rapor halinde ilgili idarelere sunulur. İlgili idare yapı kullanma izni verilmesi safhasında bu raporda sunulan sistem çözümlerinin uygulamasını dikkate alır"* hükmüdür. Söz konusu raporda sunulan sistem çözümlerinin, onay mercilerinde görevli kamu çalışanları tarafından doğru değerlendirilebilmeleri amacıyla, söz konusu personelin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara da hız verilmeli ve buna dair hükümler yönetmelikte yer almalıdır.

Yukarıda açıklanan hükümlere ek olarak; yönetmelikte bazı hususlar eksik kalmıştır. Örneğin; pay ölçer sisteminin sağlıklı işleyebilmesi için her bağımsız bölümü ayıran yatay ve düşey yapı elemanlarına ısı yalıtımı konulması koşulu yönetmelikte mutlaka yer almalıdır. Buna ek olarak, ısı yalıtımının yapı iç yüzeyinden yapılması soğutma yüklerinin artmasına neden olduğundan -işlevsel olarak zorunlu olan yapılar hariç- bina dış yüzeyinden yapılması konusunda yaptırımlar getirilmelidir (6).

Ayrıca tüm yapı tiplerine yönelik olarak; binanın konumu, yönü, formu, malzeme seçimi, ısı geçirgenlik katsayısı, güneş kontrolü ve doğal

havalandırma kapasitesi gibi yapının enerji performansını etkileyen temel unsurlar hakkında bilgilendirici ve yönlendirici açıklamalar yer almalıdır. Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında; halen yürürlükte olan İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliğini de enerji korunumu ve iklim duyarlı tasarım kavramları dikkate alınarak irdelemekte fayda vardır. İmar Yönetmeliği'nin amacı; *"İzmir Büyükşehir Belediyesi ve mücavir alan sınırları içindeki yerleşme alanları ve bu alanlardaki yapılaşmaların imar planları ve bu planların öngördüğü*

anlamını taşımaktadır. Bu amaçla yapı sektöründe yer alan çoğu kişinin yasa ve yönetmeliklerin getirdiği yaptırımlardan kaçınmak üzere sergiledikleri özenli (!) tasarım ve uygulama yöntemleri yadsınamaz bir gerçektir. Dünyada çevre dostu binaları desteklemek ve bu konuda standartlar oluşturmak amacıyla çeşitli sertifika sistemleri (LEED, BREEAM, GREENSTAR, GBTool, EEWB, CASBEE, vb.) uygulanmaktadır. Binaların daha az enerji harcayarak ve ekolojik özellikler göz önüne alınarak "tasarlanması, inşa

söz konusu olacaktır "Enerji Verimliliği Yasası" ve "Enerji Kaynakları ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik" ile gündeme gelen "enerji verimliliği danışmanlık şirketleri (EVD)" ve "enerji yöneticiliği" kavramları ile, bina sektöründe görev yapan diğer disiplinler de ciddi sorumluluklar almaktadır. Bununla birlikte, rüzgâr türbini üreticisi, çevre koruma biyoloğu ve sürdürülebilir sistem geliştiricisi gibi yeni meslek dalları da gelişmektedir.

Sonuç

Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, bugüne kadar hazırlanan pek çok tartışma, konferans ve akademik çalışmalar dikkate alındığında, geç kalmış bir çalışma olmakla birlikte; temelde iyi niyetli ve önemli bir adımdır. Yönetmelik, yayımlandığı tarihten bir yıl sonra yürürlüğe girecektir. Belirtilen bir yıllık süreçte, yukarıda irdelenen sorunlar dikkate alınarak yönetmeliğin revizyonu sağlanmalıdır. Ayrıca, yönetmeliği geliştirmeye yönelik olarak, bina sektöründe yer alan tüm disiplinler, kamu ve özel sektör ayrımı yapılmaksızın aynı platformda buluşturulmalı; görüş ve öneriler paylaşılmalıdır. Bunun yanında, akademik ortamda yapılan çalışmaların, gerek meslek odalarının gerekse özel sektörün desteği ile somut örnekler haline dönüştürülmesi sağlanmalıdır. Özetle, yönetmeliğin işlerlik kazanması amacıyla, tasarım, uygulama, işletim ve onay sürecinde yer alanlara yönelik "farkındalık yaratacak" bilgilendirme ve eğitim programları hızla hazırlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. ■

Selin Zağpus Candemir, Y. Mimar

"YASALAR VE YÖNETMELİKLER KISACA YAPTIRIM GÜCÜ OLAN TÜM HUSUSLAR, NE YAZIK Kİ ÇOĞU KEZ "FAYDASIZ, BÜROKRATİK VE ATLATILMASI GEREKEN ZORUNLULUKLAR" ANLAMINI TAŞIMAKTADIR"

koşullarla uyumlu, imar kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri ile fen sağlık ve çevre koşullarına uygun, kamu yararı gözetilerek sağlıklı ve güvenli yaşamı güvence altına alacak şekilde oluşumunu sağlamak"tır (7). Bu doğrultuda, İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği'nin imar planı tanımı, kat net iç yüksekliği tanımı, binalara yapı kullanma belgesi verilmesi ile ilgili koşullar, yapı inşaat ruhsatına esas belge tanımları, parsel büyüklükleri ile ilgili hükümler, bahçe mesafeleri, saçak ve güneş kesiciler, çatılar, ısıklıklar ve hava bacaları, pencereler, bahçe düzenlemeleri ve yapı estetiği gibi hükümler, söz konusu amaçlar ve Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği ışığında mutlaka güncellenmelidir.

Ayrıca, İmar Kanunu'nun 26. maddesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği'nin 71. maddesine göre "avan projeye göre ruhsat verilen" kamuya ait yapı ve tesislerin de enerji performansı konusundaki yaptırımlara aynen uymaları ve özel sektöre örnek teşkil etmeleri sağlanmalıdır.

Rant kaygısı ve pazarlama politikaları çoğu kez insani ihtiyaçlarımız ve dünyamıza karşı sorumluluklarımızın önüne geçmektedir. Bu anlamda yasalar ve yönetmelikler kısaca yaptırım gücü olan tüm hususlar, ne yazık ki çoğu kez "faydasız, bürokratik ve atlatılması gereken zorunluluklar"

edilmesi ve yaşaması" yönünde kriterleri değerlendiren ve buna bağlı derecelendirme yapan sertifika sistemlerinin ülkemiz koşullarına adapte edilmesi konusunda çeşitli hazırlıklar sürdürülmekte olup; şimdiden söz konusu sertifikalara sahip yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Ancak bu tür sistemlerin ülkemizde yaygınlaştırılması için öncelikle "farkındalık" yaratmak gerekmektedir (8).

Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği ve oluşturulacak benzeri mevzuatlar mimarlık alanında yeni iş dallarının oluşumunu da beraberinde getirecektir. Özellikle yalıtım ve yapı malzemesi sektörlerinde konu ile ilgili uzmanlıklar gelişmektedir. Alternatif enerji kaynaklarının (güneş, rüzgâr, jeotermal enerji, vb.) değerlendirilmesine yönelik hızla gelişen sektörlerde de mimarlar kendilerine yer bulacaktır. Ayrıca yukarıda bahsedilen sertifika sistemlerinin ülkemizde uygulanmaya başlanmasıyla, söz konusu programlar ile ilgili "danışmanlık sertifikalarına" (LEED AP, Lisanslı BREEAM Değerlendiricisi, vb.) sahip olanlar kamu ve özel sektörde önemli iş imkânlarına sahip olacaklardır. Bunların yanı sıra resmi kurumlarda projelerin söz konusu yönetmelik dâhilinde incelenmesine olanak sağlamak üzere uzman teknik personel alınması ve mevcut personelin bilinçlendirilmesine yönelik eğitim programları uygulanması

DİPNOTLAR:

- 1 Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2008), Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Madde 1
- 2 Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2008), Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Madde 2
- 3 Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2008), Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Madde 7/1
- 4 Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2008), Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Madde 7/2b
- 5 Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2008), Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Madde 12
- 6 Okutucu, F. (Kişisel iletişim, 28 Nisan 2009)
- 7 İzmir Büyükşehir Belediyesi (2002), İmar Yönetmeliği, Madde 1
- 8 Bahadır Kebapçı, Ö. (Eylül 2008). "Yeşil Yaklaşımla Bina Yapmak, İhtiyaçlarınızı Sade ve Basit Bir Şekilde Çözmeyi Gerektirir", 07 Ekim 2008, <http://www.arkitera.com/s142-yesil-yaklasimla-bina-yapmak-ihtiyaclarinizi-sade-ve-basit-bir-sekilde-cozmeyi-gerektirir.html>

İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin: 1870-1927

YAZAR **Yıldırım Yavuz**
YAYINEVİ **Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü ortak yayını**
YAYIN TARİHİ **Haziran 2009**

İki yıllık bir çalışmanın ürünü olarak ODTÜ Mimarlık Fakültesi emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Yıldırım Yavuz tarafından hazırlanan kitap, mimarın tüm yapılarını ve görüşlerini kapsayacak bir katalog özelliği taşımanın yanı sıra, mimarın özel yaşamı ve yaşadığı dönemin özellikleri hakkında detaylı bilgi içermektedir. Yazarın uzmanlık alanı olan Mimar Kemalettin ve Ulusal Mimarlık Akımları izleğinde kitap, Ankara ve İstanbul'daki Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün çeşitli arşivlerinde ve Başbakanlık arşivlerindeki özgün belge ve fotoğraflarla zenginleştirilmiş, güncellenmiş ve kitaba, Kemalettin Bey ile ikinci eşi Sabiha Hanım arasında, 1925-1927 yılları arasında yazılmış mektupları içeren ikinci bölüm eklenmiştir. "Mimar Kemalettin" başlıklı birinci bölüm mimarın gerçekleşmiş ve gerçekleşmemiş 71 adet yapı ve tasarımı; 220 adet özgün belge, 20 adet rölöve ve 203 adet fotoğraf eşliğinde sunmaktadır. "Mimar Kemalettin ve Sabiha Hanım" başlıklı ikinci bölümde ise Kemalettin'in ailesi ve yaşamını anlatan bilgilere; eşi Sabiha Hanım'a yazdığı özgün mektuplar, Türkçe çevirileri ve Kemalettin'in kendi kamerasıyla çektiği fotoğraflardan oluşan albüm eşlik etmektedir.

Mimar Kemalettin ve Çağı

Mimarlık / Toplumsal Yaşam / Politika

EDİTÖR **Ali Cengizkan**
YAYINEVİ **Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü ortak yayını**
YAYIN TARİHİ **Haziran 2009**

Mimar Kemalettin ve içinde yaşamış olduğu dönemin mimarlık ortamı hakkında bildiklerimizin tazelenmesi ve konu hakkında yeni bilgi kaynaklarına açılım sağlanmasını hedefleyen ve yürütücülüğünü ODTÜ Mimarlık Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ali Cengizkan'ın yapmış olduğu "Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık / Toplumsal Yaşam / Politika" Sempozyumu 7-8 Aralık 2007 tarihleri arasında Ankara'da Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Mimar Kemalettin Salonu'nda gerçekleştirilmişti. Sempozyum konu hakkında pek çok uzman görüşün bir arada toplanmasına araç olmuştur. Sempozyumda sunulan bildiriler bir kitapta biraraya getirilmiştir.

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Mimar Kemalettin Proje Kataloğu

EDİTÖR **Afife Batur**
YAYINEVİ **Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü ortak yayını**
YAYIN TARİHİ **Haziran 2009**

Kemalettin'in yapılarına ait pek çok özgün çizimin bulunduğu İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan malzemelerin kayıtlarının el yazısıyla tutulmuş olmaları ve bu nedenle araştırmacıların kayıtlara erişmede yaşadığı zorluklar, bugüne kadar sistematik bir arama gerçekleştirilememesi Kemalettin'in belgelerine ulaşılmasını imkânsız kılıyordu. Bu sorundan hareketle mimarın mevcut arşivinin kayıtlarının yeniden düzenlenerek dijital olarak belgelenmesi için Prof. Dr. Afife Batur ve araştırma ekibi iki ay süren bir envanter taraması yapmışlardır. Çalışma sonucunda Kemalettin Bey yapılarının ve mimarla ya da dönemi ile ilişkili olabileceği düşünülen belgelerin tam listesine ulaşılmış, listedeki projeler Gül Cephaneçigil tarafından arşivdeki görsel malzeme ile birleştirilmiş ve sayısal ortamda bir dizin oluşturulmuştur. Derlenen bütün malzeme katalog formatında yayımlanmıştır.